

**DIVADELNÍ FAKULTA
AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Mgr. Lenka Kohoutová

**Proměna pohádkového motivu v různých
kulturách**

Katedra výchovné dramatiky

Studijní obor: Dramatická výchova

Vedoucí práce: Mgr. et MgA. Roman Černík

Oponent práce: Prof. Eva Machková

Datum obhajoby: červen 2018

Přidělovaný akademický titul: BcA.

Praha 2018

**THEATRE FACULTY
ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE**

BACHELOR THESIS

Mgr. Lenka Kohoutová

**The transformation of the fairytale motif in
different cultures**

Dramatic arts

Supervisor: Mgr. et MgA. Roman Černík

Oponent: Prof. Eva Machková

Date of Apology: June 2018

Academic Degree: BcA.

Praha 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

Proměna pohádkového motivu v různých kulturách

vypracovala samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne

.....

Mgr. Lenka Kohoutová

Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Jako autor souhlasím s využitím této práce pro prezenční studium v knihovně AMU.

V Praze, dne _____

Mgr. Lenka Kohoutová

Abstrakt:

Tato práce se věnuje konkrétnímu pohádkovému motivu – narození atypického dítěte. Práce se žáky staršího školního věku v osmi lekcích umožnila zkoumat a porovnávat tento motiv z hlediska odlišných kultur – evropské, indické a vietnamské. Jedním z cílů projektu bylo zmapovat situaci, jaké povědomí mají žáci o tomto žánru. Na vybraném motivu žáci pracovali společně na čtyřech pohádkách. V teoretické části jsou shrnuty základní informace o historii a dělení pohádek. Tato část také zahrnuje kapitolu o možnostech dramatické výchovy a její využití v práci s literárním textem. Praktická část je věnována kazuistice skupiny, samotné realizaci, skutečnému průběhu lekcí a vyvození závěrů. Pozornost je zaměřena především na vnímání tohoto motivu žáky a nahlížení na něj z různých úhlů pohledu. Tato práce sleduje i posun ve vnímání pohádky dětmi jako specifického žánru pro široké využití.

Klíčová slova:

pohádka, motiv, atypičnost, dramatická výchova, literární text, úhly pohledu

Abstract:

This bachelor thesis is focused on a specific fairytale motif - the birth of an atypical child. Working in eight lessons with older school-aged pupils allowed us to study the motif and compare the point of view of different cultures - European, Indian and Vietnamese. One of the targets of the project was to map the pupils' knowledge about this genre. The pupils were working with the selected motif within four fairytales. The theoretical part summarizes the essential informations about the history and the categorization of fairytales. This part also includes a chapter on the possibilities and use of drama education in working with the literary text. The practical part concentrates on the case study of the group, the process, the actual lessons and the conclusions. Attention is focused especially on seeing this motif by the pupils and viewing it from different angles of view. This thesis also follows up the progress in viewing the fairytale as a specific genre for the general use.

Key words:

Fairytale, motif, atypicality, drama education, literary text, points of view

Poděkování:

Děkuji svému vedoucímu práce Mgr. et MgA. Romanu Černíkovi za rady a připomínky k této bakalářské práci.

Obsah

Úvod

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Pohádka	4
1.1. Definice a obecná charakteristika	4
1.2. Historický vývoj pohádek	5
1.3. Teorie původu pohádek	6
1.4. Dělení pohádek	7
1.5. Pohádkový motiv	8
2. Dramatická výchova a její možnosti v práci s textem	
2.1. Definice dramatické výchovy	10
2.2. Metody a cíl práce s literárním textem	11
2.3. Cíle dramatické výchovy	13
3. Příprava na realizaci projektu	
3.1. Rozbor pohádek	14
3.1.1. O Palečkovi	15
3.1.1.1. Rodina, okolí a vztahy	15
3.1.2. Kokos	17
3.1.2.1. Rodina, okolí a vztahy	18
3.1.3. Princezna Pomeranč	20
3.1.3.1. Rodina, okolí a vztahy	21
3.1.4. Princ Chocholouš	22
3.1.4.1. Rodina, okolí a vztahy	22

II. PRAKTICKÁ ČÁST

1. Realizace projektu	25
1.1. Výběr skupiny	25
1.2. Popis skupiny	26
1.2.1. Konkrétní charakteristiky	27
2. Lekce a jejich průběh	28
2.1. Příprava osmi lekcí	28
2.2. Plány samotných lekcí a jejich průběh	29
2.2.1. Plán první lekce	29
2.2.1.1. Skutečný průběh první lekce	32
2.2.2. Plán druhé lekce	35
2.2.2.1. Skutečný průběh druhé lekce	38
2.2.3. Plán třetí lekce	40
2.2.3.1. Skutečný průběh třetí lekce	44
2.2.4. Plán čtvrté lekce	46
2.2.4.1. Skutečný průběh čtvrté lekce	49
2.2.5. Plán páté lekce	52

2.2.5.1. Skutečný průběh páté lekce	57
2.2.6. Plán šesté lekce	59
2.2.6.1. Skutečný průběh šesté lekce	61
2.2.7. Plán sedmé lekce	63
2.2.7.1. Skutečný průběh sedmé lekce	66
2.2.8. Plán čtvrté lekce	67
2.2.8.1. Skutečný průběh osmé lekce	73
2.3. Shrnutí projektu osmi lekcí	76
Závěr	77
Přílohy	79
Použitá literatura a zdroje	81

Úvod

Tato bakalářská práce pojednává o vybraném pohádkovém motivu a jeho porovnání v kulturně odlišných oblastech. Ke srovnání jsem si vybrala zástupce lidových pohádek ze světa evropské, indické a vietnamské literatury. Cílem práce je porovnání těchto pohádek a se skupinou dětí odhalit pohádkový motiv jinakosti a vypořádání se s ní. Důvodů, proč se ve své práci chci zabývat právě pohádkou je mnoho. Poskytuje dětem zábavu, poučení, nabízí řešení a podporuje osobnostní růst dětí. Je možné z ní čerpat poučení podle vlastních aktuálních potřeb a zájmů, které se v čase mění a rozvíjejí. Nesčetněkrát pohádkový hrdina působí jako vzor, přesto má v současném přemedializovaném dětství klasická lidová pohádka jen malé místo.

Považuji za nutné seznámit skupinu dětí, se základními historickými východisky. Vnímám pohádky jako nejbližší literární útvar člověku vůbec. Od dětství nás nevědomě ovlivňují a utvářejí náš charakter. Jedním z cílů práce, je znovu objevení kouzla pohádek, jejich význam a poučení. Hledání souvislostí s příčinami jednání postav a jeho následky, vyvozování ze všech témat a motivů návaznost na praktický život je předmětem osmi lekcí, ve kterých bude projekt realizován. Záměrem výběru jednoho z motivů je porovnání v pohádkách z různých koutů světa, zda se stejný motiv proměňuje, jak se s ním pracuje, co je odlišné, co je podobné. Pro realizaci projektu jsem si vybrala motiv narození atypického dítěte.

Vzhledem k šíři a obsáhlosti fenoménu pohádky mi rozsah bakalářské práce neumožňuje zabývat se do hloubky vývojem pohádek v jednotlivých oblastech, omezila jsem se proto na jeden pohádkový motiv - jinakosti, který jsem vyhledala v příbězích evropské a východní kultury v českých překladech. Motivy v pohádkách je potřeba vidět i v širších souvislostech, proto věnuji část práce historickým a literárním faktům, ze kterých budu vycházet při práci s dětmi.

Práce je rozdělena do dvou hlavních částí. V teoretické části se zabývám vymezením žánru pohádky, její charakteristikou a kategorizací. Do této části jsem zařadila rozbor všech vybraných pohádek, jejich problematiku a potenciál. Druhá část se zabývá realizací projektu v osmi lekcích s vybranou skupinou žáků, rozbořem a hodnocením všech lekcí a vyvozením závěrů.

I. Teoretická část

1. Pohádka

Pohádka je epický žánr, který sahá hluboko do minulosti. Jsou pro ni typická témata, jako např. vítězství dobra nad zlem, krásné lidské vlastnosti a převážně šťastný konec. Vymyšlený děj se rychle rozvíjí, čas a prostor nebývají blíže určeny. V úvodu a na závěr se často objevují úvodní a závěrečné formule. V pohádkách vystupuje množství kouzelných postav, do příběhu vstupují kouzelné předměty. V pohádkách se dějí v realitě nemožné věci.

1.1. Definice a obecná charakteristika

Je všeobecně známo, že pohádky jsou staré, jak lidstvo samo. Odráží se v nich skutečnost, která je nějakým způsobem uchopována a poté zprostředkovávána. Pojem pohádka není lehké jednoznačně definovat. Slovník literární teorie obsahuje tuto definici:

„Pohádka, řidčeji též báchorka, je literární žánr lidové slovesnosti, jehož vyprávění podává objektivní realitu jako nadpřirozenou s naivní samozřejmostí, jako by vše bylo skutečné, přes svoji fiktivnost tak zpravidla postihuje některé základní lidské touhy a obecné životní pravdy. Pohádka, jako výraz dávných kolektivních ideologií, uchovávalo až do nynější doby ústní podání. Zakládalo se na ustálených a po celém světě s různými místními variantami rozšířených syžetech, jež převedly srovnávací folkloristiku v 19. a 20. století jednak k obsáhlým soupisům materiálů, a jednak k různým pokusům vyložit příbuznost pohádek vzdálených etnických oblastí.“¹

Pohádka je tudíž literární útvar folklórního původu. Historie vzniku lze datovat do dob, kdy písmo ještě nebylo známo a její šíření bylo závislé na ústní formě, předávané z generace na generaci. Právě tento způsob umožnil variabilitu příběhů. Postupně docházelo k jejich zjednodušování nebo naopak rozvíjení a mnohdy i komolení. Zpravidla se jednalo o kolektivní tvorbu, do které každý vypravěč přispěl svojí osobní zkušeností. Epické vyprávění, které je založené na smyšleném ději, obsahuje prvky z běžného života a prvky fantastického světa. Jde o fantazijní vyprávění ze světa nadpřirozených jevů. Příběh samotný není reprezentován jako pravdivý, není vázán na podmínky reálného světa, ale prostřednictvím metafor a symbolů je s reálným světem úzce spjat.

¹ Vlašín 1984, str. 285

1.2. Historický vývoj pohádky

Jak bylo již zmíněno výše, historický vývoj pohádky lze dohledat již ve starověku. Podle H. Šmahelové pochází nejstarší písemně dochovaná pohádka „*O dvou bratřích*“ z Egypta ze 13. století, která byla zachována na papyru. Z tohoto příběhu přešlo do ústní tradice evropských národů mnoho motivů. Také v antice nalezneme u Homéra nebo Ezopových bajek pohádkové prvky. Ve středověku se objevují pohádkové motivy především v hrdinské epice a legendách. Kolem 16. století se zejména v Itálii začaly vyskytovat první pokusy o ucelené zpracování pohádek. Do literatury vešel pojem pohádka až na přelomu 18. a 19. století, kdy tyto začaly být považovány za slovesný žánr. V evropských zemích se o sběratelství lidových pohádek zasloužili bratři Jakob a Wilhelm Grimmovi. Jejich tvorba je drastičtější a krvavější, je více realistická. Pohádky jsou již účelně směřovány k dětem, zásluhou obou bratří se stávají součástí literatury pro děti. Na českém území se o totéž pokusili mimo jiné Karel Jaromír Erben a Božena Němcová.²

Pohádky se stejným nebo podobným motivem se objevují po celém světě. Jádro příběhu je stejné, ale mění se v závislosti na kulturním a náboženském prostředí. Ústně tradované příběhy jsou základem folklórní tvorby, dalo by se říci, že prochází velkou společenskou a kolektivní cenzurou, protože je uchováno právě to, co je nějak významné a přínosné v dobovém. Opakování a sdílení příběhu vede k neustálému vybrušování, zdokonalování do té doby, než byla ústní lidová slovesnost zaznamenávána písemně. Je více než pravděpodobné, že samotný zápis pohádek dává příběhům definitivní podobu a jsou poznamenány osobností a vybavením toho, kdo pohádky zaznamenal.

Pro zajímavost uvádím srovnání různých přístupů k záznamu a zpracování lidové pohádky:

1. **Giambatista Basile (1575-1632) První sbírka pohádek Pentameron** - původně vycházely z lidového vyprávění. Jedná se o umělecké ztvárnění lidových předloh s moralistním poučením a zaměřením.
2. **Charles Perrault (1628-1703) Pohádky matky husy** – využil možností pohádek k vyjádření soudobých názorů a postojů. Nosné epické jádro je proměněno pomocí osvědčených literárních postupů a odpovídá vkusu a životnímu stylu čtenářů.
3. **Wilhem a Jacob Grimmové (1807-1850) Dva svazky pohádek** – snahou bylo zachovávat ústní autentické podání a zasahovat do pohádek co nejméně.

² Šmahelová, 1989, str. 10 - 15

4. **Alexandr Nikolajevič Afanasjev (1826-1871) Narodnye russkie** - vzorem byla sbírka bratří Grimmů. Zavedl postupy, jež byly využity moderní folkloristikou, zaznamenával jméno vypravěče, dialekt, zásahy do textu byly minimální.
5. **Karel Jaromír Erben: 1811-1870 Nedokončený soubor českých pohádek (50 a 60. léta 19. století)** – zajímal se o lidovou poezii a zejména kouzelné pohádky. Srovnáváním a spojováním variant hledal výsledné znění, velký vliv na něj mělo pojetí bratří Grimmů. V Erbenově práci je patrné propojení vědy a umění.
6. **Božena Němcová (1820-1862) Národní báchorky a pověsti, Slovenské pohádky** - vytvořila sbírku českých pohádek, která je považována za umělecké dílo. Na rozdíl od Erbena neuplatňuje v pohádkách vědecký přístup, častěji se objevuje realistické zobrazení světa. Dokázala vyjádřit umělecké a ideové hodnoty lidových příběhů.³

Je možné vyvodit, že klasický záznam uchovává příběh tak, jak byl odvyprávěn, čehož se drželi především Grimmové. Autorské zásahy do předlohy naznačují, že způsob podání vychází z folklórní předlohy, ale je autory upravován. Kopíruje strukturu příběhu, využívá ho jako šablonu. Naproti tomu stojí autorská pohádka, která se výrazně odklání od příběhu a využívá pouze některé prvky lidového příběhu jako základ pro příběh zcela nový.

Je pravděpodobné a později i doložené, že pohádky jsou úzce spjaty s kontextem doby, který se odráží v tématech a motivech, které se vlivem doby a prostředí proměňují. Je možné vystopovat podobné prvky právě v návaznosti na dané období. Pohádky vždy ovlivňovaly tvorbu umělou, vliv klasické pohádky se nedá popřít v moderních pohádkách, které jsou zpravidla adaptacemi. Největší riziko v moderních pohádkách tkví v tom, že se vytrácí původní záměr a krása jazyka, jsou mnohdy nesmyslně upravovány a kráceny.

1.3. Teorie původu pohádek

Pohádky se postupně staly předmětem zkoumání a vznikaly různé teorie jejího vzniku. H. Šmahelová zmiňuje teorii o tom, že pohádky přišly do Evropy z Indie a vstupovaly do evropských literárních textů. Jiná teorie se zabývá tím, že by mohly pocházet z Řecka, Orientu nebo keltských oblastí, odkud je přinášeli kupci, vojáci a cestovatelé. Podle zkoumání je možné přijmout i teorii o nezávislém vzniku pohádek.

³ H. Šmahelová, str.9 -23

Migrační teorie – připouští, že všechny pohádky vycházejí z jednoho geografického zdroje, odkud se rozšířily po celém světě. Zastáncem této teorie byl například Theodor Benfey.⁴

Etnografická teorie – vychází z podobnosti motivů na geograficky a kulturně vzdálených místech světa. Podobnost příběhů bývá vysvětlována tak, že pohádky vychází ze skutečných pravěkých mytologií, vznikly tak všude na světě stejně na základě podobné antropologie a psychologie. Tuto teorii zastávali např. Andrew Lang a Edward Burnett Tylor.⁵

Psychologický původ – původ pohádek vychází ze snových zážitků, ve kterých se plní v realitě nemožné úkoly a překonávají se těžké překážky. Je možno uplatňovat nadpřirozené schopnosti a proměňovat se mimo kontext reality. Jsou zde zařazeny sny o nedosažitelných metách – o lásce, bohatství, o zázračných obrazech svého osudu, o možnosti být někým jiným, o vítězství spravedlnosti.⁶

Každá z těchto teorií je založena na logických opodstatněních, nelze proto označit jednu za univerzální a pravdivou.

1.4. Dělení pohádek

Pohádka v dobovém kontextu prochází proměnami a odráží se v ní kulturní uvažování. Vzhledem k historickým podkladům pohádky vypovídají nejen o lidstvu samotném, ale i o prostředí a kultuře národů.

Proměňují se motivy i stavba. V 19. století se o pohádku začínají zajímat nejen sběratelé, ale dostává se do zorného úhlu literárních badatelů. Jako samostatný žánr je rozebírána, porovnávána a pozdvihována na úroveň vědeckou, přestože v obsahu ve značné míře převyšuje fikce nad fakty.

Sběratelé i badatelé v oblasti folkloristiky se snažili pohádky rozdělit podle různých oblastí, jak již bylo uvedeno výše. Pro přehlednost uvádím dělení podle H. Šmahelové.⁷

Podle uplatňovaných postupů v pohádkové tvorbě a přístupu k pohádkové látce autorka rozděluje pohádky do tří skupin:

Klasická adaptace lidových pohádek – uchovává si rysy ústního lidového vyprávění, snaží se zachovat v co největší míře folklorní prvky

⁴ Čapek, 1971, s. 94

⁵ Čapek, 1971, s. 94

⁶ Čapek, 1971, s. 95

⁷ Šmahelová, 1989, str. 95 - 198

Autorská adaptace lidových pohádek – převyprávění příběhů, ve kterém se zrcadlí autorův rukopis, ale autor zachovává charakteristické znaky v oblasti kompozice, postav, motivů...

Autorská pohádka – zpracovává náměty folklórních pohádek, postupem času se objevují motivy zcela nové a výrazně se uplatňuje autorův vklad do příběhu

Jedním z dalších kritérií pohádek je dělení podle toho, jakou tematikou se zabývají – kouzelné, démonické, mytologické, legendární, zvířecí, didaktické, alegorické, nonsensové a novelistické.

Zařazení pohádek do těchto kategorií není jednoznačné, zpravidla se v nich vyskytují nejrůznější kombinace.

1. 5. Pohádkový motiv

"Latinsky "motivus"= uvádějící v pohyb. V pohádkách lze nazvat motivem nejjednodušší tematickou jednotku díla. Rozkrytím motivických prvků v pohádkách se zabývali Propp, Veselovský, Volkov a také mnoho jiných novodobých literárních badatelů. Jejich teorie se však jednoznačně neshodují.⁸

Pro přehlednost a zjednodušení můžeme motivy rozdělit podle závažnosti na hlavní a vedlejší. Podle vnášení pohybu do děje a na dynamické a statické, které líčí nebo popisují. V pohádkách se ale mnohdy vyskytují i motivy volné, které přímo nesouvisejí s dějem. Jednotlivé motivy však na sebe navazují a jejich výskyt má svou logickou příčinu. Mezi klasické motivy kouzelných pohádek patří kouzelné předměty, kouzelné postavy, zaklínadla, neřešitelné úkoly, jiné světy, antropomorfizovaná zvířata apod.

Propp ve svém díle zmiňuje Veselovského, který označil motiv jako nedělitelnou jednotkou vyprávění. Veselovskij pojímá syžet jako komplex motivů (...) „*Motivem rozumím nejjednodušší jednotku vyprávění. Příznačnou vlastností motivu je jeho obrazná, jednočlenná schematicnost; takové jsou i dále nerozložitelné prvky nižší mytologie a pohádky.*“⁹

Velkým přínosem pro rozklíčování motivických prvků a vnitřní struktury pohádek, především kouzelných, byl výzkum, který se zabýval podrobnou vnitřní strukturou a jejími zákonitostmi. Proppovo pečlivé zkoumání pohádkového materiálu umožnilo zformulovat čtyři základní principy kompozice kouzelné pohádky, které určují vzorec neboli řád, podle kterého je pohádka vyprávěna.

⁸ Propp 1999, str. 21 - 23

⁹ Propp, 1999, str. 21

1. Stabilními prvky kouzelné pohádky jsou funkce pohádkových postav.
2. Stálých a základních funkcí - druhů činností postav pohádky, je v zásadě velice málo. Celkem Propp definoval 31 funkcí.
3. Jedna ze zvláštních zákonitostí pohádek je, že tyto funkce na sebe navazují v logickém a neměnném sledu. Posloupnost činností postav je zákonitá a neměnná. Kombinacemi, paralelami se vytváří mnohotvárnost pohádkového fondu.
4. Všechny kouzelné pohádky co do své stavby náležejí k jednomu typu.¹⁰

Propp se pokusil vědecky rozebrat a zdůvodnit zákonitosti, vtahy mezi motivy a motivické jednání v pohádkách.

V práci se skupinou dětí se budu zabývat jedním z hlavních pohádkových motivů – zrození atypického dítěte. O typech motivu zrození se zmiňuje M. Červenka právě v knize Morfologie pohádky, kterou spolu s H. Šmahelovou obohatili o novodobé výzkumy a poznatky. V jedné ze závěrečných kapitol se M. Červenka zabývá motivem zázračného zrození hrdiny. Tento motiv je ještě dále rozpracován.

- Neposkvrněné početí – je znám nejen z pohádek, ale i ze všech světových náboženství, vychází z víry možnosti početí bez přítomnosti muže. Úloha muže při početí nebyla lidem vždy jasná a tak se v příbězích objevuje zrození například polobohů, královen, princezen....
- Početí pomocí plodu – spočívá v tom, že žena sní nějaký plod nebo bobuli (hrášek, jablko...)
- Zrození způsobené zaklínadly – např. zrození z kapky krve kápnuté na sníh a vyslovení zaklínadla (Grimmové – Kouzelné zrcadlo)
- Narození způsobené vypitím vody – královna se napije ze studny a porodí syna
- Narození jako návrat zemřelého
- Narození z pece
- Narození způsobené snědením ostatků apod.

Sám Propp poukazuje na mnohé způsoby zrození, které odrážejí mytologii různých národností, která sahá hluboko do historie. Studium motivu narození v pohádce ukazuje, že tento motiv není jednotný a co do svého původu stejnorodý. Zázračné zrození se někdy odvozuje z představ o reinkarnaci. Nutno podotknout, že Propp si všímá z pravidla rychlého růstu zázračně zrozené hrdiny, to se odráží ve vybraných

¹⁰ Propp, 1999, str. 21

pohádkách především Paleček a Kokos. V pohádce Princezna Pomeranč se hrdinka rodí jako dospělá, skrytá ve slupce.¹¹

2. Dramatická výchova a její možnosti v práci s textem

2. 1. Definice dramatické výchovy

Pro dramatickou výchovu se nevyskytuje jednotná definice. A ani název nemusí být vždy jednotný. Někteří autoři, zabývající se teorií dramatické výchovy používají termín „drama“, jako např. B. Way. Eva Machková uvádí ve svých pracích vedle „dramatické výchovy“ také pojem „tvořivá dramatika“ nebo „výchovná dramatika“.¹² V literatuře se také můžeme setkat s pojmy „edukační drama“ nebo „výchovné drama“. Všechna tato pojmenování vyjadřují jeden z pěti oborů estetické výchovy, který působí na všechny smysly a je jimi účelně a zážitkově vstřebáván. V definici dramatické výchovy se proto musí objevit prožitek, jednání a zkušenost. Podle Evy Machkové hraje hlavní roli získávání právě zkušeností.

*„Dramatická výchova je učení zkušeností, tj. jednáním, osobním, nezprostředkovaným poznáváním sociálních vztahů a dějů, přesahujících aktuální reálnou praxi zúčastněného jedince. Je založena na prozkoumávání, poznávání a chápání mezilidských vztahů, situací a vnitřního života lidí současnosti i minulosti, reálných i fantazií vytvořených“.*¹³

Ještě je potřeba zmínit jednu výstižnou definici od téže autorky, kterou považuji za stručnou, ale říkající vše:

*(...) „dramatická výchova je učení se umění, uměním a o umění“*¹⁴

Valenta uvádí dramatickou výchovu jako

*(...) „systém řízeného, aktivního uměleckého, sociálního a antropologického učení dětí či dospělých založený na využití základních principů a postupů dramatu a divadla, se zřetelem na jedné straně: ke kreativně-uměleckým a k pedagogickým požadavkům a na druhé straně k bio-psychosociálním podmínkám.“*¹⁵

Tyto definice jsou shrnutím pojmu dramatická výchova. V realizaci bakalářského projektu jsem se snažila tuto definici naplnit prostřednictvím metod a cílů dramatické výchovy v souladu s Rámcově vzdělávacím programem pro základní umělecké vzdělávání. Především v oblasti

¹¹ Propp, 1999, str. 204 - 234

¹² Machková, 1998, str. 32

¹³ Machková, 1998, str. 32

¹⁴ Machková, 2017, str. 189

¹⁵ Valenta, 1997, str. 40

schopnosti vnímat druhé, vnímat motivaci jejich jednání a prostřednictvím vstupu do rolí řešit různé sociální situace,¹⁶ se mi jeví výběr žánru jako velmi přijatelný pro skupinu na přelomu mladšího a staršího školního věku.

2.2. Metody a cíl práce s literární předlohou

Dramatická výchova poskytuje nejrůznější možnosti, jak prostřednictvím dramatické hry zkoumat jádro problému a situace z různých úhlů pohledu. Žáci mají možnost vstupovat do rolí mimo skutečnost, to jim umožňuje vyzkoušet si různé varianty chování a jednání bez rizika v bezpečném prostředí. Při směřování k vytýčenému cíli jsem se snažila využít rozdílné metody vhodné a přiměřené věku žáků a korespondující s obsahem lekce.

Metody

Všeobecně lze za metodu považovat způsob, jakým se dostaneme k cíli. Dramatická výchova má své specifické metody. Jako hlavní metodu jsem využívala hru v roli, v rovině simulace, kdy žáci jednají sami za sebe ve hře, v rámci fiktivní situace. Také byla použita rovina alterace, kdy žák na sebe bere roli někoho jiného a jako on vyjadřuje určitý postoj, podmíněn motivací postavy.¹⁷ Do jisté míry se jedná o metody improvizací s jednáním v situaci.

Hojně jsem využívala metody verbálně - zvukové, nejen při čtení a vyprávění, ale při reflexích, rozhodování postavy apod. V lekcích jsou zařazeny například tyto: brainstorming, alej, alter ego, dialogické monology, horká židle, konverzace. Graficko-písemné metody byly využity také téměř v každé lekci (dopis, kresba postavy, psaní vzkazů, pojmů, reflexe...) V úvodní lekci jsem zařadila metodu vyprávění pohádky prostřednictvím materiálu – papíru. Nedílnou součástí každého příběhu jsou rozehrávané živé obrazy. Zobrazují kratičké situace s jasným začátkem, průběhem a koncem.

Cíl práce s literární předlohou

Hlavním cílem této práce je odhalit motiv atypického dítěte v textu a porovnat ho v odlišných prostředích. K tomu posloužily pohádky z rozdílných kultur. Proč jsem se rozhodla pracovat právě s pohádkou, jsem již zmínila výše. Záměrem je „vzkřísit“ u žáků zájem o pohádku a uvědomit si, co vše může nabídnout i pro možný proces inscenačního zpracování. Jedním z cílů bylo seznámení žáků s pohádkami různých oblastí a jejich

¹⁶ RVP v ZUV, str. 47

¹⁷ Valenta, 1997, str. 34 - 36

porovnání. Literární předloha je výhodným materiálem, umožňuje učitelům práci s dramatickým obloukem a rozvíjí žáky v oblasti fantazijních představ, kdyby došlo k odchýlení od příběhu.

Literární text

Podle Radka Marušáka lze pojmenovat různé způsoby práce s literárním textem:

1. typ lekce vědomě směřující k divadlu – zacílené dramaturgicky - práce s předlohou – hledání tématu, zaměření na rozvoj hereckých dovedností, práce s rekvizitou apod.
2. typ lekcí, které jsou součástí inscenačního procesu směřujících k vytvoření jevištního tvaru a jeho prezentaci, v nichž jsou vědomě a zásadně využívány divadelní prostředky, ale zacílení je do oblastí mimodivadelních (kupř. lekce zaměřené na určité historické téma, v nichž je záměrně a principiálně využito divadelních prostředků)
3. typ lekcí, jež jsou již samy o sobě jistým typem dramatického díla, díla, v němž se prolínají roviny reality a fikce, hráče-herce a diváka, interpreta i tvůrce, vedení a spolu-hry, lekce nabízející výsostné dramatické kvality – konflikt a jeho řešení, rolíovou hru, napětí, jasnou stavbu, hru s příběhem, estetizaci v rovině prostředků a významů, prožitek s možností katarzního zasažení... (mnohé lekce tzv. strukturovaného, příběhového dramatu jsou uzavřeným dramatickým dílem) ¹⁸

Východiskem pro práci na odhalování motivu atypického dítěte se stal narativní text, který obsahuje příběh. V práci využijí třetí typ. Základem lekcí v této práci je propojení literární složky s dramatickými prostředky. Základem je děj, který žáci (až na výjimku pohádky O Palečkovi) neznali. Při odstoupení od předlohy bylo možné vytvořit a vybudovat si jiné postavy a zázemí pro další nahlížení na jednání hlavních postav. Nejen to, co je dáno v textu, ale i mnoho jiných souvislostí lze odhalit pod textem. Jak píše Radek Marušák:

(...) „text ve své verbalizované podobě nabízí dobrodružství odkrývání toho, co je skryto za slovy. Roviny dění a příběhu (a do určité míry i rovina vyprávění) jsou výsledkem abstrakce a je na nás, nakolik pronikneme pod povrch verbalizovaných struktur textu.“¹⁹

Odhlédnutí od verbální složky příběhu umožní aktérům vstoupit do rolí a samostatně v nich jednat. Dramatická výchova využívá prostředků a postupů divadelního umění, klade do středu procesu žáka a respektuje

¹⁸ R. Marušák, 2010, str.7

¹⁹ R. Marušák, 2010, str.35

jeho individualitu. Žáci se tak stávají spoluvůrci příběhu, ve kterém uplatňují své zkušenosti a získávají zkušenosti nové.

Při výběru pohádkových textů jsem se zaměřila na to, zda je text vhodný k dramatickým aktivitám, jestli obsahuje dramatické situace zaměřené na lidské jednání a vztahy. U všech pohádek jsem upřednostňovala strukturování příběhu, kde propojuji metody práce s epickým textem (vyprávění, čtení) s metodami dramatickými (hrou v roli). Kompozice lekce kopíruje kompozici příběhu.

Příběh jsem chtěla zachovat původní, aby nedošlo při práci k odchýlení od hlavního motivu. Za podstatné považuji i práci s původním textem, aby žáci zažili jazyk, kterým je pohádka vyprávěna.

2.3. Cíle dramatické výchovy

Cíle lekcí jsou odvozeny z všeobecných cílů dramatické výchovy. Cílem rozumíme bod, kam chceme žáky dovést. Cílem může být i cesta nebo proces. Cestou k dosažení cíle jsou již výše zmíněné metody, prostřednictvím nich dosahujeme vymezeného bodu. Můžeme je rozdělit podle délky naplnění na dlouhodobé, střednědobé a krátkodobé. Napříč nimi se prolínají cíle dramatické, sociální a osobnostní. Dlouhodobě pracuji se žáky především na těchto osobnostních a sociálních cílech - využívat a rozvíjet fantazii, tvořivost, obrazotvornost, rozvíjet vnímavost, vyjadřovat svoji myšlenku (slovem, pohybem, zvukem), vnímat pocity druhých, vzájemně se respektovat, vést konstruktivní kritiku a sebekritiku, osvojit si práci ve dvojicích a větších skupinách, naslouchat druhým.

V rovině dramatických cílů soustředujeme pozornost na vytyčení základních uzlových bodů v příběhu, umět vyhledat podobnosti se současností, vyhledat v textu stěžejní informace. Co se týká přímo dramatického jednání, je nejdůležitějším cílem na počátku staršího školního věku zpřesňování hry v roli a dramatického jednání, aby nedocházelo k parodizaci. Přirozeně jednat v improvizacích s dramatickým konfliktem, zvládnout dramatický prostor, rozvíjet verbální i neverbální komunikaci,²⁰ to jsou příklady cílů, které byly naplňovány v některých lekcích. Jedná se převážně o cíle dlouhodobé, které provází celou dramatickou výchovou napříč věkem. V bakalářském projektu jsem průběžně pracovala na naplňování těchto cílů.

Při realizaci jsem se zaměřila především na krátkodobější cíle, které bylo možno v průběhu a závěru lekce ověřit - např. vést diskusi ve skupině k zformulování závěru, orientovat se v textu pohádek, pohybem vyjádřit

²⁰ Machková, 2017, str. 36

náladu, improvizacemi vstupovat do rolí a pochopit stanovisko druhých, uplatnit kooperaci ve skupině, vytvořit pohybové etudy ze živých obrazů, improvizovat souvislý příběh podle předlohy, společně vyřešit problém, společná domluva, přijmout fiktivní prostředí apod.

Hlavní cíle projektu:

- objevit v pohádkách společný motiv a porovnat ho ve všech čtyřech příbězích
- uvědomit si pohádku jako důležitý zdroj inspirace a poznání

3. Příprava na realizaci projektu

3. 1. Rozbor pohádek

Pro realizaci projektu jsem si vybrala folklórní pohádky z různých kulturních oblastí, které mají společný hlavní pohádkový motiv – jinakost, narození atypického dítěte. Předmětem zkoumání je motiv, který je porovnáván, zda se proměňuje v evropské a východní pohádce. Jedním z důvodů, proč se budu zabývat právě touto problematikou, je stále více narůstající negativní vnímání lidských nerovností, týkajících se handicapů, sociálních, psychických, fyzických odlišností až po etnickou rozdílnost. V pohádce je pro děti i dospělé obsaženo veškeré vědění, jak píše B. Bettelheim ve své knize – Za tajemstvím pohádek, proto bych vše ráda aplikovala v praxi.

„Dítě je v životě často zmatené a tím více je třeba dát mu příležitost, aby porozumělo samo sobě ve složitém světě, s nímž musí vycházet. Má-li to dokázat, je nezbytné pomoci mu vyvodit ze změní jeho pocitů něco uceleně smysluplného. Potřebuje nápady, které mu dovolí uspořádat si vnitřní prostor, a na základě toho vytvořit řád ve svém životě. Potřebuje - a v tomto okamžiku dějin to snad ani není nutné zdůrazňovat - morální výchovu, která mu jemně a pouze mezi řádky naznačí výhody morálního jednání nikoliv pomocí abstraktních etických pojmů, ale toho, co se jeví jako hmatatelně dobré a pro dítě tudíž smysluplné.“²¹

Ve vybraných pohádkách se se skupinou dětí budeme blíže zabývat porovnáváním a zkoumáním hlavního motivu, jak se odráží a vyvíjí v jednotlivých pohádkách, a jak se se samotnou atypičností vyrovnává sám hlavní hrdina a jeho okolí. Jako zástupce evropské pohádky jsem vybrala francouzskou CH. Perraulta – Princ Chocholouš a českou od B. Němcové – O Palečkovi. Hlavní hrdinové jsou zde lidské bytosti, jeden velmi ošklivý, druhý velmi malý. Naproti nim předkládám dvě pohádky asijské,

²¹ B. Bettelheim, 2000, str. 2

vietnamskou pohádku Kokos a indickou (ásámskou) Princezna Pomeranč. Zde se narodí děti, které nemají lidskou podobu.

3. 1. 1. O Palečkovi

Pohádku o extrémně malém chlapci, velkém jako palec, můžeme najít v různém zpracování. Charles Perrault své vyprávění o Palečkovi začíná ve velmi chudé rodině. Narodil se jako sedmý syn, byl nejmenší, ale jak už to v pohádkách bývá, byl nejchytřejší a nejčipernější. Svým důvtipem nakonec dokázal hmotně zabezpečit celou svou rodinu, když obelstil lidožroutského obra.²² Pohádky bratří Grimmů obsahují dvě pohádky o Palečkovi. V obou se vyskytují podobné prvky, např. Paleček pomáhá k bohatství zlodějům, prochází žaludkem krávy, v jednom případě vlka, ve druhém lišky. Závěr patří milujícím rodičům a návratu Palečka domů. Mravní chování Palečka je v příbězích odlišné. V pohádce Palečkovo putování je chlapec rozverný, nenese zodpovědnost za své chování, když krade a pomáhá zlodějům. Pouze předlouhá cesta za svobodou, překonávání nejsložitějších překážek kompenzuje Palečkovo chování.²³ Druhý příběh O Palečkovi je totožný s pohádkou české sběratelky Boženy Němcové, který pochází z roku 1899.²⁴ Pro potřeby našeho porovnávání jsem zvolila Palečka Boženy Němcové především kvůli krásnému a starému českému jazyku.

Jak bylo zmíněno výše, díky sběratelskému zájmu B. Němcové a K. J. Erbena se v Čechách dochovalo velké množství pohádkových příběhů a bajek z ústní lidové slovesnosti. Pohádka O Palečkovi patří mezi jednu z nejznámějších a často vyprávěných již malým dětem. Podobnost s Perraultovým a Grimmovým Palečkem lze hledat převážně ve velikosti hlavního hrdiny. Perraultův Paleček tématem připomíná spíše nám dobře známou pohádku B. Němcové - O perníkové chaloupce.

3. 1. 1. 1. Rodina, okolí a vztahy

Paleček se narodil jako jediné vymodlené dítě. Přišel na svět přirozenou cestou, ale velmi brzy. V pohádce lze vnímat odraz dobových souvislostí. Nebylo možné, aby dříve přežívaly předčasně narozené děti, a tak se vkládaly veškeré naděje v moc modlitby. Pohádka nepatří přímo mezi kouzelné pohádky, přesto, že velikost, růst a chování Palečka je tak trochu neuvěřitelné a kouzelné.

²² CH. Perrault: 1990, str. 167

²³ Grimmové, 1988.

²⁴ B. Němcová, 1899, str. 9

„Kdybychom alespoň jen jedinké měli, a byť i jen jako palec velké bylo, i s tím bychom byli spokojeni a milovali bychom ho z celého srdce.“ Stalo se pak, že žena chalupníková onemocněla a po sedmi měsících narodilo se jí děťátko, které bylo sic úplně vyvinuté na všech údech, nebylo však větší nežli palec.“²⁵

Paleček vyrůstal rychle a v bezpečí domova. Milující rodiče ho vychovávali s láskou a velmi se strachovali o své jediné dítě. Vše nasvědčuje tomu, že společenské postavení rodiny je velmi dobré. Když se ocitne Paleček ve vlkově břiše, slíbí mu dostatek jídla.

„V tom a v tom domě, prolezeš-li děrou do spíže nalezneš tam koláčů, slaniny a uzeniny, co jí sníš,“ a nyní popsal přesně dům svého otce.

Paleček touží po samostatnosti. Přesto, že je tak malý, dokáže svého atypického vzhledu rozumně využít. V první fázi přesvědčí rodiče, že zvládne náročný úkol – dovézt vůz s koňmi za otcem do lesa. Když přesvědčí sám sebe a otce, že je schopen ve světě obstát, nechá se prodat kolemjdoucím. Věří sám sobě, že se dokáže k otci vrátit. Aby mohl Paleček najít sám sebe, musel se vydat na cestu a objevit své vlastní schopnosti a možnosti. Svou velikostí spíše než posměch vzbuzuje u cizinců obdiv a u zlodějů důvěru.

„Když oba cizinci spatřili Palečka, nemohli se dosti vynadiviti.“

V průběhu příběhu si Paleček stále ověřuje, že jeho jinakost je výhodou, posiluje se jeho sebevědomí. Sám svůj úděl nijak nekomentuje ani se nelituje. Nejednou vyzraje nad dospělými. Přestože je v příběhu průběžně zdůrazňována jeho malost, při rozhodování a překonávání překážek se stává svými nápady velikým. Pouze v břiše krávy se objevuje typicky dětská separační úzkost, která čtenáři připomene, že Paleček je vlastně stále ještě dítě.

Ach bože,“ zvolal Paleček, „kterak jsem se dostal do valchárny?“ ale brzy poznal, kde se nalézá. A nyní musel se míti na pozoru, aby se nedostal mezi zuby a nebyl rozmačkán, ale přece unikl s ostatní potravou dolů do žaludku.

„V tomto pokojíčku zapomněli udělat okýnka“, řekl si nyní Paleček, „a také slunce sem nesvítí, ani svíčky tu není.“ Ostatně se mu tento byt nijak nelíbil, a co nejhoršího bylo tam, že stále víc a více přibývalo sena do žaludku kravina a Paleček se stěží již hýbal, až konečně pln strachu dal se do volání:

„Nedávejte mi již žádného žrádla, nedávejte mě již žádného žrádla!“²⁶

Vypadá to, že je zachráněn, ale musí překonat ještě jednu poslední překážku, aby se dostal zpět domů. Shodou okolností se dostane ještě do vlkova břicha. Tuto poslední zkušenost lze vnímat jako třetí

²⁵ B. Němcová: 1899, str. 9

²⁶ B. Němcová: 1899, str. 10

znovuzrození, dává tudíž Palečkovi jistotu, že ve zkouškách světa ob stojí a je plnohodnotným členem společnosti.

Pohádka končí šťastným shledáním. Šťastné konce jsou v pohádkách B. Němcové převládající, neboť jsou tyto lidové pohádky již autorsky zpracovány.

Souhrnně lze říci, že motiv narození „jiného“ dítěte v pohádce O Palečkovi od B. Němcové je typickou ukázkou toho, jak je možné se se svým handicapem vyrovnat, dokonce z něj udělat přednost. Pokud má dítě milující prostředí a je přijímáno takové, jak je, najde ve svém životě uplatnění a porozumění.

3. 1. 2. Kokos

Pohádka Kokos pochází ze sbírky Vietnamské pohádky, které mají kořeny v ústní lidové slovesnosti spolu s bajkami a pověstmi. Dlouhou dobu se předávaly pouze ústně, protože většina národností ve Vietnamu neuměla číst a psát. Až s příchodem kolonizátorů z Evropy a badatelů, kteří se zájmem prozkoumávali a poznávali nové prostředí, se vietnamská ústní lidová slovesnost dočkala zaznamenávání. Ve Vietnamu žilo 54 etnických skupin, přesto lze vysledovat společné náměty pohádek, společné mytologické představy a podobné mravní ideály. Můžeme vysledovat příbuznost pohádek u jednotlivých národů, př. čamská pohádka „Kokos“ má svoji paralelu u národnosti Vietů - Člověk kulatý jako kokosový ořech.²⁷ Prokazuje to skutečnost, že se pohádky předávaly stále dál se stejným nebo podobným motivem a postupně se proměňovaly tak, jako v Evropě a jinde na světě. Ve vietnamském pohádkovém světě se setkáme s kouzly, nadpřirozenými bytostmi a duchy, kteří mají trochu jiné podobnosti a významy než v pohádkách evropských. Jedním prokazatelným faktem je, že další vlna pohádek přišla v psané podobě z Číny a později ve Vietnamu tyto pohádky opět zlidověly.

„Evropský vliv prostřednictvím překladů Ezopových a La Fontainových bajek, které se ve Vietnamu objevily na počátku 20. století, přišel pozdě a nebyl velký. Daleko významnější byl vliv indický, který pronikal do Vietnamu dvěma cestami. První cestou byly přepisované indické prameny, které se spolu s buddhistickým učením dostaly do Vietnamu přes Čínu, kde prošly určitými změnami, a pak se prostřednictvím mnichů dostaly do ústního podání. Druhou cestou bylo ústní podání zprostředkované sousedními národy, hlavně Laosany, Khmery a Čamy.“²⁸

²⁷ Zbořilová, Klindera, 1984, str. 8

²⁸ Zbořilová, Klindera, 1984, s. 10

Stejně tak jako na evropskou kulturu, tak i na vietnamskou lidovou slovesnost měla nemalý vliv Indie. Proto je možné vystopovat stejné kořeny v některých pohádkách. Pro mnohé čamské pohádky je typická složitá forma s rozvinutým dějem, právě tak, jako je to u pohádky Kokos.

3. 1. 2. 1. Rodina, okolí a vztahy

Tvrdá skořápka – čisté bílé jádro, vyplněné tekutinou, největší semínko, tvrdá skořápka, to je charakteristika tohoto plodu. Je možné hledat paralelu ve vlastnostech hlavního hrdiny. Jako metaforu můžeme použít i fakt, že se tento plod bez vlastního přičinění dostane velmi daleko, např. vodními proudy a svým tvarem. Ve starých vietnamských legendách má Kokos v historii Čamského národa velkou mytologickou tradici, kdy právě jeho zakladatel měl jeho podobu.

Pohádka začíná trochu netradičně. Dcera jde s otcem na dříví. Když již nemají vodu na pití, dcera se ji vydá hledat. Dojde k malému jezírku, kde se vykoupe a napije. Otcí žádnou vodu nepřinese, když se společně vydají k jezírku, po vodě není ani stopy. Po devíti měsících se dceři narodilo dítě kulaté jako kokos. Není jasné, zda jde o prokletí, pomstu, prosbu nebo vymodlené dítě. Právě proto snad k němu matka nemá příliš kladný vztah. Hrdina se objevuje v kulaté nelidské podobě, brzy však připomíná mytologického prapředka královského rodu, legendárního zakladatele někdejšího Čamského státu. Nabízí se myšlenka, zda tělo mladé dívky bylo prostředkem ke znovuzrození dávného krále. Voda a její čistota může být brána jako symbol znovuzrození a neposkvrněného početí. Přesto se Kokos narodil do rodiny, kde neměl velké pochopení. Vyspíval velmi rychle. Matka ale svého syna ponižuje a podceňuje.

... již v sedmi měsících už uměl mluvit, a když mu byl rok, chodil si hrát do lesa. Když mu byli tři roky, mohl už hlídat kozy na pastvě."

„Vždyť nemáš ani ruce ani nohy, můžeš se jen kutálet z místa na místo, máš co dělat, abys uhlídal tři kozy, a ještě mám strach, že se ti ztratí, jakpak bys mohl uhlídat tolik buvolů?"²⁹

Když se jednoho dne vrátil z pastvy, řekl matce, aby šla ke králi a požádala ho, aby Kokos mohl hlídat jeho stádo buvolů. V porovnání s evropskými pohádkami se království ve Vietnamu měří jinými hodnotami. Na vážnosti mu dávají „služebníci zleva i zprava“, „prach svatých na nohou vašeho veličenstva“, na druhou stranu strážce nahrazují psi a princezny zastávají běžnou práci kuchařek v paláci a nosí služebníkům jídlo do lesa. Také číselné množství je nadneseno a zveličeno – 300 tisíc buvolů, 100 vozů apod.

²⁹ Zbořilová, Klindera, 1984, s. 61

Kokosovi je dána důvěra a všechny úkoly, které mu uloží král, bez problémů splní. Nejprve Kokos sklízí posměch, ale velmi rychle se tato situace změní tím, co „sám“ dokáže, přesto že nemá ani ruce ani nohy. U sloužících budí úctu a obdiv. Sám nikdy na žádné negativní postoje nereagoval. Jakpak by ne, je si dobře vědom svých kvalit. Ze skořápky vystupuje krásný princ, má své podzemní království, které je ostatním očím ukryto. Nejmladší princezna objeví jeho tajemství na vlastní oči, ale zanechá si ho pro sebe. V této části lze polemizovat o morálních kvalitách jak ze strany Kokosa, tak princezny.

„Dříve jsem s tebou nebyla spřátelená, proto jsem ti říkala chlapče, můj starší bratře. Ale teď, když tak dobře hlídáš docela sám mé buvoly, které ani tolik lidí neuhlídalo, a ještě při tom sekáš liány, jsem tak dojata, jako bys byl můj vlastní starší bratr.“³⁰

Kokos může působit jako lhář nebo jako někdo, kdo využívá princeznu.

Při jednom obědě princezna přinesla Kokosovi vlastnoručně poskládaný balíček betelu. Tím se podle staré tradice projevuje náklonnost k muži. Na otázku, jestli veškerou práci Kokos vykonal sám, vědomě princezně lhal a všechnu chválu nechává na sobě.

„Kdy jsi nasekal všechny ty tyče?“

„Dnes ráno,“ řekl Kokos.

„Ukaž mi, jak to děláš,“ žádala princezna.

„Už jsem moc unavený,“ vymlouval se Kokos, „už nemám žádnou sílu.“

Princezna se zasmála a vrátila se domů. Jakmile odešla, zavolal Kokos zase své lidi, aby sekali tyče. Do večera jich bylo na sto vozů. Kokos se pak vrátil s buvoly domů a řekl králi:

„Nasekal jsem tam tyčí. Půjč si vozy a pošli pro ně.“³¹

Kokos požádal prostřednictvím své matky o ruku princezny. Dvě starší dcery krále se Kokosovi stále vysmívaly a podceňovaly ho. Nejmladší dcera si ho však vzala za muže. Byla velká svatba, ale Kokos stále ve společnosti nevycházel ze své skořápky.

... Když uplynulo sto dní a sto nocí při hostinách a radovánkách, prosili hosté krále, aby se směli vrátit domů. Všichni odešli a palác ztichl. Princezna řekla svému muži:

„Všichni odešli a nikdo tu už není. Nezůstávej už ve své skořápce, vystup z ní a jdi se podívat na buvoly, které lidé hlídají ve dvorech.“³²

Zde by se zdálo, že je příběh u konce, ale začne se odvíjet druhá linie v režii závistivých sester. Princezna skořápku zakopala, ale princů též lhala,

³⁰ Zbořilová, Klindera, 1984, s. 64

³¹ Zbořilová, Klindera, 1984, s. 65

³² Zbořilová, Klindera, 1984, s. 67

že se zmizením nemá nic společného. Princ několik dní trpěl zimou, když si přivykl na prostředí, dozvěděl se pravdu.

„Když jsi byl ve skořápce, sestry se mi smály, že nemáš ruce ani nohy. Proto jsem ti ji vzala. Teď se můžeme smát my, jim smích přejde,“ řekla princezna.¹³³

Zbavení se skořápky znamená zbavení se pouta a ochrany. Závistivé sestry chtějí při plavbě princeznu připravit o život. Hlavní roli zde sehraje Kokosův prsten. Sestry ho upustí do moře a princezna za ním skočí. V domnění, že svoji sestru připravily při plavbě o život, ucházejí se o smutného prince. Podle staré vietnamské tradice si musí vzít muž při ztrátě své ženy její sestru. Ta se mezi tím po pádu do moře stane malým dítětem, které se ukryje v mušli. I ona čeká na svoji příležitost, až se opět dostane na svět. U starých manželů našla nový domov. Při vyprávění se přesvědčila, že Kokos truchlí pro svoji ženu. Princezna utkala čepce, půjčila stařence prsten a poslala ji do království. Princ poznal svůj prsten a došel si do chaloupky pro princeznu. Aby princezna byla Kokosa hodna, musela projít také očištěním a znovuzrozením. Příběh končí šťastným shledáním, ale sestry nebyly nijak potrestány. V pohádce se vyskytuje mnoho neurčitostí, které jsou na čtenáři, aby si je objasnil, např. co je s Kokosovým podzemním královstvím a proč bylo tak honosné, jakou funkci má prsten, o kterém z počátku není zmínka, o utkaných čepcích se dozvídáme také až na konci, co se stalo s princeznami...

Pohádka z Vietnamu motiv narození atypického dítěte řeší „tvrdou slupkou“ a „ochranou“. Pokud je někdo atypický, skrývá uvnitř sebe velký potenciál a jisté hodnoty. Přestože prostředí se k němu nechová vlídně, jde si svou vlastní cestou, bez ovlivňování okolí.

3. 1. 3. Princezna Pomeranč

Ásámská pohádka pochází ze sbírky Nejkrásnější zahrada. Ásám je oblast ležící na severovýchodě Indie. V pohádce, kterou se budeme zabývat, se nepopisuje výrazně bohatství tak, jako v pohádkách pocházejících z jižní části Indie, protože tato oblast byla a je i dnes výrazně chudší. Jak je zmíněno již výše, z indických pohádek čerpala i ústní lidová slovesnost v Evropě, proto je možné vysledovat některé podobné motivy a prvky v našich známých pohádkách. Já se budu opět věnovat motivu narození atypického dítěte.

Jak se píše v této sbírce, svět indických pohádek, jak starých, tak i nových je zrcadlem odrážejícím do všech krajností obdivuhodnou

³³ Zbořilová, Klindera, 1984, s. 67

představivost, sny a tužby Indů i jejich skutečné prostředí.³⁴ Jsou velmi různorodé. V Indii docházelo k prolínání rozmanitých kulturních uměleckých proudů. Již dávno před naším letopočtem pronikly do Indie indoárijské kmeny, jež v zemi zdomácněly a během staletí je pak následovali Peršané, Řekové, Hunové, Afgánci, Turkové, to dokládá již zmíněné opakování podobných motivů. Učenci, sběratelé a písmáci shromáždili pověsti, anekdoty a bajky, a tak vznikla na světě vůbec první knížka bajek - Kniha o pěti oddílech a Paňčatantra. Nejednalo se však o ucelenou sbírku indických pohádek. Jiří Marek a Odolen Smékal vybrali 82 pohádek z celé země a sestavili tak jedinečnou sbírku nejoblíbenějších pohádek jednotlivých národů a kmenů.

3. 1. 3. 1. Rodina, okolí a vztahy

Pohádku Princezna Pomeranč jsem vybrala pro shodnost některých atributů jako u pohádky Kokos. Pomeranč se narodí královně matce, druhé manželce krále. Poté, co touží královna po dítěti, narodí se bez jakéhokoliv předchozího kouzla, modlitby a podobně - pomeranč, za který se matka stydí a od sebe jej neustále odhání. Je až zarážející, jak je popsána v pohádce nenávisť matky k dítěti. Pomeranč odkopává, hází do koše a zoufale před ním utíká. Zoufalství matky je důležitým motivem, proč se nedokáže vyrovnat s daným faktem. Přesto, že touží po dítěti, nedokáže tuto situaci překonat, bojí se okolí, je zahořklá. Podle příběhu se nikdo jí ani dítěte nezastane. Matka, jakoby se svého dítěte i bála. Jednoho dne, když se pomeranč kutálí za matkou k řece, ona před ním uteče, ale tentokrát pomeranč zůstává u řeky. Ze slupky vystoupí krásná princezna, kterou uvidí poblíž lovící princ a vykoupe se v řece. Může se jednat o životadárnou posvátnou řeku Brahmaputru. Podobně, jako Kokos, při jehož zrození hraje voda hlavní roli, i princezna Pomeranč vstupuje do řeky a poté se vrací do své slupky. Můžeme vzít v úvahu čistotu princezny stejně tak, jako čistotu řeky pramenící z Himalájských hor. Po návratu domů se princ velmi trápil. Poslal rodiče, aby v sousedním království požádali o pomeranč, který si chce vzít za ženu. Stejně tak i Kokos poslal svoji matku do království požádat o ruku princezny. Jediný kdo princeznu spatřil, byl princ, stejně tak jako jediný, kdo spatřil prince Kokosa byla princezna. Stejnou paralelu lze najít i v motivu zneškodnění slupky – ochrany. Do pohádky vstupuje žebračka, podle Proppa v roli zachránce, který za almužnu poradí, jak princeznu vysvobodit. Touto funkcí se tato pohádka přibližuje pohádce evropské.

V pohádce nejsou zcela vykresleny vztahy k „narozenému dítěti“, kromě matky. Stejně tak, jako v předchozích pohádkách se dítě narodí přirozeně, nejsou zde patrná žádná kouzla, pouze přání. Není ani zřejmé, zda je

³⁴ Marek, 1967, str. 250

na královnu seslán nějaký trest. Snad by se dalo uvažovat o závistí, vůči druhé manželce krále, která již dítě má. Princova láska na první pohled princeznu zachrání, ale opět se zde vyskytne otázka ohledně vztahu. Princezna prince nikdy neviděla a on si ji vezme za ženu, aniž by ona svolila. Můžeme hledat souvislost v evropských pohádkách nebo spíše v pohádkách východu, kde se předpokládá, že žena bude provdána za muže bez jejího svobodného rozhodnutí?

3. 1. 4. Princ Chocholouš

Další pohádka, která má potenciál pro naše porovnání, pochází ze sbírky - Francouzské pohádky od Charlese Perraulta. Do širšího povědomí se spisovatel dostal díky své pohádkové sbírce v českém překladu - Pohádky matky husy. Byl jedním z nejvýznamnějších sběratelů francouzských lidových pohádek. Z jeho autorsky zaznamenaných příběhů, čerpali ve svých adaptacích i ostatní sběratelé. V jeho pohádkách se často zrcadlí krutost, těžké podmínky, ve kterých hrdina bojuje o holý život. Nemalý význam mají závěrečná mravní ponaučení. Ch. Perrault přikládal poselství pohádek velký význam.

V pohádce Princ Chocholouš se nám otevírá další setkání s možností, jak se hlavní hrdina a jeho okolí vyrovnává s atypičností. Tento příběh se v porovnání s Palečkem blíží více realitě v oblasti narození. Princ Chocholouš se narodí doslova jako „ošklivý skrček“. Pohádkovost a hlavně kouzelnost zajišťuje víla, která vyvažuje obě misky vah. Do hry vstupuje krása a duchaplnost. Tam, kde je v některé oblasti ubráno, je přidáno v jiné. Hlavní roli v této pohádce hraje proměna vidění ošklivosti. Co je vlastně ošklivé, podle čeho soudíme a porovnáváme.

3. 1. 4. 1. Rodina, okolí a vztahy

Chocholouš se narodí do královské rodiny, ve které se zpravidla předpokládá, že bude vše dokonalé. Není jasné, zda toto narození způsobila nějaká kletba, vyšší moc nebo čin, kterého se královští rodiče dopustili. Jedná se o osud, který se nedá ovlivnit. Tento fakt zmírní víla, která ujistí matku, že nepotřebuje být krásný, protože bude náramně duchaplný. Tento dar bude schopen předat osobě, kterou bude milovat. Můžeme si povšimnout, že ač se to na první pohled zdá, nejedná se o žádnou kouzelnou moc. Tím, jak se sám Chocholouš bude chovat, může ovlivnit ostatní a je to vše jen v jeho kompetenci. Toto se projevuje již v začátku příběhu, kdy si ve zřetelném popisu můžeme ověřit, jak se mění pohled vlastní matky na své dítě. Ostatní úhly pohledu na ošklivého prince v příběhu nedohledáme, protože se nám začíná objevovat druhá linie až

po osmi letech, kdy se v sousedním království narodí dvě dcerky – první krásná a druhá ošklivá. Víla, která je opět u narození obou dcer, nemůže pro ošklivost ani krásu nic udělat, pouze krásná dcerka může svoji krásou učinit krásným toho, koho miluje. Ošklivé dvojče nedostane žádný dar, kterým může disponovat. Jako by se předpokládalo, že v tomto případě je chytrost ve spojení s ženským elementem nade vše a nepotřebuje žádná kouzla. Již v tomto úseku lze předpokládat, jakým směrem se příběh bude vyvíjet dál. Obě princezny byly vystaveny neustálému porovnávání, právě proto si krásná, ale hloupá princezna dobře uvědomovala svoji situaci. Vzhledem k její lítosti, trpělivosti a pokoře se jí dostane odměny. Podvědomě i čtenář sympatizuje s krásnou princeznou více než s ošklivou.

„I když starší princezna byla hodně hloupá, brzo si toho všimla. A byla by nelitovala a dala všem svou krásu, aby byla aspoň z poloviny tak chytrá jako její sestra. Ani rozumná královna se nedovedla zdržet a každou chvíli jí vyčetla, jak je hloupá, a to ubohou princeznu k smrti rmoutilo.“³⁵

Princ Chocholouš odchází do světa za obrazem krásné dívky. Jak píše Bettelheim, i zde vykoná hlavní hrdina cestu za poznáním a osamostatněním. Sebejistý, vědomý si své přednosti (duchaplnosti) setká se s princeznou a osloví ji v lese. Zde hraje les roli úkrytu, bezpečí a jistoty. V pohádkách se hlavní hrdinové často uchylují do lesa, který je plný překážek a nástrah, které musí překonat. Uvědomění si svých vnitřních hodnot a kvalit, umět s nimi zacházet, to chce velkou dávku trpělivosti a sebezapření. V tomto příběhu překonávají postavy především samy sebe, což je v jistém ohledu někdy složitější.

Princ daruje princezně duchaplnost, pod slibem, že si ho za rok vezme za muže. Neděje se tak žádným kouzlem, pouze slovem. V realitě by se tento jev dal přirovnat k placebo efektu. Z princezny se stala uznávaná a sebevědomá bytost, kdežto z její sestry závistivá „protivná opice.“ O princeznu se ucházejí princové z okolních zemí. Žádný však podle jejího názoru nebyl dostatečně duchaplný. Na Chocholouše si už ani nevzpomněla.

....„dala ten slib ještě jako hloupá osoba, a když ji princ obdařil chytrostí, hned na všechny své hlouposti zapomněla.“³⁶

Musel uběhnout právě pohádkový rok, aby se princezna opět dostala do prostředí, kde si mohla ujasnit své hodnoty – do lesa. U prince, kterého si chtěla vzít, není o duchaplnosti ani zmínka, je krásný, mocný a bohatý. Je s podivem, že v této pohádce nechává král rozhodnout svoji dceru podle sebe. Má jeho plnou důvěru, že se rozhodne správně.

„Čím je kdo rozumnější, tím je pro něho rozhodnutí v takové věci těžší...“³⁷

³⁵ CH. Perrault, 1990, str. 153

³⁶ CH. Perrault, 1990, str. 153 - 161

V lese se rozestoupí země a princezna slyší z podzemí hlasy, vidí kuchyň, kde se připravuje svatební hostina pro prince Chocholouše.

...*„Přines mi ten kotlík!“ a druhý zase: „Přilož dříví na oheň.“ Najednou se země otevřela a princezna spatřila u svých nohou velkou kuchyni...*

V této části princezna jako by „procitá“ ze svého snu. Otevření země může nenásilně symbolizovat výhrůžku peklem, za porušení slibu. Je to však vše diplomaticky vyřešeno v rozhovoru, když se setká s princem Chocholoušem.

...*„Je na mně, kromě šerednosti, ještě něco, co se vám nelíbí? Jste málo spokojena s mým původem, s mým duchem, s mou povahou, s mým chováním?“*

„Naprosto ne,“ odpověděla princezna. „To všechno se mi na vás líbí.“

„Je-li tomu tak,“ řekl princ Chocholouš, „budu šťasten, učiníte-li mě mužem, který je na celém světě nejvíce lásky hoden.“

„Ale jak to mám dokázat?“ ptala se princezna.

„Dokážete to tím,“ odvětil princ Chocholouš, „budete-li mě dost milovat a budete-li si přát, abych takovým mužem byl.“

Chocholouš prozradil princezně, že stejná víla předpověděla, že může obdarovat krásou toho, koho bude ze srdce milovat. Stalo se, že princezna najednou viděla Chocholouše jako krásného urostlého prince. V lese se v ní odehrála psychická proměna. Celou pohádku můžeme shrnout do slov - krása není všechno. Jak již bylo řečeno, Perrault zakončil každou pohádku výstižným ponaučením a poselstvím.

„Spíše než s báchorkou, s pravdivou skutečností

lze tento příběh srovnávat.

Všechno je krásné na tom, co máš rád.

Co máš rád, vzor je ducha, důvtipnosti.³⁸

V této pohádce se hlavní hrdina vyrovnává se svou jinakostí především svoji rozvahou a trpělivostí. Za pomoci prostředí, které ho v mládí obklopovalo, získal jistotu ve svém duševním životě. Pokud si je člověk jistý svých kvalit a dokáže je s rozumem používat, dosáhne svého cíle.

³⁷ CH. Perrault, 1990, str. 153 - 161

³⁸ CH. Perrault, 1990, str. 161

II. Praktická část

1. Realizace projektu

Projekt byl realizován na Základní umělecké škole v Nepomuku v průběhu března a dubna. Jedná se o realizaci v rámci výuky v hodinách literárně – dramatického oboru (dále LDO) v prostoru, ve kterém hodiny běžně probíhají. LDO nemá svoji učebnu, ve třídě probíhá též výuka hudební nauky, souborová hra a hra na bicí nástroje. Žáci jsou na tento prostor zvyklí a velmi dobře se v něm orientují. Hodinová dotace na jednu lekci je podle školního vzdělávacího programu 90 minut. Závěrečná hodina proběhla v pátek večer s přespáním ve škole.

Pro svůj záměr jsem nejprve hledala skupinu, ve které by byl můj projekt nejefektivnější. Musela jsem přihlídnout k věku žáků, aby byli schopni o daném motivu a o tom, co nám sdělují pohádky přemýšlet do větší hloubky a z různých úhlů pohledu.

1.1. Výběr skupiny

Na základní umělecké škole pracuji s heterogenními skupinami různého věku. Měla jsem možnost vybrat si k realizaci projektu skupinu dětí, která by odpovídala mým představám práce s pohádkami a jejich porovnávání. Od října do prosince jsem průběžně ve třech vytipovaných skupinách realizovala strukturované pohádky nebo příběhy, abych získala představu o možnostech a schopnostech skupiny. S nástupem nového školního roku došlo v kolektivech k nějakým změnám.

1. skupina - žáci ve věku 8 let

Jedná se o smíšenou skupinu 8 žáků (2 chlapci, 6 dívek). Nepracují příliš kompaktně – při strukturování chlapci velmi často vyrušují, jsou nesoustředění a odvádějí témata jiným směrem. Žáci potřebují často střídat činnosti a osm lekcí s přesahem jedné do druhé se mi zdá příliš náročné. Při strukturování skupina společně pracuje pouze částečně. Celkové téma o pohádkovém motivu se mi zdá pro ně nevhodné, pravděpodobně bychom se nedostali více do hloubky a příběhy by plynuly pouze po povrchu.

2. skupina – žáci ve věku 10 – 11 let

Tato smíšená skupina 7 žáků (3 chlapci, 4 dívky) – společně pracuje teprve od září, přesto je velmi kompaktní a vzájemně si pomáhá, je poměrně dobře vybavená. Při strukturování všechny činnosti berou vážně, dobře na sebe reagují. Ke všemu, co jim je předkládáno, přistupují kreativně a se zájmem. Diskuse nad tématy a motivy jsou podnětné. Hlavní téma ve strukturovaném příběhu se podařilo velmi dobře uchopit a rozklíčit. Dokonce bylo nutné příběhu věnovat větší časovou dotaci, než jsem původně zamýšlela.

3. skupina - žáci ve věku 13 – 15 let

Smíšená skupina 8 dětí (1 chlapec, 7 dívek) společně pracuje od září. Skupina je dobře sladěná, dobře spolupracuje a „slyší“ na sebe. Při strukturování pověsti se ukázalo, že je zajímavá především práce s fakty. V tomto období mají potřebu diskutovat a vyjadřovat své názory, což pro můj záměr není zcela od věci, láká je zpracování současných témat ze současného dění. Přestože pohádky skrývají velký potenciál, a lze v nich aplikovat současné dění, budeme pracovat se současnou literaturou pro děti a mládež.

Pro realizaci projektu jsem si vybrala skupinu č. 2. Vzhledem k věku a vybavení skupiny se mi tato volba jeví jako nejlépe přijatelná.

1. 2. Popis skupiny

Tato heterogenní skupina společně pracuje prvním rokem. Někteří se znali od vidění ze školy, jiní spolu chodí do jedné třídy, jeden žák dojíždí z víceletého gymnázia. Všichni mají zkušenosti s prací v LDO z minulých let, ale až od září školního roku 2017/18 se tato skupinka spojila v jednu a navštěvuje společné lekce 1x týdně. Neočekávala jsem, že by se žáci tak rychle sjednotili. Nedělá jim problémy ani věkové ani genderové složení skupiny. Na začátku školního roku se žáci prostřednictvím her vzájemně seznamovali. Velice rychle došlo k propojení skupiny a není problém s vytvářením dvojic nebo malých pracovních skupinek. Jediný potenciální problém jsem vnímala v tom, jak bude přijata jedna dívka, která má od narození částečně pohybové a koordinační problémy. Díky Vojtové metodě a velmi výrazné péči rodičů je schopna fungovat v běžném kolektivu. Po stránce psychické a slovesné nijak nevybočuje, naopak je sečtělá a díky hipoterapii má praktické znalosti i z jiných oblastí, které mohla v pohádkách uplatnit.

Aniž bych tento krok dělala cíleně k projektu, prováděli jsme cvičení, která vyzdvihují jedinečnost osobností. Myslím si, že je tato skupinka k sobě ohleduplná, vstřícná a pozitivně naladěná. Pro celou skupinu je charakteristická spolupráce, přirozenost a zájem o předložené téma.

Při diskusích nad knihami, které zpravidla zařazujeme do úvodu hodin, jsem zjistila, že pouze dvě děti výrazněji čtou. Dva chlapci čtou převážně komiksy, jeden knihy s dětským hrdinou, dvě děvčata dobrodružné knihy s dívčí hrdinkou a ostatní se čtení vyhýbají. Tuto skutečnost se snažím během školního roku měnit nabízením kvalitních knih, ale výrazně se to nedaří. V tomto období, kdy žáci stojí na rozhraní mladšího a staršího školního věku je stále oslovuje kouzlo pohádek, ale již mají potřebu vymezovat se vůči skupině i prostředí, sdělovat své názory a stát si za nimi. Pohádky jsou podle mého názoru dobrým prostředníkem v nenásilném vnímání světa a okolí. Obzvláště motiv, se kterým se budou v průběhu lekcí setkávat, jim umožní nahlédnout do světa dospělých a jednat za ně. Stejně

tak se podívají do postav dětí, potažmo dospívajících, které s ohledem na svoji odlišnost neměly jednoduchý život.

1. 2. 1. Konkrétní charakteristiky ³⁹

Pro podrobnější představu zde uvádím jednotlivé charakteristiky žáků.

Kateřina

Výrazně ovlivňuje skupinu, je velmi aktivní, svérázná, s vyhraněnými názory. Dobře argumentuje a velmi dobře zvládá i ustoupení ze svých názorů. Je to výrazný „tahoun“ skupiny s přirozenou autoritou, přestože je ve skupině mladší. Ráda spolupracuje s chlapci a Adélou.

Nela

Je velmi sdílná, aktivní, ale má nepřiměřenou potřebu sdělovat své názory na úkor druhého. Ráda by se vyrovnala Kateřině ve svých názorech. Na druhou stranu je vstřícná a obětavá, dokáže se sebekriticky zhodnotit. Do všech aktivit vstupuje s velkým zájmem a zaujetím. Pracuje pro kolektiv, uvědomuje si své slabosti a snaží se s nimi vědomě pracovat.

Adéla

Svojí povahou klidná, přizpůsobivá a citlivá dívka. Obětavě se chová k Andree, svým klidným přístupem dává celému kolektivu jistotu, klid a vždy přichází s optimálním řešením situací. Ve skupině má přirozenou autoritu. Je empatická. Ráda a hodně čte dobrodružné knihy.

Andrea

Tichá dívka se sníženou schopností koordinace a pohybu. Je velmi pomalá. Snaží se zapojovat do všech pohybových her. Ostatní její oslabení nijak nevyužívají a nezneužívají. Vzhledem k oční vadě je snadno unavitelná. Při nějakém nedorozumění se dokáže dost výrazně vymezit. Je málo sebekritická. Ve skupinových zadáních někdy skupinku využívá a plně se nezapojuje. Když může uplatnit své vědomosti, skupina to dokáže náležitě ocenit. Ráda čte, je to její priorita, ale čte pouze jednodušší texty, kterým dobře rozumí.

Pavel

Velmi sebekritický, upřímný, zvědavý, citlivý a spravedlivý. Tyto vlastnosti se u něj začaly projevovat až v tomto roce. Všechna zadání plní zodpovědně a svědomitě. Raději spolupracuje s chlapci, ale není pro něj problém zapojit se s děvčaty, dokáže ocenit jejich silné stránky. Čte především komiksy.

³⁹ Pravá jména jsou změněná

Kryštof

Sečtělý, bezproblémový, ohleduplný a taktní. Jeho silnou stránkou je rozvážnost. Hluboce přemýšlí o souvislostech. Nekonfliktní, v některých případech si není jistý sám sebou. Velmi pomáhá Andree ve skupinové práci. Je empatický.

Matěj

Energický a aktivní, ale neuplatňuje svoji energii za každou cenu. Velká kreativita je přínosem pro celou skupinu a posouvá její myšlení a směřování kupředu. Lehce přijímá názory ostatních a dokáže s nimi pracovat. Rád si ze sebe nechává dělat legraci, ale není to typ „třídního šaška“. Rád čte komiksy.

2. Lekce a jejich průběh

Realizace proběhla v základní umělecké škole, kde je podle školního vzdělávacího programu hodinová dotace pro 4. ročník 90 minut. Název tohoto předmětu je Dramatika a slovesnost, žáci plní výstupy podle ročního učebního plánu. Práce s příběhem a tvarování postavy prostřednictvím dialogů je jedním z cílů v tomto školním roce.

2. 1. Příprava osmi lekcí

Můj prvotní záměr byl vyhledat v různých pohádkách motiv, který je shodný nebo podobný v odlišných kulturách a jak se v pohádkách v různých zemích pracuje. Přečetla jsem velké množství pohádkových knih a legend z různých zemí, vybírala motivy a porovnávala je, jak se s nimi nakládá, a jaké jsou důsledky jednání jednotlivých postav. Nakonec jsem se ustálila na motivu – narození atypického dítěte. V rozhodnutí mi pomohla zkušenost z Adventního koncertu, na kterém byl přítomný dvacetiletý mentálně postižený chlapec na vozíčku. Reakce dětí, žáků a přítomných nebyly nijak negativní, ale přesto některé pohledy přítomných byly rozpačité. O přijetí odlišných jedinců do společnosti je velké množství příběhů a pohádek. Jak píše Eva Machková a Pavol Dobšínský – Nevyptávejte se, jak to mohlo být, stačí, že je o tom pohádka.

Rozhodla jsem se se svými žáky prozkoumat ve čtyřech pohádkách vztahy v rodině a okolí k „jinakosti, nepřírozenosti nebo atypičnosti.“ Jak se uchopuje tento motiv, jak se s ním pracuje a jestli se nějak proměňuje nelze na tak malém vzorku paušalizovat, přesto jsme se žáky vyzorovali některé shody i rozdíly. Je mnoho věcí, které člověk v životě nemůže ovlivnit, ani změnit a musí se s nimi vyrovnat (...jak říká E. Machková v Tvořivé dramatice 1/2011). Zaměřila jsem se na okruh pohádek, ve kterých se jedinec opravdu narodí vlastním rodičům a v pohádce to není zmiňované přímo jako kouzlo nebo prokletí. Vždy se narodí jediné dítě, které nemá sourozence a musí si své místo na světě nějak obhájit. Nejedná se tudíž o žádného outsidera, který by byl jako nejmladší ze sourozenců

a svoji pozici si musel vydobýt. Jedná se čistě o náhled na právo na život, do kterého v pohádce může vstoupit nějaké kouzlo, chytrost nebo náhoda.

„Pouze opakovaný poslech, dosti času a příležitost nad pohádkou rozjímat umožní dítěti plně využít, co příběh nabízí z hlediska porozumění sobě samému a vlastní životní zkušenosti. Teprve volné asociace vztahující se k příběhu dovedou dítě k odhalení nejosobnějšího významu pro ně samo, a pomůžou mu vypořádat se s doléhajícími problémy.“⁴⁰

Podle Evy Machkové je důležité porozumění příběhu prostřednictvím aktivit, zkušeností, zkoumání situací, jejich variace a reflexe. To umožňuje plně vychutnat příběh a najít si v něm své vlastní poznání a pochopení, svůj vlastní životní příběh i pro ty, kteří už mají pohádkový věk za sebou.⁴¹

Jak je uvedeno již v předchozím textu, vybrala jsem čtyři pohádky, kterým se budeme věnovat. První lekce byla zaměřená na seznámení s tímto žánrem, dělení pohádek a ujasnění si struktury projektu. První pohádku jsem záměrně vybrala O Palečkovi, který se narodí jako člověk, ale mnohem menší. Pro žáky tak nebylo složité si představit vizáž a chování, jen ve zmenšené podobě. Druhá pohádka pochází z Vietnamu, tam se narodí hlavní hrdina jako kokosový ořech. Podobně je tomu i u Ásámské pohádky Princezna Pomeranč, ve které je také obtížné si představit, jak se příběh bude vyvíjet dál. Poslední pohádka je o Princi Chocholoušovi, který se narodí ošklivý, ale má nejbliže k reálnému světu. Vztahy v rodině, vztahy ostatních k hlavnímu hrdinovi a k sobě samému je to, co jsme v pohádkách porovnávali a objevovali.

2. 2. Plány samotných lekcí a jejich skutečný průběh

2. 2. 1. Plán první lekce

Název lekce – Cesta za pohádkou

Počet účastníků – 6 (Matěj nepřítomen)

Cíl lekce

- Seznámit žáky se strukturou projektu
- Zmapovat informace, které žáci mají o pohádkách
- Ujasnit si strukturu a zákonitosti pohádky – dramatický oblouk
- Vnímat žánr pohádky jako potenciální zdroj zásadních informací a řešení problémů

⁴⁰ B. Bettelheim 200, str. 60

⁴¹ E. Machková, TD str. 32

- Kooperace ve skupinách
- Smysluplně a variabilně využít rekvizitu – klobouk

Plán lekce

1. Seznámení s projektem

Vyprávění: V průběhu osmi lekcí se budeme společně zabývat zkoumáním a porovnáváním některých pohádek. Některé důležité informace již znáte, jenom si je pomůžeme utřídit, jiné pro vás budou nové, možná zajímavé, pro někoho objevné. Budoucí společně strávený čas nás budou pohádky provázet na každém kroku. Podíváme se hlouběji do jejich historie, objevíme jejich hodnotu a význam. Budeme společně hledat cestu k lidovým pohádkám a jejich poučení.

2. Pohybová hra

Zadání: Vymyslete pohybovou hru, která by byla inspirovaná nějakou pohádkou, nebo bychom na ni mohli aplikovat něco, co se pohádek týká. (navození situací, předmětů, pohádkových akcí – společná diskuse. Společnou diskusí a úpravou pravidel by se měla vykrystalizovat podoba hry (honičky), popř. honičky, do které je zapojen nějaký předmět, který bude později ještě využit (př. pohádková baba, kouzelný šátek, klobouková honička apod.) Pokud předmět nevstoupí do hry, bude použit v následující části.

3. Kruh – posílání předmětu po kruhu

Žáci sedí v kruhu, po kruhu si podávají předmět – klobouk, jako symbol nějaké postavy. Tento klobouk by mohl mít (přestrojený král, kovboj, loupežník ... apod.)

V jakou postavu se proměním a jak se změní moje chování, nasadím-li si tento klobouk? (pohybová aktivita s hádáním postavy podle charakteru nasazení, typické chůze, chování...)

Co se se mnou stane, nasadím-li si tento klobouk na hlavu? (stanu se neviditelným, budu létat...apod.)

Diskuse:

- Jakou funkci má kouzelný předmět v pohádce? (symbolika, přestrojení, pomoc...)

4. Kde se vzala pohádka? (viz teoretická část)

Sběr informací, co žáci o pohádkách vědí. (kde vznikly, proč, kdy, jak se šířily, zdroje pohádek...)

- Seznámení s charakteristikou
- Teorie původu
- Dělení pohádek
- Sběratelé a zaznamenávání pohádek
- Důvody, proč pohádky přetrvávají staletí a jaká mají poselství
- Přesah do reality a současnosti

5. Na mrtvé lišky

Zadání: Žáci se promění ve vychytralé lišky. Lesem chodí medvěd (učitelka) a lišky ho chtějí svým uvolněným ležícím tělem obelstít, že nejsou živé. Lišky se nesmí pohnout, medvěd zkouší uvolnění těla, během dlouhého čekání mají lišky úkol.

Vyprávění: Aby lišky přečkaly dlouhý čas bez hnutí, vzpomenou si, jakou pohádku jim maminka vyprávěla, když byly ještě v bezpečí v pelíšku (jak začínala, končila, co se v ní odehrávalo, kdo byl hlavní hrdina, v jakém prostředí se pohyboval, kde se odehrávala, zda se prostředí střídalo, zda jsou v jejich pohádce nějaká kouzla, jak tam plyne čas). Medvěd stále prochází mezi liškami a zkouší jejich uvolnění, v průběhu klade návodné pohádkové otázky). Hra končí, když medvěd nenajde žádnou vhodnou lišku a odchází pryč.

Diskuse: Jaké pohádky nás napadaly, co se v nich odehrávalo a o čem byly? Krátká diskuse o tom, co se žákům vybavilo v myšlenkách.

6. Papírová pohádka

Žáci se rozdělí do dvou skupin. Každá skupina se domluví na jedné jednoduché pohádce a pomocí papíru (muchláním, trháním, stříháním, skládáním...) poskládá děj pohádky. Nejprve si pohádku převypráví, poté si určí základní body, které by se měly odrazit v papírové interpretaci.

Po ukončení se skupiny vymění a pokusí se pohádku uhodnout a převyprávět podle papírové předlohy.

Reflexe:

Se žáky proběhne krátký rozhovor o tom, jak se jim společná práce dařila, kde vidí největší problém, jak těžké bylo pohádku převyprávět a zda v ní něco důležitého chybělo. Společně se zamyslíme nad stavbou pohádky, a co v ní nesmí chybět.

7. Brainstorming

Na velký formát žáci píší vše, co je napadá v souvislosti se slovem pohádka. Vzájemně se kontrolují, aby nedocházelo ke zbytečnému psaní stejných pojmů. Žáci mohou opět využít situace, kdy byly v roli lišek a v hlavě se jim odehrává pohádkový příběh. Zaměřit se a formulovat slova tak, která mají s pohádkami souvislost (př. hrneček – kouzelný hrneček apod.), nebo by měl žák vhodně odůvodnit, co jednotlivými slovy myslel.

Reflexe:

Shrnutí slov do skupin

- Prostředí
- Předměty
- Kouzla a jevy
- Postavy
- Zvířata apod.

8. Závěrečná reflexe

Co se žáci dnes dozvěděli nového, co objevili a co je překvapilo.

9. Závěrečná pohybová hra podle výběru žáků

2. 2. 1. 1. Skutečný průběh lekce první lekce

Na tuto hodinu přišlo šest žáků poměrně v dobré náladě. Na začátku každé hodiny probíhá kratičká diskuse o tom, zda má někdo potřebu někomu něco sdělit, ať už zajímavého nebo se chce podělit o nějakou svoji zkušenost. Proběhla neformální komunikace o uplynulém týdnu. Poté jsem žákům sdělila, co nás v následující hodině bude čekat. Již dříve jsem je připravila na to, že budeme delší dobu pracovat s pohádkami. Měla jsem trochu obavy, že je tento žánr již nebude přitahovat a připravovala jsem se na to, jakým způsobem je naladit, aby vstoupili do zkoumání pohádek se zájmem. Moje obavy se nenaplnily, i když jsem skupinu připravila na to, že tato hodina bude více teoretická a méně pohybová.

S touto skupinou si často vymýšlíme varianty různých her, proto jsem chtěla, aby úvodní pohybová aktivita vyšla z jejich nápadu. Byla jsem připravená vstoupit do diskuse a řídit ji svými připomínkami. Po prvotních nápadech – jako Rybičky, rybičky – v návaznosti na Zlatou rybku, přes hru Na vodníka – pohádky J. Lady, až na pohádku Kocour v botách. Postupně jsme se úpravou pravidel dostali na kocourův klobouk. Ve velmi aktivní

diskusi jsme museli zvážit i všechna rizika a nebezpečí, která by se při hře s kloboukem mohla vyskytnout. Velmi aktivně se na vytváření pravidel podílela Kateřina a Nela. Andrea se mnoho nezapojovala, ale i přes svoje pohybové znevýhodnění se o to více zapojila do hry samotné. První varianta byla nastavená tak, že hráč s kloboukem si chrání svůj klobouk a ostatní v běhu se snaží klobouk vzít. Hned na počátku jsme vyhodnotili, že tímto způsobem v omezeném prostoru je hra nehratelná a nebezpečná. Omylem se stalo, že Pavel strčil Kateřinu, která spadla. Přesto, že se nic nestalo, Pavel odmítal hru hrát dál, aby někomu neublížil. Situaci jsme vyřešili pozměněním pravidel. Honič má v ruce klobouk a snaží se dát na hlavu jinému. Ten se snaží klobouk zase dál předat. Tato aktivita splnila účel rozehřátí, v úvodu si žáci vzpomněli na mnoho pohádek a přirozeně jsme přešly na rekvizitu, kterou jsme plynule využili. Bylo překvapivé, jak jednoduše a pozvolna jsme na tuto rekvizitu přešli.

V oddechovém kruhu plném nápadů se začaly již formovat první postřehy o tom, co pohádky jsou a co jsou dobrodružné filmy. Držet v ruce klobouk znamená představit si někoho, kdo ho má na hlavě. Ve velkém množství pohádek může klobouk charakterizovat nějakou postavu. Z počátku se žákům vybavovaly postavy spíše z filmů - mušketýr, kovboj..., později se do rozhovoru dostaly přímo pohádkové postavy - loupežníci, přestrojený král... S nasazením klobouku se proměňuje celý charakter postavy, k tomu sloužila krátká pohybová aktivita. Z aktivit vyplynulo, že klobouk může být jako symbol pro přestrojení, tajemství, úkryt a nemusí být kouzelný. V pohádce může mít ale i nějakou kouzelnou schopnost. Žáci vymýšleli velké množství nejrůznějších schopností - může oživit, ztratit se, proměnit majitele v neviditelného, kdo ho má na hlavě má štěstí, pocit dobrodružství, možnost procházet zdí, cestování apod. Bez problémů žáci přistoupili na to, že v pohádkách je možné všechno. Ukázalo se v budoucích lekcích, že tímto rozbořem a odpadly diskuse typu: ...jak je to možné, to v realitě nejde.

Diskuse o vzniku pohádek byla velmi aktivní. Žáci mají mnoho znalostí ze školy a velmi dobře je dokážou uplatňovat. Vyprávění o vzniku a vývoji pohádek jsem upřesňovala a čerpala z materiálů z teoretické části této práce. Věnovali jsme se převážně lidovým pohádkám, ale nevyhnuli jsme se ani autorským a moderním pohádkám. V těchto případech jsme mohli plynule navázat na hodiny přednesu, kde každý mohl aplikovat svůj text (pracujeme s texty m. Macourka a M. Kratochvíla) a porovnat ho, jak a čím se liší od lidových pohádek.

Před následující aktivitou jsem potřebovala zařadit hru, která by umožnila žákům v klidu si zopakovat děj jednoduché pohádky. Zařadila jsem hru „Na mrtvé lišky“, která je ve skupině oblíbená. Ukázalo se, že se žáci soustředí především na uvolnění těla, než na opakování příběhu. Jen jednou se objevila v mysli pohádka Červená karkulka, Nela

si vzpomněla, že si její maminka pohádky vymýšlela, ostatní si vzpomněli na lidové pohádky až v průběhu diskuse. Nakonec se obě skupinky ujednotily, že budou z papíru skládat pohádku jednu – O perníkové chaloupce. Tento postup se ukázal zajímavější než původní záměr. Z počátku byli žáci trochu rozpačití, nedařilo se najít správný klíč, aby byl příběh čitelný. Tento úkol zabral více času, než jsem předpokládala, ale skupiny pracovaly soustředěně a kooperativně. V obou skupinách se uplatnila velká kreativita, bylo potřebné navádět žáky tak, aby zjednodušovali a opustily některé nápady a detaily, které jsou nesrozumitelné. Nebylo záměrem, ale povedlo se, že se objevily dvě verze Perníkové chaloupky – s ježibabou, a s ježibabou a dědkem. Vzájemné hodnocení úkolu a „čtení“ papírové pohádky nebylo zcela jednoznačné, ale logická a smysluplná argumentace tvůrčí skupiny rozkryla nejasnosti. Zajímavá byla i diskuse na téma, kdyby se odstranil některý uzlový bod, jak by příběh pokračoval. Opačný úkol zněl – odstranit některé papírové části tak, aby se příběh nezměnil. Vznikla bouřlivá diskuse, co ponechat, co odstranit (viz příloha: obrázek č. 1)

Závěrečná společná práce byla zaměřena na brainstorming. Na velkém formátu se objevovala slova, která se dotýkají pohádek. Vznikl bohatý soubor termínů, které bylo potřeba na závěr trochu roztřídit. Společně žáci vybírali termíny, které spolu souvisí a patří do stejné kategorie a označili stejnou barvou. Ujasnily se tak kategorie dělení. Následovalo shrnutí a odůvodnění (viz příloha: obrázek č. 2)

V diskusi přirozeně vyplynuly základní prvky pohádky – kontrasty, pravidla a jiné. Závěrečný prostor byl věnován shrnutí a ujasnění některých informací.

Závěr a reflexe

Závěrečná hra už byla pouze tečkou za hodinou. Pohádkovou babou, kdy honič předá babu plácnutím a ten vysloví název pohádkové postavy, se hodina aktivně ukončila.

Lekce probíhala ve velmi kreativním duchu. Téma pohádek žáky překvapivě oslovilo hned od začátku. Ve všech aktivitách pracovali soustředěně a zodpovědně. Podařilo se žákům utřídit jejich znalosti a posílit je o další zkušenosti. Cíl hodiny byl naplněn, podařilo se žáky namotivovat k získávání dalších informací a zážitků z této literární oblasti. Jakému motivu se v průběhu dalších hodin budeme věnovat, zůstalo žákům prozatím ukryto. Ráda bych, aby se motiv postupně vykrytalizoval sám a žáci si ho mohli sami uvědomit.

2. 2. 2. Plán druhé lekce

Název lekce: O Palečkovi (1. část)

Počet účastníků: 6 (Adéla nepřítomna)

Cíl lekce:

- Uvědomit si, zda je handicap ve všech případech nevýhoda
- Vyhledat metafory a paralely, které nabízí první část pohádky
- Uvědomit si možné vztahy mezi dospělým a atypickým dítětem
- Seznámit s původní pohádkou v původní češtině
- Konstruktivně spolupracovat v živých obrazech
- Udržet si kolem sebe prostor veřejné samoty
- udržet informace ve skupinové roli

Plán lekce

1. Úvod

Shrnutí a opakování z minulé lekce. Využití pojmů z brainstormingu. Informace o dělení pohádek (viz teoretická část), seznámení se sběrateli v Evropě. Připomenutí možnosti, že existuje více verzí některých pohádek a proč.

2. Představový film

Na zemi si každý najde své místo, kde ho nikdo nebude rušit, navození představy

- Čím byste chtěli být, co byste chtěli dokázat
- Co nebo čím byste chtěli být, abyste byli nějak zvláštní
- Jaké byste měli zvláštní schopnosti (superschopnosti)

Když si žáci vytvoří svoji představu a důkladně prozkoumají svoji superschopnost, posadí se, ale nemluví o ní.

3. Sochy superhrdinů

Žáci chodí po prostoru, rovnoměrně jej zaplňují, na signál vytvoří sochu superhrdiny. Opakujeme 3x, žáci se pokusí vytvořit vždy dynamicky odlišnou pozici.

Posledním signálem se sochy naráz rozpohybují. Metodou improvizovaného pohybu zaplňují celý prostor.

Diskuse – co žáci kolem sebe viděli. Podle čeho se to poznalo. Každý žák představí svoji schopnost. V čem by nám tyto schopnosti pomáhaly.

Co by se muselo stát, aby ta vaše schopnost nefungovala? Bez čeho by vaše schopnost nefungovala.

4. Lístečky

Na lístečcích jsou napsány 3 schopnosti

- Jsem neviditelný (2x)
- Umím létat (2x)
- Jsem zmenšený (2x)

Každý si vylosuje jeden lísteček, tím se vytvoří dvojice. Každá dvojice pracuje na vytvoření živého obrazu, který se na signál rozehraje. Obraz zachycuje situaci, která vyplývá z dané schopnosti.

Práce s dramatickou situací a improvizované jednání - Každá skupina rozehraje živý obraz poté, co mají možnost „diváci“ rozkrýt, o jaké postavy by mohlo jít nebo o jakou situaci se může jednat. Po rozehrání následuje krátká diskuse.

5. Hádanka

V následujícím čase se budeme zabývat pouze jedním úkazem. Náповědou jsou lístečky, které jsou rozmístěné po třídě. Úkolem žáků je tyto lístečky najít a poskládat z nich slovo.

O P A L E Č K O V I

Pohádku O Palečkovi jako jedna z mnoha sběratelů lidových pohádek zaznamenala Božena Němcová. Tento původní text pochází z roku 1899. Žáci musí dávat dobrý pozor a zapamatovat si slova, kterým nebudou rozumět.

Čtení příběhu:

Žil kdysi chudás chalupník, a ten jednoho večera seděl u krbu, rozdělával oheň, a žena jeho u kolovratu předla. I řekl chalupník:

„Jak smutno je tu u nás, že žádných dětí nemáme, tak je tu ticho, a jinde je tak bujaře a plno veselí.“

„Ba,“ řekla na to žena jeho a vzlykla.

„Kdybychom alespoň jen jedinké měli, a byť i jen jako palec velké bylo, i s tím bychom byli spokojeni a milovali bychom ho z celého srdce.“

Stalo se pak, že žena chalupníková onemocněla a po sedmi měsících narodilo se jí děťátko, které bylo sic úplně vyvinuté na všech údech, nebylo však větší nežli palec.

Po této části následuje krátká diskuse, jak rodiče své dítě přijmou – ano nebo ne. Žáci si představí situaci rodičů a pokusí se formulovat první větu, kterou by řekli po narození. Čtení textu pokračuje dál.

Tu řekli rodiče: „Jest takové, jaké jsme si je přáli, a bude přec naše milé děťátko,“ to naše milované dítě.“ A dle jeho těla nazvali ho Palečkem. Krmili jej dobře, ale dítě nerostlo, nýbrž stále zůstávalo tak malým, jakým byl po svém narození, mělo však moudrá očka a brzy mělo se k světu a vše, co počalo, dobře se mu zdařilo.

- Po přečtení se budeme zabývat pochopením textu a rychlým převyprávěním.

6. Palečkův první samostatný krok

Každý den otec chodil na dříví do lesa, jednoho dne si posteskl:

„Kdyby někdo mohl tak za mnou s vozem přijeti!“

Paleček chtěl dojet s vozem za otcem a začal matku přemlouvát.

Všichni žáci se na chvíli stanou Palečkem a pokusí se přemluvit matku (učitel v roli), aby ho pustila za otcem. Žáci vymýšlejí možnosti, jak ji přesvědčit, využívají i vlastní zkušenosti. Hlavním argumentem matky je strach o něj a fakt, že neumí koně nijak vést. Tím se dostaneme k základním povelům, kterými je možné udávat směr koňského potahu.

7. Jedeme s vozem

Pro lepší orientaci nakreslíme šipky s povely vpravo – vlevo na papír a přilepíme na viditelné místo. Žáci se rozdělí do dvojic. Jeden je kůň, druhý ho z povzdálí hlasově ovládá. Nejprve pracujeme s povely stůj, jed', vpravo, vlevo, později proměníme v povely pro koňský potah.

Prrr – stůj!

Hyjé – jed'!

Hot – vpravo!

Čehý – vlevo!

Žáci se vzájemně vyhýbají, jsou za „koně“ zodpovědní. Dvojice se vymění.

Reflexe – zhodnocení, co bylo těžké a jak se jim dařilo reagovat.

Paleček dojel s koňmi v pořádku za tatínkem, který ho pochválil, jaký je to šikovný chlapík. Jak bude pohádka pokračovat dál, to se dozvíme příště. Následuje rychlá reflexe, co si žáci z hodiny odnáší.

8. Závěrečná pohybová hra – podle výběru žáků.

2. 2. 2. 1. Skutečný průběh druhé lekce

Úvod lekce byl věnován opakování. Matěj v minulé hodně chyběl, tudíž měl možnost rozklíčit termíny a systém jejich rozdělení na archu papíru. Vzájemně se žáci zapojovali a doplňovali si informace. Část hodiny jsme věnovali těmto sběratelům ústní lidové slovesnosti – B. Němcové, K. J. Erbenovi, CH. Perraultovi a bratrům Grimmovým. Opět jsem využila některé informace z teoretické části. V diskusi jsme se dotkli logicky pohádek moderních. S informacemi o autorských pohádkách jsme propojili texty, se kterými žáci pracují v hodinách přednesu. Další část hodiny byla částečně nesoustředěná, bylo to způsobeno pravděpodobně tím, že trvalo poměrně dlouho, než jsme se dostali k pohybové aktivitě. Při úkolu, kdy se měli soustředit a ve své mysli si vybavit čím by chtěli být a nějakou, trvalo ponoření do představ déle než obvykle. Přesto se podařilo navodit klima, které by bylo pro soustředění vhodné.

Pohybová aktivita probíhala v plném prostoru. Andrea a Petr měli problém pohybově předvést svoji schopnost, ale později se do aktivity zapojili všichni. Vznikala krátká pohybová cvičení s velmi přesným vyjádřením. Objevily se jak schopnosti létání, návrat v čase, cestování v čase, tak také dokonalé sportovní výkony. Zaujal mě argument o návratu v čase z důvodu, že bychom pak nedělali chyby, byli bychom dokonalí. Z diskuse vyplynulo, že téměř všichni touží po dokonalosti a uznání, kromě Pavla, který by chtěl pouze létat. Věcně byly vyřčeny i argumenty, co by znemožnilo naši schopnost (např. ...kdybych byla vážně nemocná, měla nějaký handicap, měla nějaký úraz, kdybych už nikdy neudělal žádnou chybu, udělal bych takovou chybu, že bych se už nemohl vrátit v čase...)

Krátké etudy ve dvojicích měly vést k tomu, aby si žáci uvědomili, zda je možné schopnost využít jako výhodu nebo nevýhodu a tu zpracovat. Tato aktivita vyžadovala upřesnění, museli jsme si společně vymyslet několik příkladů, až poté byli žáci schopni pracovat ve dvojicích. Vznikly živé obrazy, které se dále rozehrávaly. Soustředili jsme se pouze na „maličkost“. Zda je „být maličkým“ výhoda nebo nevýhoda, do jaké situace se může dostat. Vznikly dva živé obrazy z oblasti nakupování, které byly rozehrány do samostatně zakončené etudy.

Aktivita s hledáním písmenek a skládání názvu pohádky - O Palečkovi - trvala opět delší dobu, než jsem měla v plánu. Následovalo seznámením

se starým textem a čtení ukázky. S porozuměním textu nebyly větší problémy, pouze Adéle bylo nutné vysvětlit význam slov – porážeti, přijeti apod. Do vysvětlování se zapojila většina žáků. Zde jsme se dotkli očekávání rodičů před narozením dítěte a reakcím po té, co se narodí dítě jiné, než očekávali. Jaké jsou reakce a přijetí tohoto faktu? Cílem bylo, aby si žáci uvědomili paralelu ze současností. Rozvinula se bohatá diskuse, jak se tento fakt zrcadlí v jiných pohádkách (př. O Plaváčkovi) a také s přesahem do reality.

V části, kde Paleček přesvědčuje matku, aby ho pustila s vozem do lesa, se vykristalovalo velké množství charakterových vlastností Palečka (jeho nerozvážnost, trochu domýšlivost, chytrost, praktičnost...), ale také se posílil vztah matky k dítěti. Ukázalo se, že Paleček je chytrý a zná povely, jak ovládat koně. Tady se mohly uplatnit informace Andrey z hipoterapie, která dobře ovládá povely a mohla ostatním předat informace o tom, jak instruovat koně, aby šel cestou tam, kam má. Tyto znalosti kolektiv velmi ocenil. Akce z počátku byla přijímána žáky rozpačitě, ale když si zvykli na povely, vyšla z toho zajímavá pohybově prostorová aktivita. Hra je tak zaujala, že nebylo potřeba na závěr hodiny zařazovat další pohybovou hru. Na dotaz, co si odnáší z dnešní hodiny, se téměř všichni shodli, že být malým může mít i výhody a nemusíme být vždy dokonalí.

Závěr a reflexe

Druhá lekce, ve které jsme pracovali již s konkrétní pohádkou, neměla od začátku přílišnou energii. Jak už jsem zmínila, bylo to pravděpodobně dáno tím, že na začátku hodiny nebyla zařazena větší pohybová aktivita, která by žáky motivovala k aktivnější činnosti. Postupně se hodina dostávala do větší dynamiky, hlavně v případě používání svých schopností.

Žáci si udrželi svůj okruh samoty a plně se věnovali své činnosti. Vytýčené cíle v oblasti živých obrazů byly naplněny jen částečně. Přestože tuto metodu žáci dobře znají, dlouho se diskutovalo, vyskytlo se mnoho otázek a tím měla lekce menší spád. Velmi aktivní byla část, kdy Paleček přemlouval matku, aby ho pustila za otcem. Bylo patrné, jaké metody žáci uplatňují vůči vlastním rodičům. Já i žáci jsme velmi ocenily znalosti Andrey, které byly přínosné pro hru – Jedeme s vozem. Cíl o uvědomění si různých vztahů mezi dospělým a atypickým dítětem byl pouze naznačen ve vztahu Paleček – rodiče. Více se odrazí především ve druhé části pohádky, kdy vstupují do pohádky i jiné postavy. Veškeré diskuse o tématech byly objevné a pomohly žákům zamyslet se nad vnímáním odlišných jedinců.

2. 2. 3. Plán třetí lekce

Název lekce: O Palečkovi (2. část)

Počet účastníků: 6 (Pavel nepřítomen)

Cíl lekce:

- Vyhledat metafory a paralely, které nabízí druhá část pohádky
- Uvědomit si další možné vztahy mezi dospělým a atypickým dítětem
- Efektivně spolupracovat při dramatizaci etudy
- Zachovat dramatický oblouk
- Uvědomit si důsledky svého rozhodnutí a zamyslet se nad nimi
- Definovat, co pro nás znamená slovo svoboda

Plán lekce

1. Úvod lekce

Opakování všech informací v kruhu z minulé hodiny. Slovní rekapitulace aktivit. Výhody a nevýhody maličkého v živých obrazech. Poskládat z lístečků název pohádky. Vyprávění po větách. Z lístečků PALEČK – si žáci vylosují každý jedno písmenko. Klíč k rozdělení dvojic – PA, LE, ČK.

2. Aktivita – jedeme s vozem

Žáci mohou využít povely pro koně nebo určují vpravo, vlevo, stůj, jed'.

- Využití celého prostoru, orientace, vystřídání
- Na závěr své koně zavést do stáje, sjednotit se bez domluvy na místě, kde bude pomyslná stáj

Reflexe – hodnocení, jak se žáci vzájemně vedli a byli vedeni, rozhovor ve dvojicích

3. Cizinci a tatínek

Čtení: (...) *Kolem šli dva cizinci. „Koukejme,“ řekl ten jeden, „co to znamená? Tu jede vůz, vozka pokřikuje na koně, ale nikde ho není viděti.“*

„V tom něco vězí,“ mýnil ten druhý, „pojďme za vozem a uvidíme, kde zastaví.“ A vůz vjel až do lesa na ono místo, kde se stromy porážely. Jakmile zhlédl Paleček svého, otce zavolal naň: „Vidíš, otče, tu jsem s vozem, sundej mě nyní dolů.“ Otec zastavil levicí koně a pravou rukou vyndal mu svého synáčka z ucha a tento vesele usadil se na stéblo. Když oba cizinci spatřili Palečka, nemohli se dosti vynadivit. Vzal tedy jeden toho druhého stranou a řekl mu:

„Ten chlapíček by nám mohl pomoci ku štěstí; kupme ho a budeme ho po městech za peníze ukazovati.“ Šli tedy k jeho otci a řekli mu: „Prodej nám toho mužička, bude se u nás dobře míti.“ Ale Paleček slyše o prodeji vyšplhal se záhybem kabátu otci na rameno a postaviv se mu k uchu šuškal: „Otče, jen mě prodej, však já se zase vrátím!“ prodal ho tedy otec za velké peníze oběma mužům.

Rozhodování otce:

Žáci si představí, že jsou myšlenky v hlavě tatínka. Uprostřed kruhu je židle. Každý žák má možnost vyslovit tatínkovu myšlenku nahlas. Usedají na židli a sdělí, jak se rozhodli a proč? Ti, co se rozhodli, že prodají Palečka, řeknou nahlas tuto větu:

„Prodal jsem svého syna.“

Ostatní – „Neprodám svého syna.“

Diskuse – Jak se žákům vyslovila tato věta. Vnímají nějaké emoce?

Vyprávění: Při příchodu domů se matka ptá otce (učitel v roli):

„Kde máš našeho Palečka?“ Žáci odpovídají za otce. Co řekl matce a jak jí vysvětlili situaci.

Diskuse o reakci matky

4. Vychytralost Palečka

Skupinová práce - na arch papíru skupina napíše, co si myslí, že chtějí cizinci s Palečkem udělat, jak ho chtějí využít.

Žáci vysvětlují a obhajují své nápady.

Čtení: (...) Cizinci vysadili Palečka na klobouk. „Sundejte mě na okamžik, musí to býti.“ „Jen zůstaň tam nahoře,“ řekl ten, který ho měl na klobouku, „nebudu si z toho ničeho dělati, ptáci mi tam častěji též něco pustí.“

„Ne, ne,“ řekl Paleček, „já vím, co se sluší, jen mě rychle sundejte!“ Muž sňal klobouk, postavil Palečka na roli vedle cesty, ten ale chvíli poskakoval a lezl mezi hrudami sem a tam a náhle vskočil do myší díry, kterou si byl vyhledal. „Dobrou noc, pánové, jen jděte domů beze mne,“ volal na ně a vysmíval se jim. Oba pobíhali nyní kolem, strkali holemi do díry, ale bylo marno.

Diskuse: Odešel Paleček se záměrem, že podvede cizince? Mohl domýšlet důsledky svého činu? Mohlo jeho neuvážení mít i nějaké důsledky pro rodiče? Jaké myšlenky se večer na poli honily Palečkovi v hlavě?

5. Paleček a zloději

Čtení: (...) „Jest to velmi nebezpečno chodit ve tmě po roli,“ řekl si, „jak lehce mohl bych si zlomit vaz nebo alespoň nohu.“ Na štěstí vrazil po tmě na prázdný hlemýždí domek. „Chvála bohu,“ řekl, „zde mohu bezpečně noc přespát,“ a usedl dovnitř.

Nedlouho na to, právě, když chtěl usnout, slyšel dva muže mimo jíti, a jeden z nich mluvil:

„Jak to jen narafičíme, abychom tomu bohatému faráři zlato a stříbro vyfoukli?“

„Povím vám to!“ vykřikl Paleček.

Co to?“ divil se uleknutě jeden ze zlodějů, „slyšel jsem někoho mluvit.“ Zastavili se a naslouchali, tu ozval se Paleček znovu: „Vezměte mě sebou a pomohu vám.“

„Kde pak vězíš?“

„Jen mě hledejte po hlase na zemi,“ řekl Paleček. Konečně ho zloději našli a zvedli ho. „A jak nám chceš pomoci, ty malý zmetku?“ řekli mu. „Počkejte,“ odpověděl Paleček, „já prolezu mezi mřížemi do farářovy komůrky a budu vám odtamtud podávat, co budete chtít.“

„Dobrá, uhlídáme co umíš.“

Žáci se rozdělí do dvou skupin, na papíru dostanou část původního textu, který si přečtou, vyhodnotí a vysvětlí si všechna nesrozumitelná slova.

Úkolem je tento text ve skupince zdramatizovat. Předvedení etudy před druhou skupinou. Začíná a končí se ve štronzu.

Vyprávění – po druhé se podařilo Palečkovi obelstít dospělé lidi, odešel spát do sena do stodoly. Ráno kuchařka nabrala náruč sena i s Palečkem, dala ho do žlabu a Paleček se ocitl v krávině žaludku.

6. Paleček ve vězení

Informace: Kráva neustále žvýkala a žvýkala, do žaludku přicházelo více a více trávy.

Pohybová aktivita – pro navození zmenšování prostoru si žáci zahrají Na babu a vymezený prostor je neustále učitelem zmenšován, až jsou všichni tak natěsno, že se nemohou již více pohybovat.

Diskuse jak se cítí, co by udělali, aby se dostali ven z toho těsného prostoru.

Paleček to vyřešil svojí chytrostí, začal křičet: „Nedávejte mi sem už žádnou trávu!“ Farář si myslel, že krávu posedl ďábel a zabili ji. Zde by se zdálo, že by mohl příběh končit, ale Palečka čeká ještě další cesta. Žaludek krávy, ve kterém se Paleček stále nacházel, snědl vlk. Paleček vlkovi slíbil, že ho zavede ještě na lepší hostinu a popsal vlkovi cestu, jak se dostane do dobře zásobené spíže.

Diskuse – Do jakého domu Paleček popsal cestu a proč? Žáci vycházejí z toho, kam se chce Paleček dostat zpět (domů).

7. Paleček na svobodě

Čtení: (...) *Vlk nedal se příliš nutiti, prolezl děrou do domu a ve spížírně se najedl do alelujá. Když se byl nasytil, chtěl opět touže cestou zpět, avšak byl nyní tak tlustý, že nemohl zpět prolézt. Na to Paleček čekal a dal se nyní v žaludku vlkově do křiku a volání jako na poplach.*

„Mlčíš-li pak!“ řekl vlk, „vždyť vzbudíš domácí.“

„Eh, což,“ na to Paleček, „ty jsi se již nasytil, a nyní chci též já si popřát,“ a znovu jal se z plných plic hulákati.

Tím probudil se konečně otec i matka a oba nyní běželi ke komoře a skulinou nahlíželi dovnitř. Když tam zhlédli vlka doběhl otec pro sekyru a matka pro kosu. „Ty se drž za mnou,“ řekl ženě muž, když vešli do komory, „já jej uhořím sekyrou a nebude-li po té ráně ještě mrtev, sekneš ty doň kosou a roztrhneš mu břicho.“

Tu zaslechl Paleček svého otce a volal naň:

„Otče, otče, já jsem tu, vezím v těle vlkově.“

I řekl otec pln radosti: „Chvála Bohu, naše milé dítě je nalezeno! A kázal ihned ženě, aby kosu odložila, aby Palečkovi nebylo ublíženo. Potom napřáhl sekyru a jednou ranou do hlavy vlka zabil, potom přinesli nůž a nůžky, rozřízli vlkovi břich a vytáhli ven svého synáčka.

„Ach, řekl nyní otec, „co starostí jsme pro tebe vystáli.“

„Milý otče,“ na to Paleček, „já jsem mnoho prodělal ve světě, bohudíky, že jsem zase na volném vzduchu.“

„A kde jsi byl všude?“

„Milý otče, byl jsem v myší díře, v kravském žaludku a ve vlčím panděru; ale nyní už nejdu nikam a zůstanu u vás.“

8. Reflexe a závěr

Jaké jsou Palečkovy pocity, když se dostal zpět na svobodu? Byla pro Palečka výhoda nebo nevýhoda, že byl maličký? Vadilo Palečkovi, že byl

malinký? Vadilo rodičům, že byl malinký? Posmíval se mu někdo? Na co by si Paleček měl dávat v budoucnu pozor? Co poradit rodičům Palečka?

Je tato pohádka kouzelná?

Co vám přinesla pohádka o Palečkovi?

Rekapitulace pohádky od B. Němcové, jak žáci rozuměli jazyku?

Znáte ještě nějakou pohádku O Palečkovi? (bratři Grimové, Fr. Hrubín, Obr a Paleček)

9. Závěrečná hra

Obr a Paleček – v kruhu se podávají dva míče větší (obr) a menší (Paleček). Paleček se snaží obrovi utéct.

2. 2. 3. 1. Skutečný průběh lekce

Žáci přicházeli do hodiny postupně a samovolně si mezi sebou začali povídat o minulé hodině, to vytvořilo vhodnou půdu pro opakování a seznámení Adély s celým příběhem. Úvodní opakování v kruhu proběhlo pomocí míčku, kdo má míček v ruce, vypráví část příběhu. Adéla mezi tím složila z lístečků název pohádky. Z názvu jsem odebrala písmenko O a O, V, I, žáci si vylosovali zbylá písmenka a já jsem jim prozradila klíč k losování P – A, L – E, Č – E. Vytvořené dvojice si mohly vybrat, zda budou vést druhého povely doprava – doleva nebo hot – čehý. Všechny dvojice si vybraly hot – čehý. Hru dobře zvládali již v minulé hodině, tentokrát ale probíhala mnohem soustředěněji a kvalitněji. Aktivita žáky zaujala i tentokrát a věnovali jsme jí více času. Velmi důležitá a přínosná byla reflexe ve dvojicích. Objevily se konstruktivní poznámky týkající se rychlosti a nepřesnosti povelů.

Po soustředěném poslechu úryvku měli žáci možnost vyslovit myšlenky otce po té, co ho cizinci oslovili, aby jim Palečka prodal. Žáci ode mne dostali nepřesné zadání a vzniklo mnoho zbytečných dotazů. Na židli jsem usedla já, jako hlava tatínka a žáci v kruhu říkali myšlenky, tím si vše ujasnili. Nejprve se objevovaly rádoby „vtipné“ myšlenky o prodání Palečka, ale jakmile si žáci měli sednout na židli a vyslovit tuto větu – Prodal jsem svého syna nebo neprodal jsem svého syna, situace nabyla vážného charakteru a nevyslovovalo se jim to lehce. Totéž se dalo vyzpozorovat, když se žáci v roli tatínka vraceli domů a měli odpovědět matce na otázku: „kde máš našeho Palečka?“ bylo možné vyzpozorovat, že většina žáků hledala výmluvy, konstrukce a dokonce i malé lži. Při reflexi žáci zmínili, že se jim odpovědi vůbec nedařilo, nechtěli říct matce pravdu. Na popud žáků jsme se krátce dotkli této situace v reálném světě, ve které kladně ohodnotili

společnost a dobu, ve které žijí. Práce v celé skupině, kdy se žáci zamýšleli nad tím, jak by mohli cizinci využít Palečkovu maličkost, odhalili samé negativní úmysly cizinců. Dokonce vznikly diskuse na reálném podkladě, pokud je Paleček nějak neobelstí, mohl by špatně dopadnout. Vše se odehrává stále v rovině pohádek, ale žáci se neoprostili od porovnávání s vlastní zkušeností. Sami byli překvapení, co vše společně vymysleli – od informátora, zloděje, prodej do cirkusu až po použití Palečka jako výjimečného šperku nebo vědeckého experimentu. Stále více se objevovala myšlenka, že by se Paleček měl z této situace nějak sám dostat, protože tady mu nikdo nepomůže. Žáci došli k závěru, že přestože to není od Palečka zcela morální (nechal za sebe dobře zaplatit), musí utéct. Diskuse otevřela i otázku, že je to stále vlastně dítě, které nedomýšlí své činy a mohlo by se to zpětně nějak promítnout v podobě pomsty i ve vztahu k jeho rodičům. Naštěstí tohle tato pohádka neřeší a cizinci se vydali svou cestou s nepřízenou.

V případě zlodějů žáci ocenili Palečkův riskantní počín, přestože se na poli sám bál a stýskalo se mu po domově, rozhodl se oslovit zloděje. V té chvíli pravděpodobně již věděl, že se sám domů nedostane a musí použít svoji chytrost, aby se dostal blíže k městu. V následující aktivitě měli žáci dostat část textu, která popisuje domluvenou krádež na faře. Pro pochopení jsme raději text přečetli společně a vyjasnili si záměr a pointu. Obě skupiny vypracovaly etudu odlišnými způsoby. Samostatně si rozdali role a vymysleli krátký scénář, jak bude etuda probíhat, aby byl jasný začátek, prostředek a konec. Bylo zajímavé pozorovat obě skupiny, jak přistupovali k akci. Jedna skupina šla více po vyprávění a nazkušování textu, druhá začala okamžitě mapovat prostor a vycházela textem z momentální situace. Etudy, začínaly rozehrávanými živými obrazy, byly rozmanité a splnily svůj účel. V tomto úseku žáci vymýšleli konec příběhu. Pro všechny bylo překvapením, že příběh pokračuje ještě dalším dobrodružstvím. Pokračování spočívá v tom, že hospodyně dala krávkě seno i s Palečkem. Pro ilustraci jsme vytvořili omezený prostor, do kterého vstoupili všichni žáci. Ten se postupně stále zmenšoval a žáci měli na vlastní kůži možnost vyzkoušet, jak nepříjemné je, když se nám životní prostor stále zmenšuje. Vznikl prostor pro nápady, jak se z takové tísně dostat. Další epizoda s vlkem jen nahrála další bouřlivé diskusi a chtěním, aby se Paleček dostal domů v pořádku. Zajímavý nápad poskytla Nela, že začne v žaludku skákat a bude mluvit, aby si vlk myslel, že je mu špatně. Návodnými otázkami žáci sami odkryli, že navede vlka domů. Další vyprávění již bylo logickým doplňováním žáků, stále v rámci pohádky. Závěr pohádky byl věnován diskusi o rodičovské lásce a maličkosti. Žáci udíleli Palečkovi rady, na co by si měl dát pozor – např. aby si dával pozor na cizí lidi, protože nevíme, jaké mohou mít vlastnosti, aby nedělal zbytečné a neuvážené chyby, být víc opatrný, být si vědom svých sil.

Rady pro rodiče: Váš syn je váš syn a nenahradí ho žádné peníze. Važte si svého dítěte, i když je malý. Je maličký, tak ho musíte lépe opatrovat.

Co vám přinesla tato pohádka: Něco může být těžší, než si myslím. Abychom si vážili lidí takových, jací jsou. Když je někdo malý, nemusí být hloupý.

Závěr a reflexe

S výběrem této pohádky jsem trochu váhala. Paleček je všeobecně známá pohádka určena pro malé děti. Nebyla jsem si jistá, jak ji žáci přijmou. Během obou lekcí nevznikl žádný problém, který by příběh zesměšnil nebo znevážil. Naopak, měla jsem po celou dobu pocit, že Palečkův osud nenásilně vtáhl všechny do hry. Svědčí o tom všechny diskuse a fakt, že se žáci věnovali problému do hloubky. Co se týká atypičnosti hlavní postavy, jsme došli k závěru, že Paleček si zaslouží být na světě právě proto, že byl odvážný, samostatný, vynalézavý a chytrý. Díky tomu, že prošel několika „narozeními“ se z něj stává plnohodnotná bytost.

Stará čeština v textu byla přijímána velmi pozitivně, nebylo nutné dopředu vysvětlovat zastaralá slova, pokud se vyskytla, byla vysvětlena přímo v logice textu. Žáci naopak velmi pozorně naslouchali a snažili si držet logiku textu. V rámci porozumění textu bylo dobré v rychlosti převyprávět pro Adélu základní údaje, vzhledem k její částečné indisponovanosti vnímání souvislého textu.

V závěrečné reflexi jsme shrnuli nabyté znalosti z první lekce, kdy jsme utřídili zařazení pohádky, shrnutí informací o Boženě Němcové a původní pohádce. Byly zmíněny i další pohádky od bratří Grimmů, J. Peraulta, kde figuruje postava Palečka.

Závěrečná diskuse umožnila zamyšlení nad tím, že tento motiv je aktuální i v současné době.

2. 2. 4. Plán čtvrté lekce

Název lekce: Kokos (1. část)

Počet účastníků: 7

Cíl lekce:

- Uvědomit si možnosti narození v pohádce.
- Vyhledat symboliku v odolnosti kokosu vůči prostředí
- Uvědomit si, zda je možné soudit schopnosti pouze podle vzhledu

- Seznámit se zemí, jejími obyvateli a zvyky
- Uvědomit si a porovnat odlišnosti nebo naopak spojnice s ČR

Plán lekce

1. Opakování a shrnutí z předchozího setkání

Organizace v kruhu, házení míčku, kdo drží míček v ruce, řekne nějakou informaci O Palečkovi a jeho dobrodružství.

2. Seznámení s prostředím, ze kterého bude následující pohádka

Žáci si v prostoru najdou vhodné místo a polohu, zavřou oči. Zazní typická stará vietnamská hudba. Žáci mají za úkol zapamatovat si vše, co v nich tato hudba evokuje. Hudba se zeslabí a nadále podkresluje celé vyprávění o představách. (Návodné otázky: Kde jsme se ocitli, co nám tato hudba připomíná, z jaké země asi pochází, jak to v té zemi vypadá, jak je zvláštní hudba, kterou jsme slyšeli...)

Hudební orchestr – vysvětlení pojmu pentatonika⁴² (čtyři žáci chodí současně i do hudebního oboru, využijí jejich hudebního cítění). Všichni žáci dostanou svoji paličku, vytvoříme 3 skupinky, každá má k dispozici řadu pěti (6) metalofonových kamenů. Každý nejprve vyzkouší svůj motiv, později se motivy propojí. Žáci mají za úkol se vzájemně poslouchat a vnímat hudbu, kterou vytváří jako celek. Hrají všichni současně, vytváří pocitově to, co se jim odráželo v jejich představách. Je žádoucí, aby si každý našel prostor a také dal prostor jinému tak, aby nevznikl hluk, ale skutečně libozvučný hudební útvar.

Dnešní pohádka bude ze země, která je od nás velmi vzdálená, ale přesto něčím blízká. Ukázka obrázků z východní země – projekce fotek – rýžová pole, práce s buvolí, lesní plochy, zeleň.

Ukázka na mapě Google Earth – uvědomění si vzdálenosti od naší republiky.

Odhalení země – Vietnam (Vietnamská socialistická republika)

Sběr informací – co vše o Vietnamu víme z vlastní zkušenosti. (kultura, náboženství, architektura, písmo, jídlo, tradice, válka, souvislost s Českou republikou, práce...)

⁴² Pentatonická hudba je založena na pěti tónech v oktávě, vycházíme z tóniny C dur (tóny, které budeme používat – C, D, E, G, A, C). Tato hudba je jednoduchá a výrazná, vyskytuje se ve starých kulturách, je to nejstarší hudební systém, který je výrazně rozšířený po celé Asii. Výhodou tohoto systému je, že všechny tóny spolu vzájemně ladí

3. Pohádka Kokos

Podle indicií se tato lekce bude zabývat lidovou pohádkou z Vietnamu, která pochází ze sbírky Vietnamské pohádky.

Vyprávění: Jedné dívce na vesnici se narodilo dítě. Bylo velmi zvláštní. Bylo kulaté, nemělo ani ruce, ani nohy, vypadalo úplně stejně, jako kokosový ořech. Dala mu jméno Kokos. Rostl den ze dne, v sedmi měsících už uměl mluvit, a když mu byl rok, chodil si hrát do lesa, když mu byli tři roky, mohl už hlídat kozy na pastvě. Často slýchal od matky tuto větu:

„Nemáš ani ruce ani nohy a jsi tak ošklivý.“

Diskuse o slyšeném, vztah mezi ním a matkou, Kokosem a ostatních lidí z vesnice. Žáci vymyslí konkrétní situace, které Kokos mohl prožívat jinak než ostatní děti na vesnici. Proč se narodil zrovna kokos? Žáci vyhledají informace na internetu, co zajímavého je možné najít o tomto plodu, co by mohlo mít nějakou spojitost s vlastnostmi člověka (např. má tvrdou a odolnou slupku, může se vodními proudy dostat daleko...)

4. Mohu x nemohu

Žáci se na chvíli stanou Kokosem (sbalí se do klubíčka) a začnou se kutálet po třídě. Během pohybu říkají věty, které jim pohyb evokuje.

„Jsem Kokos a nemohu př. hrát vybíjenou, malovat...“

„Jsem Kokos a umím se rychle kutálet...“

Diskuse o pohybu a omezení. Žáci vymyslí možnosti, jak vyřešit jednotlivé situace.

5. Rozhovor matky s Kokosem

Jednoho dne se Kokos přikutálel k matce a povídá: Jdi ke králi a požádej ho, ať si mě najme jako hlídače buvolů.

Učitel v roli matky – žáci ji přesvědčují, aby šla ke králi. Z rozhovoru je patrné, že matka syna podceňuje a neustále mu připomíná jeho nedostatky. Nakonec svolí, že půjde ke králi.

Čtení:

„Když přišla k velké bráně královského paláce, rozštěkali se psi. Služebníci zleva i služebníci zprava se ptali:

„Kdo to přichází, že psi štěkají?“

Kokosova matka odpověděla:

„To jsem já a chci mluvit s králem. Můj syn Kokos mě poslal požádat, aby ho najal jako hlídače buvolů.“

Služebníci zleva i zprava šli ke králi a řekli mu:

„Prach chodidel tvého veličenstva, matka jakéhosi Kokosa, přichází žádat, abys najal jejího syna jako hlídače svých buvolů.“

Král nařídil služebníkům zleva i zprava, aby přivedli Kokosa a jeho matku. Když přišli, zeptal se jich znovu, co chtějí, a matka řekla:

„Prach chodidel tvých svátých nohou, můj syn Kokos se chce stát hlídačem tvých buvolů.“

Král se obrátil ke Kokosovi:

„Třicet služebníků hlídá mé buvoly, a ještě se jim ztrácí. Mám tři sta tisíc buvolů. Jak bys je mohl uhlídat?“

Ale Kokos směle odpověděl:

„Uhlídám je.“

„Budiž tedy,“ rozhodl král. „Zůstaň zde a zítra půjdeš hlídat mé buvoly.“

Matka se vrátila domů a Kokos zůstal u krále. Druhý den služebníci hnali buvoly z chlévů, posadili Kokosa jednomu z nich na hřbet a vyhnali je do lesa. Pak se vrátili domů a cestou si říkali:

„Bylo nás tolik, a ještě se nám buvoli ztráceli. Jak by je mohl Kokos sám uhlídat. Poztrácí se mu jich ještě víc.“

Diskuse – žáci vysloví myšlenku, která napadne krále poté, co přijme Kokosa do služby.

Jediný, kdo se mu nikdy nesmál, byla princezna, která mu nosila oběd. Kokos přivedl všechny buvoly vždy v pořádku domů. Vysloužil si tak uznání od služebníků i od samotného krále. Ten začal tušit, že bude mít nějakou zvláštní moc a zadával mu úkoly stále náročnější.

6. Reflexe

Co žáky zaujalo na první pohled na této části pohádky, spekulování o tom, jak by se příběh mohl odvíjet dále.

7. Závěrečná hra

Na závěr si ještě všichni společně zahrají na xylofon, pokusí se o pozvolný začátek a samostatné zakončení.

2. 2. 4. 1. Skutečný průběh lekce

Úvod byl věnován úvaze o výhodách nevýhod. Do diskuse se dostal nejen fakt o Palečkovi a jeho maličkosti, ale do hry se postupně dostaly handicap, které žáci znají z reálného života – např. slepci, pohybové znevýhodnění, hluchota apod. Připomněla jsem, že se pohybujeme stále v pohádkách a společně jsme zopakovali, co se v pohádkách může odehrát oproti reálnému životu. Uvolňující a relaxační aktivita s vietnamskou hudbou byla příjemným naladěním a vstupem do prostředí, plného fantazie. Při diskusi žáci sdělovali své představy – les, mešity, staří lidé se svými zvyky, ale i louka, voda, západ slunce na Hawaji, prales, řeka, staří lidé

v Číně z dávných dob. Motivační hudba splnila svůj účel a vytvořila vhodné zázemí pro další získávání informací. Seznámení s pentatonickou řadou nebylo velkým problémem, čtyři žáci navštěvují hudební obor. Nejprve si každý žák zkusil svůj náhodně zvolený motiv na dřevěný xylofon, pak všichni společně nebo ve dvojicích hrály svoje úseky. Úkolem bylo vzájemné naslouchání a propojit svůj úder nebo motiv právě ve chvíli, kdy si myslíme, že by měl zaznít. Když si všichni vyzkoušeli hru na nástroj, pustili jsme se do společné improvizace, která měla pouze tři zadání:

1. Postupné přidávání nástrojů
2. Vzájemné naslouchání a počkat si na svůj tón / tóny
3. Plynulé a postupné zakončení

Vznikla velmi příjemná kreativní hudební část. Žákům jsem ponechala více času, protože pracovali s velkým zájmem. Improvizace byla velmi citlivá k naslouchání ostatních, závěr jsem však musela částečně ovlivnit slovním pomalým zakončováním, protože žáky tato aktivita tak zaujala, že bylo pro ně samotné těžké skončit. (viz příloha: obrázek č. 5 a 6)

O Vietnamu žáci neměli úplné povědomí, ale obrázky, mapa a vyprávění je do jisté míry ohromilo. Žáci ocenili velmi odlišný a skromný způsob života. Využili jsme obrázky poskytující internetové zdroje. O tvrdém způsobu pěstování rýže pomocí buvolů, o legendách, které symbolizují vznik Vietnamu přes náboženství, se podařilo vytvořit příjemný vztah k této zemi. Dotkli jsme se i historických souvislostí s Českou republikou a národnostních menšin. Překvapením pro žáky bylo, že se ve Vietnamu píše latinkou a jí se také čínskými hůlkami.

Při povídání o legendách a pohádkách Kryštof zmínil, že vychází z jiné mytologie a Kateřina začala vyprávět pohádku, kterou sama zná. Připojila se Adéla s legendou o dvou ptáčcích, kteří se nikdy nemohli dostat k sobě. Prostředí pro následující pohádku bylo velmi dobře vytvořeno. Žáci se seznámili s novou zemí a jejími zvyklostmi.

Následovalo seznámení s pohádkou. Záměrně jsem vynechala úvodní část pohádky, kdy dívka otěhotněla. Příběh začíná až tím, že se dívce narodilo dítě, které nemělo ani ruce, ani nohy a bylo kulaté. Jako návnada postačil tento údaj, aby rozvinula diskuse o tom, jak dítě mohlo vypadat. Když se žáci dozvěděli, že se narodil kokos, nevzbudilo to žádný posměch ani podivení. Na otázku – proč právě kokos – se bezprostředně začali hrdout odpovědi: Má tvrdou slupku, tak se mu jen tak něco nestane, je to největší semínko, které se může daleko dostat, může se rychle kutálet... Tyto argumenty jsem původně chtěla vnést já, ale na většinu z nich přišli žáci sami. Myslím, že je ovlivnila pohádka O Palečkovi a začali se na pohádku dívat z jiného úhlu pohledu.

Vložila jsem ještě jednu aktivitu, kdy si každý žák vymyslel konkrétní postavu člověka a sehrál situaci, kdy se prvně šel podívat na novorozence. Já jsem byla v roli matky a ostatní měli vyjádřit své reakce. Z počátku byly reakce rozpačité, ale pak hledali žáci důvody, jak by matku potěšili. Žáci dostali ještě jeden úkol: Kdybyste byli sudičky, jakou sudbu byste Kokosovi přisoudili?

Adéla - Přisoudila bych ti sílu, v budoucnosti budeš žít dobrý život.

Nela – V budoucnosti se oženíš s krásnou dívkou a narostou ti ruce a nohy.

Kateřina – Budeš mít spoustu kamarádů.

Pavel – Budeš silný uvnitř.

Kryštof – Budeš muset překonat spoustu překážek, aby ses dostal ke štěstí.

Matěj – Budeš velmi inteligentní, takže se i bez rukou a nohou obejdeš.

Další aktivita směřovala k tomu, aby si žáci uvědomili pohyb bez rukou a nohou a jak vyřešit situaci, pokud se ocitneme někde, odkud se nemůžeme vykutálet. Co nemohu? (číst knížku, hrát vybíjenou, psát, sám jíst...). Co mohu? (jen se kutálet)

Vstoupením do role matky jsem chtěla akcentovat negativní vztah mezi matkou a jím. Zprvu došlo k tomu, že žáci promluvou za Kokosa začali šířet a trochu ho zesměšňovat. Nebyly dostatečně zopakované informace o tom, že ve třech letech už byl jako dospělý. Poté se již dialog ubíral takovým směrem, že se velmi dobře odkryl vztah mezi ním a matkou.

Kokosovo argumenty

- Požádal bych krále sám, ale myslím, že mě nevyslechne
- Nechci, aby si o mně lidé mysleli, že jsem jen slabý a nemotorný kokos
- Mami, chci hlídat buvoly, aby mě měli rádi, nebudou mě přehlížet a řeknou si – jo, tohle je ten Kokos, co dokáže uhlídat stádo buvolů.

Královy myšlenky

- Vezmu ho do služby a budu se pěkně bavit.
- Nikdo neuhlídá mé buvoly.
- To se pobavíme.

Další přečtené informace z příběhu podnítily žáky k tomu, aby byli navnaděni na příští lekci. Do pohádky vstupuje princezna a žáci mohli rozvíjet příběh ve své fantazii. Závěr patřil opět hře na zvonkohru a xylofon. Tentokrát se bez jakýchkoliv instrukcí plynule rozvinula hudba a pozvolna též skončila.

Závěr a reflexe

První část pohádky o Kokosovi poskytla žákům vhled do jiné země. Se zájmem vstřebávali a vyhledávali informace. Jedním ze závěrů, který vyplynul z úvodu lekce, byl ten, že vietnamská národnost je velmi skromná a pracovitá. Překvapil mě zájem o hudební tvorbu. Ukázalo se, že pentatonická řada velmi dobře ladí, a když se žáci začali lépe poslouchat, vycházel z xylofonů a zvonkoher libý hudební podkres. Měla jsem obavy, jak budou žáci vnímat informaci o tom, že se narodil matce kokos. Pravděpodobně delší a pozvolná příprava na začátku se vyplatila. Cíle v této lekci byly naplněny.

2. 2. 5. Plán páté lekce

Název lekce: Kokos (2. část)

Počet účastníků: 6 (chybí Matěj)

Cíl lekce:

- V rámci improvizace vést konstruktivní dialog a zachovat se zachováním formy jazyka
- Prostřednictvím hry v roli odhalit co jsou výmluvy, co lež a jaký to má v této pohádce význam
- Žáci v rolové hře uplatní různé náhledy na situaci
- Učinit smysluplné rozhodnutí v roli
- Vzájemně naslouchat při hudební produkci- začít a ukončit hudební pentatonickou produkci bez pokynů
- Ukázněně pracovat s hudebním nástrojem
- Uvědomit si, jak používáme smysly, když vyřadíme zrak.

Plán lekce:

1. Úvod hodiny

Při vstupu žáků do třídy jsou na zemi připravené zvonkohry a dřevěný xylofon. Každý žák si vezme paličku a může začít hudebně improvizovat

na pentatonice C dur. Pokusí se pracovat s dynamikou, rytmem a tempem. Úkolem je vzájemné naslouchání a společný závěr. Tím se skupina naladí na pokračování pohádky Kokos.

2. Na anglickou babu

Jeden honič předává babu, kde se předávkou dotkne, tam se musí nový honič držet. Pokud dostane druhou předávku, drží se na obou místech. Úkolem je vymyslet, jak předat třetí babu, po předání je vyřazen ze hry.

3. Kokosový kruh

Žáci se posadí do kruhu a zavřou oči, nastaví ruce. Jsou upozorněni, aby nikdo nedával najevo, co dostanou do ruky a nijak se neprojevoval, jen trpělivě seděl a čekal. Po kruhu se posílá kokosový ořech. Oči žáci otevřou až na pokyn.

Diskuse o tom, co bylo posíláno, jaký je kokos, zda všichni poznali. Žáci si uvědomí, jaké smysly při zkoumání používaly.

Po kruhu se posílá ořech již s otevřenýma očima, kdo ví, přirovná Kokosa z pohádky k tomuto ořechu, postupně se přidávají další jeho vlastnosti (např. má stejně tvrdou slupku, je stejně kulatý...)

Zazní informace, které si odnesli z minulé hodiny.

Na lístečku je napsaná tato věta, která zazní v průběhu lekce ještě několikrát.

NEMÁŠ ANI RUCE ANI NOHY A JAK JSI OŠKLIVÝ!

4. Živé obrazy

Skupiny si vylosují dvojice podle barevných lístečků, připraví si rozehrávaný živý obraz.

1. Matka se doma zlobí s kokosem, že jí všude jen překáží. (matka a Kokos)
2. Král je udiven, jak by mohl Kokos uhlídat jeho buvoly? (král a Kokos)
3. Všichni služebníci v království se mu posmívají. (služebníci a Kokos)

Reflexe: Jak reaguje Kokos na všechny posměšky?

5. Setkání s princeznou

Jediný, kdo se Kokosovi nikdy nesmál, byla králova nejmladší dcera. Každý den mu princezna nosila oběd. Princeznu zajímalo, jak Kokos dokáže uhlídat stádo a ještě plnit úkoly, které dostává od krále.

Čtení:

(...) Když nejmladší princezna zase nesla Kokosovi v poledne oběd, byla zvědavá, jak to Kokos dělá, že se mu buvoli nerozeběhnou, a jak seká liány, když nemá ani ruce ani nohy. Schovala se v křoví a dívala se, co se děje. A viděla, že má Kokos zástupy služebníků, kteří hlídají buvoly, sekají liány a přivazují je buvolům na rohy. Měl tam i krásný palác s kozami, prasaty, slepicemi a psy, jinoši a dívky chodili a pracovali a zpívali, aby Kokosa obveselili. Pochopila, že má Kokos kouzelnou moc. Ale neřekla nic, poodešla a tvářila se, jako když právě přichází, a volala:

„Kokose, pojď si vzít rýži!“

Na Kokosův rozkaz hned všechno zmizelo pod zemí a Kokos se přikutálem k princezně, vzal si rýži a naobědval se. Princezna se vrátila domů jakoby nic. A když se jí král ptal, kde byla tak dlouho, řekla, že zabloudila.

Jakmile princezna odešla, vyvolal Kokos zase všechny své lidi. Dodělali svěřenou práci a hnali buvoly domů. Před palácem se ztratili a Kokos přišel s buvoly sám. Každý měl na obou rozích namotané liány.

Příští den princezna nesla Kokosovi oběd, ale chtěla toho vidět ještě víc. Vylezla na strom a pozorovala, co se děje. Viděla krásný palác s mnoha dvory, na nichž se hemžily tisíce lidí, a všichni sloužili Kokosovi. Lesní zvířata, divocí buvoli, jeleni, bílí sloni, tygři, medvědi, pávi, hrdličky, kosi, čejky a vůbec všichni ptáci se přicházeli Kokosovi poklonit. Princezna na tom mohla oči nechat. K tomu troubily trumpety, bubnovaly bubny a zněly šaranaje pro Kokosovu zábavu. Slepice kdákaly a psi štěkali, jako by to bylo místo obývané lidmi. Princezna hledala, kde je Kokos, ale nemohla ho najít. Nakonec spatřila, jak vystupuje ze své skořápky v podobě krásného mladíka. Byl tak skvělý jako měsíc v první noci po úplňku a všichni mu vzdávali čest a kupili se kolem něho. Princezna se rázem do Kokosa zamilovala a nemohla z něho spustit oči.

Náhle si Kokos vzpomněl, že už je pozdě a že princezna přijde s obědem. Pokynul, a všechno hned zmizelo v zemi. Pak zase vlezl do své skořápky. Princezna slezla se stromu, dělala, jako že právě přišla.

Žáci si představí sami sebe v roli princezny. Jak by se zachovali oni? Jaké otázky by položila Kokosovi, až se setkají?

8. Horká židle (učitel v roli Kokosa)

Každý může položit Kokosovi tři otázky. Kokos odpovídá vyhýbavě a neurčitě.

Diskuse: Jak se choval Kokos a proč? Proč jí neříká pravdu? Jak na jeho odpovědi reagovala princezna?

9. Liánový kolotoč

Princezna utíkala domů přes les, tam kde Kokosovi lidé sekali dlouhé liány na opravu zámeckých hradeb. Musela liány přeskakovat a tak se zdržela, než došla domů.

Žáci stojí v kruhu, učitel uprostřed točí lanem, žáci přeskakují.

Cestou se princezna rozhodla, že nikomu o tom, co viděla, nic neřekne. Tajemství znala stále jen princezna.

10. Betelový balíček

Další den přinesla princezna Kokosovi mimo rýže ještě betelový balíček, který je symbolem náklonnosti dívky ke chlapci.⁴³

Toho dne Kokos splnil beze zbytku úkol, který mu král dal a odkutálel se domů, za svou matkou. Požádal jí, aby došla za králem a poprosila ho o ruku princezny. Uslyšel opět tuto větu, která je nalepena dětem stále na očích.

NEMÁŠ ANI RUCI ANI NOHY A JAK JSI OŠKLIVÝ!

Na naléhání však matka šla ke králi a požádala ho o princeznu ruku.

11. Královští rádci

Žáci se stanou služebníky a rádci krále se souhlasnými i nesouhlasnými radami, zda má král princeznu provdat za Kokosa. Král (učitel) prochází uličkou a vnímá rady rádců a služebníků, kteří nevědí, že se Kokos proměňuje v prince. Protože sám král tuší, že má Kokos nějaké kouzelné schopnosti. Obhájí své rozhodnutí a pak ho vyhlásí.

„Souhlasím s tím, aby si má dcera vzala Kokosa za muže.“

Čtení:

(...) Král dal zavolat všechny tři dcery a zeptal se jich:

„Která z vás chce milovat Kokosa? Která ho bude mít ráda, tu mu dám za manželku.“

Nejstarší a prostřední hned křičely:

„Nechceme ho! Jak bychom ho mohly chtít? Nemá ani ruce ani nohy, jen se kutálí sem tam. K čemu by bylo dobré se za něho vdát?“

Protože nejmladší mlčela, král se jí zeptal znovu:

„Ty by sis vzala Kokosa?“

Princezna skromně odpověděla:

„Já ho mám ráda, ale udělám, co nařídíš. Nařídíš-li, abych si ho vzala, vezmu si ho. A nařídíš-li, abych si vzala tjru, divocha z hor, vezmu si tjru.“

Král tedy řekl Kokosově matce:

„Má nejmladší dcera si vezme tvého syna. Vyčkejme tedy příznivého dne a příznivé hodiny a příští středu je oddáme.“

⁴³ Zbořilová, Klindera, 1984, str. 9

Vyprávění: Vystrojili velkou svatbu, která trvala sto dní. Nikdo však Kokosa nikdy neviděl, protože vystupoval ze své skořápky pouze v noci. Starší sestry se princezně stále posmívaly, co si vzala za manžela. Jednou jim princezna vyradila svoje tajemství, že Kokos je krásný princ. Jednou v noci se princezny samy přesvědčily a začaly sestře závidět. Stále se jí na oko posmívaly a urážely jí.

12. Rozhodnutí

Na okně je připraven keramická nádobka, pálená technikou raku, v ní jsou hůlky na jedení vietnamského jídla. Pod ní je schován lísteček.

Princeznu celá situace trápila a byla by ráda ukázala prince celému království. Začaly jí stále častěji pohlcovat myšlenky, jak to udělat, aby princ zůstal stále princem.

Žáci ve třídě hledají věc, která má spojitost s královskou svatební hostinou (nádobu s hůlkami), tam najdou myšlenku princezny.

SCHOVÁM KOKOSOVOU SKOŘÁPKU A KOKOS BUDE NAVŽDY PRINCEM.

Každý žák dostane lísteček s ANO, druhý s NE. Žáci mají možnost se rozhodnout podle sebe, jestli by oni skořápku zničili nebo ne. Na konec třídy se na lístečku umístí věta na zem, kolem ní každý položí své rozhodnutí, zatím bez komentáře. Cestou přes celou třídu se žáci rozhodnou. Na to, kolik hlasů je ano a ne se odhalí po diskusi.

Diskuse o tom, co se může stát, když princ ztratí svoji ochranu.

Čtení:

(...)Jednou v noci však princezna jeho skořápku vzala a schovala. Když se Kokos ráno probudil, šel rovnou tam, kde ji nechal, ale nenašel ji. Zamotal se do rohože, na níž spal, a ptal se princezny:

„Neschovala jsi mou kokosovou skořápku?“

Princezna to zapřela a Kokos zůstal zabalený v rohoži, už nic neříkal a jen se třásl zimou, až mu jektaly zuby. Princezna nanosila vlněných látek a přikryla ho. Po pěti nebo šesti dnech si Kokos zvykl a už mu nebylo zima. Princezna mu pak řekla pravdu, že skořápku vzala a zakopala, a oba se tomu smějí.

Rozkrytí rozhodnutí žáků, odkrytí lístečků – kolik bylo ano, kolik ne. Vyhodnocení.

Tím končí první část pohádky, se kterou se pracovalo, druhá část bude v závěrečné hodině dočtena.

12. Závěr

Najděte nějaké prvky, které se vám zdály odlišné od pohádek, které znáte?

13. Vietnamské jídelní hůlky

Na misce jsou malá, čokoládová, velikonoční vajíčka, žáci se za pomoci hůlek snaží vajíčka nabrat a sníst (vysvětlení techniky práce s hůlkami).

2. 2. 5. 1. Skutečný průběh lekce

Při příchodu do třídy se žáci chopili okamžitě hudebních nástrojů a postupně se zapojovali do hry. Hra s pentatonickou řadou na nástroje a je zaujala i tentokrát, proto jsme se hlouběji věnovali jednotlivým tónům a malým hudebním motivům. Po této části byla plánovaná pohybová honička, ale žáci od hraní začali diskutovat o příběhu Kokosa, proto jsme rovnou přešli k informacím, které si pamatují z předchozí lekce. Žákům se vybavilo mnoho informací nejen o pohádce, ale také o celé zemi, jejich kultuře a lidech. Kruh po slepu probíhal v naprostém soustředění a tichosti. Překvapením pro mne bylo, že někteří kokos po hmatu nepoznali, jen se domýšleli. Zajímavý postřeh – má tři prohlubně jako bowlingová koule. Při reflexi vlastností Kokosa zmiňovali jeho statečnost a odhodlanost.

Následovala tvorba živých obrazů. Tuto techniku žáci dobře znají. Reakce Kokosa byla vždy skutečně stejná, na posměšky nereaguje, s nikým se nehádá, nikoho nepřesvědčuje, jen stále oddaně pracuje. Všichni se shodli, že ví, že to vše zvládne. Velké překvapení mezi žáky vyvolala skutečnost, když se dozvěděli, že Kokos je princ a vystupuje ze své skořápky. Rozvinula se diskuse o tom, zda jsme z této informace rozladění nebo zklamaní. Děvčata se shodla na tom, že by se asi nedokázala chovat, jako že je vše v pořádku a nic se neděje. Tuto skutečnost braly jako lež. Naopak chlapci začali přemýšlet o tom, jestli princeznu nějak nezkouší, protože si ji chce vzít za ženu. Aktivitu „horká židle“ jsem omezila pouze na tři otázky a skupina se na nich domluvila. Již diskuse před tím byla poměrně dlouhá.

1. Otázka – Jak dokážeš dělat všechnu tuto práci?
2. Otázka – A ukážeš mi, jak to děláš?
3. Otázka – A pomáhá ti někdo?

Rekapitulace – Nic se od Kokosa nedozvěděli. Děvčata se shodla, že je princezna zamilovaná a nevdá jí, že jí Kokos neříká pravdu. Pohybová aktivita – přeskokování přes liány zaktivizovala opět všechny žáky, kromě Andrey, která měla větší potřebu klidnějšího režimu. Následovalo vyprávění

o betelovém balíčku, ukázka obrázků a diskuse, proč a komu se tento balíček podává. Narazili jsme i na otázku, jak je možné, že jeho vlastní matka netušila, že Kokos je princ.

Další aktivity proběhly podle plánu, nejzávažnější pro žáky bylo rozhodování, zda vzít nebo ne vzít kokosovou skořápku a zničit ji. Do hry vstoupily i zkušenosti z pohádek, které žáci znají. Do jisté míry rozhodování ovlivňovaly zkušenosti z evropských pohádek (pokud skořápku zničí, zničí i prince). Rozhodování probíhalo prostřednictvím lístečků ano x ne, které pokládali textem dolů. Celá akce byla velmi soustředěná a do poslední chvíle nebylo jasné, jak se žáci rozhodli. Dočtený závěr této části byl pro všechny překvapující – žáci měli potřebu to princezně nějak vyčítat. V pohádce se vlastně nic nestalo. Hlasování skončilo nerozhodně, žákům bylo nepříjemné rozhodovat o někom bez něj.

V rychlosti jsme si ještě porovnali hrdinu Palečka a Kokosa, jejich rodinné zázemí a vnímání jich samých společností. Větší prostor porovnání je dán v závěrečné prodloužené lekci.

Druhou část příběhu jsme naplánovali dočíst při porovnávání pohádek v závěrečné lekci. Tato hodina proběhla na velikonoce, a proto si žáci měli z misky sebrat vietnamskými hůlkami čokoládové vajíčko. Sbíráni vajíček a vysvětlování techniky práce s hůlkami zabralo více času, než bylo v plánu, protože se všichni snažili nepodvádět a skutečně vajíčko sebrat (viz příloha: obrázek č. 5)

Závěr a reflexe

Při výběru vietnamské pohádky jsem netušila, jak velký zájem o ni budou žáci projevovat. Váhala jsem, jestli porození tak atypického dítěte žáci přijmou bez zesměšňování. Protože se stále pohybujeme v žánru pohádky, nic v hodinách nevyvolalo problém.

Při diskusích o lži nebo výmluvách konstruktivně zdůvodňovali své postoje.

V hudební části na začátku se ověřilo, že žáci jsou na sebe dobře naladěni a nemají problém se vzájemně respektovat.

Co se týká porovnávání motivu, žáci si všimli, že pro nás Vietnam je exotická krajina, proto i narození může být exotické. Za povšimnutí stojí i to, jak se chovala matka ke svému synovi. Žáci velmi negativně v průběhu lekcí vnímali větu – Nemáš ani ruce, ani nohy a jak jsi ošklivý. Stejně tak se dělo i u Palečka, když otec řekl – Prodal jsem svého syna...

2. 2. 6. Plán šesté lekce

Název lekce: Princezna Pomeranč

Počet účastníků: 7

Cíl lekce:

- Najít společné prvky s pohádkou Kokos a O Palečkovi
- Seznámit se s další asijskou pohádkou a vyvodit z těchto dvou závěr
- Spolupracovat při vytváření dějové linie příběhu
- Vyhledat odlišné a společné znaky výchovy hlavního hrdiny a jaké mají důsledky
- Zkvalitnit koordinaci a kooperaci při pohybové aktivitě - žonglování
- Získat povědomí a informovanost o Indii a Ásámu
- Udržet tajemství

Plán lekce

1. Úvod hodiny

Matěj v minulé lekci chyběl, proto má možnost se ptát na vše, co ho ohledně dokončení pohádky Kokos zajímá. Pokládá otázky žákům a odhaluje souvislosti.

2. Žonglování

Žáci stojí v kruhu, s míčkem se určí cestičku tak, aby nikdo míč nedostal dvakrát. Míček končí u prvního.

- Slovní rekapitulace – já dostávám od Matěje a házím Kryštofovi, já dostávám Nely a házím Adéle, já dostávám a házím...
- Přehazování s jedním míčkem, vždy volám, navazuji oční kontakt, pak házím (když míček někomu upadne, žáci drží stále stejnou cestu)
- Do hry se přidává postupně až 4 (5) míčků.
- Pohyb prostorem, cestička se zachovává, stále si všichni hlídají, komu hází, od koho dostávají a volají jména.

3. Co by to mohlo být

Žáci sedí v kruhu, po kruhu se posílá jeden míček velikosti pomeranče. Každý účastník říká, co by to mohlo být.

Míč se předává tak, jako bychom předávali tu věc s nějakou emocí.

4. Truhlička

Žáci na moment zavřou oči. Na konci třídy se objeví truhlička. Když oči otevřou, mohou říct, co si myslí, že je v ní ukryto. Po jednom přicházejí k truhličce a prohlíží si její obsah (pomeranč, obrázek slona indického, recept na kebab bez nadpisu, hindština - název pohádky s překladem do latinky – Princezna Pomeranč, sáček s kurkumou kořením). Nikdo by neměl vědět, co v truhličce je, dokud ji neotevře. Každý má na prohlídku dvě minuty, poté zavírá víko a odchází zpět.

Návodné otázky: K čemu nás vedou tyto indicie, Co si myslíte o tom, co je v truhličce? Proč to tam je? Jakou pohádkou se budeme zabývat. Co je nám jasné z předmětů, které tam jsou? Co můžeme říct o samotné truhličce?

Prohlídka a identifikace předmětů, diskuse.

Informace o zemi – za zvuku tradiční indické hudby na nástroj zvaný pancham (Anoushka Shankar), vyprávění o současné Indii, kultura, architektura, náboženství, mnohoženství, písmo, život – jídlo, historie – sbírka příběhů Pančatantra, jako východisko pohádek pro celý svět⁴⁴

5. Pohádka Princezna Pomeranč

Práce ve skupině: žáci dostanou lístečky s nápisem, úkolem je, složit děj pohádky a převyprávět tak, aby dávala logický smysl.

Královně se narodí pomeranč.

Princezna je stále pomeranč.

Princ uviděl princeznu a oženil se s ní.

Rada žebračky.

Veselá svatba.

Čtení příběhu od začátku – žáci přesouvají lístečky tak, jak je skutečná pohádka.

6. Reflexe a porovnání pohádek

Návodné otázky:

Jakou spojitost má Pomeranč s Kokosem?

⁴⁴ Pančatantra – sbírka bajek a dalších vyprávění původem z Indie, vznikla mezi roky 300 – 200 let př. n.l., obsahuje stručné a výstižné ponaučení

Jaký vztah má matka k dítěti, jak vnímá jeho jinakost? (Paleček, Kokos, Pomeranč)

Jaký je rozdíl ve vztahu princů k princeznám?

Vyjádření své úvahy o pohádce Princezna Pomeranč.

7. Závěrečná hra

- žonglování s pohybem po celém prostoru

2. 2. 6. 1. Skutečný průběh lekce

Ukázalo se, že rekapitulace pohádky o Kokosovi byla prospěšná všem. Ve vyprávění se ujasnily všechny detaily a ukázalo se, že celkové shrnutí bylo důležité pro všechny, vzhledem k logice příběhu. Tímto jsme ukončili druhou pohádku.

Úvodní hra – žonglování měla rychlým způsobem rozpohybovat žáky, ale vzhledem k zábavnosti se hra rozvinula do větších rozměrů po celém prostoru. Splnila ale svůj účel, že se žáci na sebe naladili, byli připraveni spolupracovat a posílili jsme výrazně koordinační cvičení. Do hry jsme zapojili tolik míčků, kolik je žáků. Žáci sami přicházeli s pravidly, aby byla hra konstruktivní – domluva signálu, rozdělená pozornost, koordinace. Maximální soustředění nenásilně naladilo skupinu na další práci v kruhu.

Míč jako zástupná rekvizita. Záměrem bylo navodit předmětem představu, co by to mohlo být. Ze všeobecných pojmů docházelo ke stále větším specifikacím a na podnět Matěje se začal předmět předávat a přebírat s emocí a sdělením, které s sebou nese. Zajímavé nápady – mořský ježek, věštecká koule, černá díra, nová úsporná žárovka... Bližší specifikace – vzácná cvrčkácká kulička ze šedesátých let, velké kulaté lízátko a uvnitř je jahodová žvýkačka, milionkrát zvětšený atom... Mezi prvními informacemi padl i pomeranč.

Největší napětí vzbudila truhlička, ke které žáci chodili přes celou třídu, kde měli za úkol během minuty si prohlédnout obsah, truhličku zavřít a nikomu nesdělít ani naznačit obsah. Předměty, které zde byly ukryty, měly vzbudit představy o prostředí, ze kterého bude následující pohádka a o čem by mohla být. Ještě než se pustili do prohlídky, tipovali, co se v ní může ukrývat. Podle vzhledu proběhl i typ na královskou truhlu. Potěšující bylo, že všichni velmi pečlivě dodržovali pravidla a užívaly si pocitu tajemství. Poté, co si všichni prohlídli obsah, jsme v diskusi postupně docházeli po jednotlivých předmětech, co mají společného. Adéla velmi výrazně vnímala vůni kurkumy a pomeranče, Kryštofa zaujalo písmo a pokoušel se odhadnout, odkud pochází, Kateřinu zajímal recept, Nela

si myslela, že budeme vařit, téměř všichni vyvodili, že se nebudeme zabývat českou pohádkou. Velkou nápovědou byl pro žáky obrázek slona indického. Prostřednictvím receptu na kebab jsme se ještě více posunuli do života Indů, nejedí hovězí maso, používají hodně zeleniny, speciální indický chléb naán. Zajímavou logickou úvahou Kryštof, Matěj a Petr odhalili název pohádky.

राजकुमारी नारंगी

raajakumaaree naarangee (slovo naarangee evokovalo pomeranč)

Velký zájem vyvolal pc program Google Earth, který nám umožnil se dostat až do současného Ásámu a tak si lépe uvědomit, jakým životem pod Himalájemi žili tamější obyvatelé. Informace o současné zemi doplňovali žáci tím, co již sami znají. Například informace o arabských číslicích, náboženství, architektuře apod. vzbudily diskuse v porovnávání s naší zemí. Překvapením bylo, že mnoho pohádek pochází právě z Indie, i pohádky z Tisíce a jedné noci mají svůj nejstarší základ právě tam.

V následující části jsem chtěla, aby žáci využili své zkušenosti s pohádkami a pokusili se společně složit, jak by se příběh mohl odehrát. Varianty byly různé, každý si svou variantu zdůvodnil vyprávěním svého příběhu. Podle každé verze lze vyprávět příběh. (viz příloha: obrázek č. 6)

Pohádka je krátká, záměrně jsem ji chtěla přečíst vcelku, aby žáci mohli poskládat příběh podle bodů a vyhledat je v textu. Hledali jsme spojnice s pohádkou Kokos a Paleček – především ve vztahu rodinném. Jako symboly žáci vyvodili souvislost s vodou a slupkou.

Závěr a reflexe

Pohádku Princezna Pomeranč jsem zařadila záměrně po Kokosovi. Má podobný prvek – slupku jako ochranu a nikdo, kromě jednoho člověka nikdy neviděl, co se v plodu opravdu skrývá. Tuto hodinu jsem chtěla vystavět odlišně, aby byla více zaměřená v úvodu na hry a abychom si jednu pohádku přečetli v souvislém textu bez přerušování činnostmi a aktivitami.

Všechny informace o Indii podněcovaly diskusi a bylo vidět, že o poznávání země měli žáci velký zájem. Protože jsme měli v průběhu lekce dostatek času, byli žáci uspokojeni, že mohly všechny své nápady v klidu rozebrat a sdělit.

Nejnapjatější byly chvíle, kdy byla zařazena aktivita s truhličkou. Bylo potěšující, jak si každý držel své tajemství. Diskuse k obsahu byla kreativní a deduktivní. Při vlastním ohodnocení žáci opět negativně vnímali vztah matky k „Pomeranči“. Již v předchozí pohádce si žáci všimli, že pracujeme s pohádkami, ve kterých se narodí neobvyklé dítě, tento motiv je začal zajímat a neustále se k němu vraceli.

2. 2. 7. Plán sedmé lekce

Název lekce: Princ Chocholouš (1. Část)

Počet účastníků: 6 (chyběl Kryštof)

Cíl lekce:

- Uvědomit si, že krása není jen na povrchu
- Hledat v životě v návaznosti na text rovnováhu
- Funkčně zapojit celé tělo do charakteristiky pohybu postavy
- Udržet krátký vstup do role a vést smysluplnou diskusi
- Pochopit analogii mezi příběhem Chocholouše a aktuálními příběhy ze života
- Viditelně a funkčně proměňovat motivovanou chuť

Plán lekce

1. Škatulata batulata

Na zemi jsou rozložené šátky jako stanoviště o jeden méně, než je žáků ve skupině.

„Škatulata, batulata, hýbejte se teď!“

Po zaznění slova „teď“ si všichni vymění místa. Vždy ten, který zůstane bez stanoviště, říká text a snaží se dostat na stanoviště. V další části hry se odstraní polovina šátků a vytvoří se dvojice na jednom šátku, které se stejným způsobem přemísťují. Tato hra slouží k rozdělení žáků do dvojic. V nich pak vedou rozhovor o tom, co si pamatují z poslední lekce o pohádce Princezna Pomeranč. Po domluvě předloží informace, které jsou výstupem jejich diskuse.

2. Zaplňování prostoru

Žáci chodí po prostoru a rovnoměrně jej zaplňují. Podle zadání mění charakter postavy – (obyčejný člověk, vznešený, nemocný, sebejistý, krásný, plachý, ošklivý...)

Reflexe: Ve které postavě se cítili nejlépe.

3. Čtyři vlastnosti

Na čtyřech čtvrtkách papíru jsou napsány tyto vlastnosti – CHYTROST, HLOUPOST, KRÁSA, OŠKLIVOST. Žáci zapisují synonyma, která se týkají těchto vlastností. Na lístečcích jsou napsány termíny, které žáci ještě přiřadí k vlastnostem, kvůli ujasnění pojmů. Na dvě velkoformátové čtvrtky si žáci ve skupinách nakreslí prázdnou postavu. Jena skupina vepisuje všechny nápady, které mají spojené člověkem, který je ošklivý, druhá zapisuje opak. Obrazy se doplní informacemi z již předem vytvořeného materiálu.

Reflexe: Je možné paušalizovat, že ošklivý člověk má primárně negativní vlastnosti a naopak?

4. Sudičky – Osud – vstup do role

V realitě si svůj osud nevybíráme. Ale jak je to v pohádkách?

Žáci na chvíli promluví za sudičku – jaké z těchto čtyř vlastností by přisoudili dítěti, které by se narodilo do rodiny:

Milionáře

Chudé rodiny

Mediální hvězdy

Obyčejných lidí

Reflexe: Žáci zdůvodňují a argumentují svá rozhodnutí

5. Narození – hra v roli, vizualizace

Žáci si najdou vhodné místo na koberci, zavřou oči. Pro ilustraci královského prostředí zazní hudba od G. F. Händela – Hudba pro královský ohňostroj. Zaznívají tyto věty:

Každou chvíli už to bude.

To víte, pan král už je netrpělivý.

Jak oni se na to maličké těší.

To je tak slavnostní okamžik.

Už je to tady!!! Je to.....princ.....(zklamaneč)

Diskuse: Rozhovor o tom, co je možné z těchto informací odhalit, co si žáci představovali?

Plná rolová hra

Po království se začalo „šuškat“ a jako lavina se šířily informace o vizáži narozeného dítěte. Žáci si představí konkrétní postavu sloužící na zámku. Vylousují si repliku, která zazní v promluvě.

Takový skrček je to!

To bude „krásný“ dědic trůnu.

Takhle vymře královský rod!

Je ošklivý jako opice.

Je to vůbec člověk? Jediné, co na něm vypadá dětského, je ta jeho chocholka na hlavě.

Večer se všichni sloužící scházejí ve velké místnosti a sdělují si informace a „drby“ z celého dne.

Učitel v roli – přichází chůva a doplňuje informace z textu (prostřednictvím rozhovoru využívá informace z textu), všichni sloužící diskutují o dění na zámku a o budoucnosti

(...) královna povila tak ošklivého skrčka, že se dlouho pochybovalo o tom, bude-li mít lidskou podobu. Víla, která byla při jeho narození, ji ujišťovala, že nepotřebuje být roztomilý, protože bude náramně duchaplný. A pomocí toho daru že bude schopen předat osobě, kterou bude mít nejraději, tolik důvtipu, kolik ho má sám.

To ubohou královnou trochu utěšilo, byla tuze zarmoucena, že přivedla na svět takovou šerednou opičku. A opravdu, sotva děcko mluvit začalo, napovídalo tolik hezkých věcí a počínalo si ve všem tak duchaplně, že to kdekoho okouzlo. Zapomněli jsme říci, že se narodil s malou chocholkou vlasů na hlavě a proto mu říkali Chocholouš.

6. Život prince

Princ rostl – žáci si pokusí představit prince v různém jeho věku a podle svých zkušeností si uvědomit, jak se v té době cítil. Na židli uprostřed kruhu mohou usednout jako princ „Chocholouš“ a říct své zážitky a pocity v jimi vybraném věku.

Diskuse o životě Chocholouše, co dělá ve volném čase, v čem spočívala jeho chytrost a v čem mohla spočívat.

7. Postava na papíře – reflexe

Posunuly se nám v průběhu pohádky některé vlastnosti z postavy, která je krásná do postavy, která je ošklivá? Žáci zdůvodní své rozhodnutí.

8. Závěrečná pohybová hra podle výběru žáků.

2. 2. 7. 1. Skutečný průběh lekce

K zopakování minulé lekce dobře posloužila hra „Škatulata“, žáci se rozdělili do dvojic a shromáždili poznatky, které si pamatovali z minulé hodiny. Chůzi v prostoru zvládají žáci velmi dobře, charakteristika postav byla zřejmá. V zadání se znevýhodněním jsem nedala přesné informace a došlo k tomu, že většina žáků si nedovedla specifikovat znevýhodnění, nejasně se pohybovali. V diskusi se často objevovalo, že se nejlépe cítili v chůzi krásného a sebevědomého člověka.

Při zadávání úkolu vymyslet a zapsat synonyma k vlastnostem jsem měla spíše položit otázku: „ Jak jinak ta slova říct, aby měla stejný nebo podobný význam?“ Tak by se vytvořil zásobník pracovního materiálu ke konkrétní postavě. Zkonkretizování by slušelo i následným prázdným postavám, které by byly pro žáky snadněji uchopitelné. Cílem bylo uvědomit si své primární usuzování ošklivost = hloupost, krása = chytrost. (viz příloha: obrázek č. 7 a 8)

V další aktivitě, kdy žáci měli možnost coby sudičky přisoudit různým rodinám různé dítě, se ve většině případů potvrdilo, že žáci uvažují prvoplánově. Pouze Pavel se zaměřil na to, že by potřeboval vědět, rodiče vlastně jsou. Společnou diskusi jsme došli k závěru, že potřebujeme více konkrétních informací.

Slavnostní atmosféru navodila hudba G. F. Handela. Při rozhovoru žáci brali v úvahu již zkušenosti z ostatních pohádek, zda se nenarodilo dítě, které je zvláštní. Žáci se jevíli již mírně unavení, proto jsem zařadila pohybovou aktivitu, která nám umožnila vhléd do starších pohádek. Honička, při níž ten, kdo dostal babu, měl říci něco, co se týká probraných pohádek. Pravděpodobně mohl být zadán konkrétnější úkol týkající se např. postav, ale v tomto případě vznikla koláž slov, u kterých žáci museli přemýšlet, ze které pohádky a v jaké části se vyslovené slovo nebo spojení nachází. Nedostatečné instrukce byly zadány i v případě vět, které měly zaznít v promluvě služebníků ze zámku. Větší čas jsme měli též věnovat vybudování prostoru pro služebnictvo. Nedošlo by ke zmateným rozhovorům služebnictva. Postava příchozí chůvy, která přináší další informace od královny, by byla čitelnější a uvěřitelnější v „horké židli“. Žáci v rolích byli nepřesní, bylo by vhodnější blíže nespecifikovat jednotlivé postavy, ale označit všechny za „služebníky“, aby se více mohli věnovat tomu, jakou informaci přináší a jaké další dostávají, než se soustředit na konkrétní postavu, která sama o sobě vnáší mnoho jiných informací. Celá tato aktivita by měla být zjednodušena s vymezenými pravidly. Došlo k rozbředávání situace.

Naopak další část, která se týkala pocitů Chocholouše, by měla být více konkrétní. Větší časový prostor s navozením konkrétních představ by umožnil konkrétní představy o postavě Chochlouše. Většina promluv se stáčela kolem smutku z toho, že Chocholouš nemá žádné kamarády. Této aktivitě by prospěla větší motivace a „zanoření“ se do postavy.

Zpět jsme se vrátili ke svým „prázdným“ postavám. Žáci přesouvali lístečky s pojmy tak, jak cítili proměnu náhledu na „ošklivého“ člověka. Došlo k přesunutí několika vlastností a dopsání dalších např. chytrost, statečnost, zábavnost...

Na závěr jsme z rukou vytvořili imaginární „pytel“ informací a každý si vylovil to, co si odnesl z dnešní hodiny.

Závěr a reflexe

Na závěr jsem zařadila záměrně pohádku o Chocholoušovi, protože jeho jinakost spočívá v tom, že je ošklivý. Je to nejreálnější jinakost, se kterou se mohou žáci v realitě setkat. Nazývat něco nebo někoho krásným nebo ošklivým je v tomto věku běžná záležitost. Děti na přelomu mladšího a staršího školního věku si začínají vymezovat a sdělovat si své názory. Proto považuji za důležité, aby si uvědomily různé úhly pohledu. Největší problémy v této lekci jsem vnímala v konkrétnosti zadání. Právě proto, že se tato pohádka víc nežli dost prolíná do reálného světa, měla být zadání více konkretizována. Hodina probíhala sice v zábavném duchu, ale dle mého názoru se žáci nedostali tak zcela do hloubky problému. To se ukázalo především v závěrečném shrnutí, kdy si z imaginárního pytle informací odnášeli převážně ty zábavné činnosti.

2. 2. 8. Plán osmé lekce

Název lekce: Princ Chocholouš (2. Část), závěrečné shrnutí

Počet účastníků: 7

Cíl lekce:

- Vyvodit závěr, zda je v pořádku soudit lidi na první pohled
- Improvizovat v plné rolové hře, vstoupit do dialogického jednání a udržet stále stejnou formu
- Udržet skupinovou roli
- Uvědomění si hlavního motivu, který spojuje všechny čtyři pohádky
- Žáci porovnají všechny čtyři pohádky, vyvodí závěry jak pro sebe, tak v souvislosti s motivem všech čtyř pohádek.

- Uvědomit si, že vnější krása není vše.
- Z improvizovaného dialogu vyvodit závěr, jak se žije s krásou a hloupostí a naopak s ošklivostí a chytrostí.

Plán lekce

Tato závěrečná lekce proběhla v prodlouženém časovém úseku, s přespáním ve škole. Bylo potřeba dokončit pohádku a vyhodnotit a porovnat veškeré informace, které žáci v průběhu lekcí posbírali. Kryštof v předcházející lekci chyběl a v závěrečné lekci byl ohlášen, že se dostaví o hodinu později. Ve skupině bude tento čas využit k formulování důležitých bodů příběhu.

1. Sbírka pro Kryštofa

Žáci diskutují a rekapituluji první část pohádky, na lístečky zapíší důležité informace pro Kryštofa. Ten se po příchodu snaží poskládat děj a vyprávět podle bodů logický příběh.

2. Strašidelná baba

Jeden honič předává babu, koho se dotkne, promění se ve strašidelnou nestvůru. Žáci se snaží dostat do různých pozic, stále tak aby hra byla dynamická.

3. Uklidnění

Každý si najde své místo v prostoru, tak aby se v něm cítil bezpečně. Ve vzpomínkách se žáci dostanou do období, kdy jim bylo přibližně 5 let. Pokud si nevybaví nějakou situaci nebo pocit ze svého dětství, mohou si představit nějaké jiné dítě, ze svého okolí a jeho chování, vlastnosti a projevy, např. jakého si přáli domácího mazlíčka. Poté si představí věk 10 let, který je jim dobře známý, protože jej nedávno opustili, mimo jiné si mohou představit své nejoblíbenější oblečení, ze kterého již vyrostli a co nejrady nosili. 15 let je prozatím budoucnost, ale mohou si představit sami sebe v této době, kdy se budou rozhodovat o svém budoucím povolání, zálibách, koníčcích. (Připomenutí z předchozí lekce, jak se cítil Chocholouš a zkusit si představit Chocholouše na svém místě.)

4. Dopis

Žáci napíší Chocholoušovi dopis sami za sebe, který by ho nějak povzbudil. K jakému věku ho budou směřovat, si mohou vybrat. Svůj dopis nahlas přečtou imaginárnímu Chocholoušovi. V této fázi opustíme postavu Chocholouše a podíváme se do vedlejšího království.

5. Čtení textu

(...) „Za sedm nebo osm let od Chocholoušova narození povila královna sousední říše dvě dcerky, dvojčátka. První byla krásnější než denice. Královna byla radostí celá bez sebe, až se strachovali, že se z toho roznemůže. Byla u toho zrovna ta víla, která byla při narození prince Chocholouše. Aby královninu radost trochu zmírnila, prohlásila, že malá princezna nebude mít ani za mák ducha, a čím víc krásy bude mít, tím bude hloupější. Královnu to div nezabilo. Za chvíli ji však stihla ještě větší rána: narodila se jí druhá dcera a ta byla ošklivá jako noc.

„Jen se, paní, tolik netrapte,“ pravila víla, „nahradíme to vaší dceři jinak: bude tak duchaplná, že nikdo ani nepostřehne, že se jí nedostává krásy.“

„Kéž by Bůh dal,“ odpověděla královna. „Ale nešlo by přidat trochu důvtipu té starší, která je tak hezoučká?“

„Nemohu pro ni udělat nic, co se týče důvtipu,“ řekla víla, „Ale co se týče krásy, to zможu všechno. A protože nezanedbám nic, čím bych vás mohla potěšit, dávám jí do vínku moc učinit krásným toho, kdo se jí zalíbí.“

Jak rostly princezny, tak rostly i jejich přednosti a nikde se nemluvil o ničem jiném než o kráse starší a o důvtipu a chytrosti mladší. S věkem ovšem rostly i jejich vady. Mladší byla vůčihledě čím dál tím ošklivější že a starší den ode dne hloupila: když se jí někdo na něco zeptal, neodpověděla vůbec, nebo řekla něco hodně směšného. Přitom byla tak neobratná, že neuměla postavit na okraj krbu čtyři hrnečky, aby aspoň jeden nerozbila, a vypít sklenku vody, aby si jí polovic nevylila na šaty.“

Žáci se seznámí s jazykem, kterým je pohádka psaná, aby se lépe dostali do rolové hry a lépe udrželi úroveň mluvy.

6. Živé obrazy

Žáci se rozdělí do dvojic (trojice), jeden zastává roli princezny duchaplné, druhý krásné, ale hloupé. Všechny skupiny si připraví tři živé obrazy, které se odehrávají v době, kdy princeznám je přibližně 5, 10 a 15 let. Žáci využijí představy sebe samých v úvodní části. Role se mohou vyměnit.

- Diskuse a argumentace jakého by princezny chtěly domácího mazlíčka v 5 letech
- Diskuse a argumentace jaké si oblečou šaty na ples pořádaný na počest jejich desátých narozenin
- Diskuse a argumentace jakým vzděláním a koníčky by se chtěly zabývat v době, kdy dospívají – v 15 letech

Diskuse o viděném, v jaké roli se cítili lépe, co bylo těžko uchopitelné a udržitelné.

7. Čtení z textu

„Ačkoli je krása pro mladou dívku velkou předností, přece mladší princezna ve společnosti vždycky zvítězila nad starší. Zprvu se všichni hrnuli k té kráse, aby se na ni mohli dívat a obdivovat se jí. Ale za chvíli obklopili její duchaplnou sestru, aby nepřišli ani o slůvko z jejích půvabných hovorů. A tak kupodivu ta starší v malé chvílce neměla kolem sebe nikoho, a všechno se tísnilo kolem mladší. I když starší princezna byla hodně hloupá, brzo si toho všimla. A byla by nelitovala a dala všechnu svou krásu, aby byla aspoň z poloviny tak chytrá jako její sestra. Ani rozumná královna se nedovedla zdržet a každou chvíli jí vyčetla, jak je hloupá, a to ubohou princeznu k smrti rmoutilo. Jednou odešla do lesa, aby si poplakala nad svým neštěstím.“

Diskuse o tom, která z princezen na tom byla lépe. Jak se žije s krásou a hloupostí a naopak s ošklivostí a chytrostí.

8. Sochy

Vyprávění: V sousedním království mezi tím Chocholouš dospěl. Byl tak duchaplný, sečtělý a chytrý. Mluvil jazykem velmi vybraným a v království si ho velmi vážili. Jen té vnější krásy se mu stále nedostávalo. Zamiloval se do obrazu krásné princezny ze sousedního království. Toužil po setkání s ní. Vydal se do vedlejšího království s nadějí, že by mohl princeznu alespoň zahlédnout.

Žáci vytvoří dvojice - Chocholouš a princezna.

- 1. Situace** - první setkání ošklivého prince a krásné princezny – dotekem se ožíví socha, která promluví jednu větu

Žáci přečtou vzájemně dialog. Účelem je seznámit se se vznešenou duchaplnou mluvou prince Chocholouše.

„Nechápu vůbec, paní, jak může osoba tak spanilá, jako jste vy, dávat najevo takový zármutek. Věřte, mohu se chlubit, že jsem viděl nesmírné množství krásných žen, ale nikdy jsem neuzřel takovou, která by se vám mohla aspoň zdaleka krásou vyrovnat.“

„Jak ráčíte, pane,“ odpověděla princezna a dál se nedostala.

„Krása,“ pokračoval princ Chocholouš, „je tak velká přednost, že vyváží všechny ostatní, a máte-li ji, pak není na světě nic, co by vás mohlo tuze trápit.“

„Raději bych byla tak ošklivá jako vy a přitom chytrá,“ pravila princezna, „co je mi platná krása, když jsem hloupá.“

„Tomu, že někdo má ducha, nic jiného lépe nenasvědčuje než to, když si myslí, že ducha vůbec nemá. U toho daru je přirozené, že čím více ho člověk má, tím spíše si myslí, že mu chybí.“

„To nevím,“ řekla princezna. „Vím jen, že jsem hrozně hloupá, a právě to mě trápí.“

„Trápí-li vás jen tohle, paní, mohu vás toho trápení lehko zbavit.“

„A jak to dokážete?“ ptala se princezna.

„Je v mé moci, paní,“ děl princ Chocholouš, „dát osobě, kterou nade všecko miluji, tolik ducha, kolik si jen bude přát. A protože tou osobou jste právě vy, paní, záleží jen na vás, abyste byla tak chytrá, jak jen člověk může být, jestliže se za mne ovšem provdáte.“

Princezna se tuze zarazila a neřekla ani slůvka.

„Vidím,“ pravil princ Chocholouš, „že vás má nabídka uvedla do rozpaků, a nedivím se tomu. Ale dám vám na rozmyšlenou celý rok.“

Po přečtení žáci vytvoří dvojici soch Chocholouš - princezna

2. Situace - poté, co Chocholouš požádá princeznu o ruku a řekne jí o svém daru, že ji může učinit duchaplnou - dotekem se oživí socha, která promluví jednu větu

Diskuse o tom, jak se proměnila princezna během roku, jak se změnil přístup ostatních k ní – sestra, král, služebnictvo...

9. Hra na sochy

Žáci se stanou postavami v království (postavy se prozradí) a postaví se do pozice, která vyjadřuje vztah k princezně, když byla hloupá. Zazní sedm úderů bubínku a žáci se postaví do určené pozice postavy ze zámku. Na dalších 7 úderů se socha změní tak, aby bylo zřetelné, jak se změnil pohled sloužících na princeznu. Dotekem se oživí a řekne větu, která se týká princezniny proměny.

10. Setkání s Chocholoušem

Vyprávění: Princezna zapomněla na slib, který v lese dala. Nápadníci se k ní jen hrmuli. Jednoho dne se odebrala do lesa, aby si ujasnila myšlenky, kterého nápadníka si má vybrat. Byl tomu právě jeden rok, co dala slib, že si vezme Chocholouše za muže. Najednou ho v lese potkala. (žáci princezny, učitel – Chocholouš)

Chocholouš osloví princeznu: „Dobrý den, má paní. Vidíte, jak jsem dostal svému slovu a nepochybuji vůbec, že i vy jste tu proto, abyste dostala svému slovu.“

„Princezny“ hledají duchaplné odpovědi tak, aby zachovaly vznešenou, krásnou řeč.

V rozhovoru od Chocholouše zazní tato věta:

„Tatáž víla, co mi v den narození dala moc učinit duchaplnou tu osobu, která se mi bude líbit, dala zase moc vám učinit krásným toho, koho budete mít ráda a komu tu laskavost budete chtít prokázat.“

Diskuse: Přistoupila princezna na tuto informaci? Chtěla učinit Chocholouše krásným, a jak to mohlo probíhat?

11. Závěr – čtení

„Sotva princezna pronesla tato slova, spatřila před sebou prince Chocholouše jako nejkrásnějšího, nejurostlejšího a nejroztomilejšího muže, jakého nikdy předtím neviděla. Někteří pohádkáři tvrdí, že to nezpůsobilo kouzlo víly, ale že původcem této proměny byla sama láska. Říkají, že princezna, přemýšlejíc o vytrvalosti svého nápadníka, o jeho skromnosti a o všech krásných vlastnostech jeho srdce a ducha, neviděla už, jak nehezky je rostlý a v tváři ošklivý. To, že má hrb, jí připadalo, jako že se nadnáší, a to, co předtím pokládala za strašlivé kulhání, že není nic jiného, než trochu strojená chůze, což ji okouzlovalo. A dále jeho šilhavé oči se jí prý zdály pro to šilhání ještě zářivější a jejich nepravidelnost v duchu měla za známku prudkého milostného zanícení, a konečně v jeho velkém červeném nose viděla prý cosi vojenského a rekovného.“

Diskuse: Co pro vás znamená krása? Znáte nějaké citáty nebo poučení, které se týkají vnitřní krásy člověka?

Vysvětlete, co je myšleno v těchto větách – na lístečcích papíru si každý vybere jeden citát:

Krása je relativní. Polovina lidí krásu hledá, část ji vidí, jiná část si myslí, že krása neexistuje a zbytek tvrdí, že krásní jsou všichni. Všichni se ale shodnou, že nejkrásnější lidé jsou ti, které milujeme...

Správně vidíme jen srdcem, co je důležité, je očím neviditelné.

Co je to krása, jen povrchní? Ne je hluboká, krásu má každý z nás. I když společnost má jiné parametry pro krásu. Tak krása proudí z našeho nitra a nedá se hodnotit slovy.

Definuj ošklivost. Co činí prase ošklivým??? Šetiny? Tloušťka? Drsná kůže? Zápach? Obávám se, že je to pouze lidská hloupost.

Krása je kletbou.

Krása není všechno.

9. Reflexe

Jak se proměnila postava, do které se zapisovaly vlastnosti a charakterové rysy ošklivého člověka?

2. 2. 8. 1. Skutečný průběh osmé lekce

Vzhledem k tomu, že celá skupina bude ve škole přespávat do dalšího dne, měli jsme dostatek času na všechny aktivity, které vedly k dokončení pohádky, porovnání všech čtyř příběhů a vyvození závěrů. Sběr informací pro Kryštofa a sepsání důležitých bodů bylo vhodným opakovacím prvkem pro všechny účastníky a ujasnění souvislostí. Společná diskuse nad tím, co se na lístečky napíše za informace, vedla k přesným a jasným formulacím. Než Kryštof dorazil do třídy, čas byl věnován pohybovým hrám dle volby žáků. Po příchodu do třídy si Kryštof přečetl lístečky, pokusil se je seřadit podle logiky a pokládal doplňující otázky. Přestože nebyl na poslední hodinu, uvedení do pohádky a seznámení s dějem bylo bez problémů. V této době byla také připomenuta nejdůležitější informace o tom, že může Chocholouš dar duchaplnosti předávat dál. Tato stěžejní myšlenka byla v úvodu opomenuta.

Strašidelná baba navodila dobrou atmosféru a rychle jsme se dostali do motivu pohádky.

Konkrétní představy, které předcházely psaní dopisu Chocholoušovi, byly plné povzbudivých slov.

Dopisy (viz příloha: obrázek 9 – 13) byly psané velmi citlivě. Rozvinula se diskuse na téma, co v kterém věku jak děti vnímají. Převážily rady a povzbuzení především pro patnáctiletého Chocholouše. V další části, kdy vstupují do příběhu princezny, se kluci s potěšením ocitli v roli princezen. Nedošlo k žádnému zesměšnění ani parodizování. V rychlosti bylo důležité zopakovat přibližné reakce a chování dětí v daném věku. Duchaplnost – to bylo slovo, které nás provázelo všemi živými obrazy. Žáci sami vyvodili, že krásná princezna byla vlastně i tak duchaplná, když si uvědomovala svoji hloupost. Přestože žáci jsou zvyklí pracovat v živých obrazech, na Nelu s Adélou to byl náročnější úkol. Dialog v rozehrávaném živém obraze byl méně konstruktivní, než u ostatní dvojice a trojice. O výhodách a nevýhodách chytrosti a ošklivosti nebo hlouposti a krásy se rozvinula opět velká diskuse. Žáci argumentovali příklady z reálného života. Výsledkem ale bylo, že by přesto chtěli být všichni krásní a chytří.

Jedním ze záměrů této pohádky bylo seznámení s textem a jeho čtení. Měla jsem představu, že si ve dvojicích (trojici) žáci text přečtou a pak v podobném stylu povedou dialog. Text byl pro ně náročný a tak zůstalo pouze u čtení dialogu. I přes přípravu to bylo velmi náročné. Tento dialog byl ohraničen dvojicí soch, které promluvily jednu větu.

1. situace:

Chocholouš: Je ještě krásnější než na obraze. Má krásné vlasy. Chtěl bych si ji vzít za ženu.

Princezna: Kdo je ten ošklivý člověk? Trochu se bojím. On jde přímo ke mně.

2. situace:

Chocholouš: Snad si mě vezme za muže. Třeba vše za rok pochopí. Snad si to nerozmyslí.

Princezna:

Rok je tak dlouhá doba. Vezmu si tě. Já nevím.

Většina žáků si myslí, že si princezna prince vezme. Matěj byl toho názoru, že pokud bude chytrá, tak si bude klást další podmínky.

Následovaly sochy proměny postav ve vztahu k princezně. Nejvíce uchopitelná a přesvědčivá byla socha krále v podání Pavla. Ale všechny sochy prošly znatelnou proměnou hlavně ve výrazu obličeje.

Poslední aktivita – setkání s Chocholoušem proběhla velmi rychle. Princezny se začaly vymlouvat a bylo pro žáky velmi těžké udržet „duchaplný“ rozhovor. Pohádku jsme dočetli a po krátké diskusi, co mohla znamenat ona proměna, jsme navázali ještě na další citáty, které jsme si společně vysvětlili.

Vrátili jsme se k postavám, které jsme v úvodu zaplňovali vlastnostmi. Došlo ke skutečným proměnám a při reflexi práce s touto pohádkou si žáci asi nejvíce uvědomili, kde se skrývá opravdová krása.

Závěr a reflexe

Práce s pohádkou o Chocholoušovi se zdála nejnáročnější. Mnohem více než v předchozích příbězích se v ní prolínala realita a žáci si uvědomovali kontext. Mnohdy se ukázalo, že Chocholouše vnímají jako někoho, koho dobře znají nebo se v jeho situaci dokážou představit sami sebe. Vzhledem

k tomu, že hodina byla časově nestandardní, bylo na vše více času, ale některé aktivity byly zbytečně dlouhé – např. rozhovor s Chocholoušem. Pro některé žáky (Nela, Adéla) je složité jasně a zřetelně formulovat své myšlenky. Po přestávce (pozdě večer) jsme se vrátili ještě ke všem probraným pohádkám. Žáci si přáli, aby se ještě jednou všechny přečetly v plném znění. Teď si začali ještě více uvědomovat všechny souvislosti, spojnice a odlišnosti. Měli jsme možnost mluvit o motivu narození atypického dítěte nejen jako posluchači, ale jako někdo zasvěcený, který si prošel s hlavními hrdiny kousíček jejich cesty. K dispozici jsem měla i velké množství pohádkových knížek, ve kterých jsme třeba jen podle názvu nebo přečtení prvních řádek hledali možnosti dalších podobných příběhů. O tom bych se ráda zmínila ve shrnutí své práce.

2. 3. Shrnutí projektu osmi lekcí

Při plánování osmi lekcí jsem z počátku měla obavu, zda dokážu naplnit hodiny tak, aby byly pro žáky stále zábavné a činnosti byly pestré. V průběhu jsem si opět ověřila, že některé činnosti je potřeba zadávat mnohem konkrétněji a jiné naopak obecněji. To se vždy bezpečně ukáže na reakcích dětí, pokud mají mnoho otázek a připomínek. Vzhledem k věku žáků, kteří by se v době realizace projektu mohli zařadit již do kategorie staršího školního, věku jsem u některých žáků pozorovala větší nadhled ve vnímání souvislostí (především u Matěje, Andrey a Kryštofa), u jiných pak převládal dětský pohled na pohádku a nešli více do hloubky příběhu (Adéla a Nela). Skupina pracovala se zájmem, velká motivace pro práci byla zřetelná vždy na začátku pohádek, kdy jsme pracovali s tajemstvím – představa, že které země bude pohádka pomocí hudby, truhličky s indíciemi. Ke zdárnému průběhu lekcí přispělo vždy i to, že bylo možné se do jiné kultury podívat z hlediska současnosti a získat o informace, které se mohly promítnout v náhledu na pohádku v daném prostředí. Vyplatila se i práce s kontrasty v lekcích, ať už se to týkalo střídáním pohybových a klidných aktivit, metod verbálních a neverbálních, velký přínos má z hlediska uvědomování si vážnosti situace střídání zábavnosti a vážnosti v promluvách a situacích. Z hlediska organizačních forem jsem se snažila smysluplně střídat samostatnou práci, práci ve dvojici i v celé skupině. Při realizaci jsem si uvědomila, jak je důležité uvědomit si, aby učitel nezahltl informacemi skupinu a jasně stručně vysvětlil zadání, kdy je prostor pro dlouhou diskusi a kdy je prospěšnější pouze krátká reflexe, aby nedocházelo ke ztrátě dynamičnosti a tahu celé lekce.

Výhodu spatřuji v tom, že bylo možné závěrečnou hodinu prodloužit do druhého dne s přespáním ve škole. Nejen, že bylo dostatek prostoru na dokončení pohádky o Chocholoušovi, ale mohli jsme si společně pro sebe porovnat všechny příběhy a ještě nechat na sebe dopadnout jejich dozvuky a pokusit se je zařadit podle rozdělení v úvodní lekci. V příjemné atmosféře proběhla večeře ve vietnamském stylu (misky, rýže, hůlky), u které jsme diskutovali o pohádce Kokos i ostatních.

Reakce žáků na projekt byly kladné. (viz příloha: obrázek č. 14 – 16)

Závěr

Jak již bylo několikrát zmíněno, pohádky nabízí širokou paletu motivů a témat, které mohou oslovit děti i dospělé. Nutno podotknout, že jsem pracovala s pohádkami starými, sebranými z vyprávění a poté částečně upravenými podle potřeb autora sbírky. Z výzkumů literárních badatelů lze předpokládat, že díky přenosu pohádek z místa na místo se mohou vystopovat podobné rysy. V průběhu práce s žáky se často objevovalo přirovnávání k pohádkám, které znají i ze současné literární tvorby pro děti a mládež. Hlavním cílem této bakalářské práce bylo vysledovat motiv narození atypického dítěte a porovnat, jak se s tímto motivem pracuje v zemích s odlišnou kulturou. Již při druhé pohádce si žáci všimli podobnosti ohledně narození „jiného“ dítěte. Postupně se tento jejich poznatek upevňoval a samovolně začalo docházet v celém průběhu k propojování a odkazování na probrané pohádky.

Co se týká proměny motivu, nedá se paušalizovat a jednoznačně vyřknout závěr, zda se motiv výrazně proměňuje. Motiv je stejný, ale jinak se v příběhu rozvíjí. Čtyři pohádky jsou na vyslovení závěru velmi málo. Ale pro nastínění možnosti uvažování a jiného pohledu na příběh v souvislosti s kulturními podmínkami se podařilo v žácích vzbudit zájem o to, jak se pohádky se stejným motivem liší v podmínkách prostředí. Pro pokus porovnání a zjištění, jak se s motivem dále pracuje, tyto pohádky splnily svůj účel.

Po ukončení projektu jsme se ještě k příběhům stále vraceli a v různých pohádkových knihách jsme hledali podobné příběhy. Žáci byli tímto tématem osloveni, nosili knihy z domova a ujasňovali jsme si možnosti i jiného způsobu narození nebo získání dítěte (např. pomocí kletby, kouzla, záměny apod.) a opět jsme porovnávali s našimi pohádkami. Ukázalo se, že žáci začali vnímat pohádku v širších kulturních souvislostech a začali jsme přemýšlet o inscenačním zpracování některé z nich. Tímto byl naplněn i další můj cíl a to ukázat dětem cestu k pohádce a uvědomit si ji jako možný materiál pro inscenování. Z dílčích cílů bylo možné vyzpozorovat, jak se od první lekce žáci stále více ponořovali do problematiky příběhu a prostřednictvím dramatických metod a technik jsou jím vtahováni a zasaženi. Velmi výrazně žáky ovlivnila i úvodní lekce, která vnesla pohled na pohádku jako na předmět zkoumání. Závěry, které si žáci vyvodili, byly smysluplné – pohádka není jen pro malé děti, je to vědecká disciplína. Také v tomto duchu k ní postupně přistupovali. Pozitivní přínos sledávám především v tom, že se v žácích upevnil pozitivní postoj k jinakosti vůbec. Často docházelo v neformálních diskusích k odkazům na realitu a svět kolem nás. Konfrontace prostředí a vztahu osob k hlavnímu hrdinovi vedla uvědomování a formování si vlastního názoru a postoje. Vzhledem k tomu, že ve skupině je žačka diagnostikována pedagogicko-psychologickým

zařízením jako pomalá a pohybově znevýhodněná, byly tyto lekce pro skupinu velkým přínosem pro vnímání a práci s odlišnostmi.

Použitá literatura a zdroje

1. B. Němcová; Mariánské dítě – O Palečkovi – Podvedený lišák, Knihovna pohádek, s. 9, I.L. Korbela, Praha 1899, zdroj - [National Library of the Czech Republic](#)

2. Grimmové, Jacob a Wilhelm, Pohádky: Praha, Odeon 1988. Váz., velký formát, 2. vyd., 285 s. Ilustroval Jaroslav Šerých

KLINDEROVÁ, Iva a Odolen KLINDERA. Vietnamské pohádky. Praha: Odeon, 1974. Lidové umění slovesné (Odeon).

PERRAULT, Charles, Jeanne-Marie LEPRINCE DE BEAUMONT a Marie-Catherine Le Jumel de Barneville AULNOY. Francouzské pohádky. Praha: Odeon, 1990. Klub čtenářů (Odeon). ISBN 80-207-0118-4.

BETTELHEIM, Bruno. Za tajemstvím pohádek: proč a jak je číst v dnešní době. Přeložila Lucie LUCKÁ. Praha: Lidové noviny, 2000. Edice 21, sv. 14. ISBN 80-7106-290-1.

Čapek, K.: Marsyas čili Na okraj literatury. Praha: Československý spisovatel, 1971. Černoušek, M.: Děti a svět pohádek. Praha: Albatros, 1990.

Do Ngoc Anh: Srovnání českých a vietnamských lidových pohádek, bakalářská práce, Univerzita Karlova v Praze Filozofická fakulta Ústav bohemistických studií, 2014

Galajdová, N.: Vývojové a mediální proměny Popelky jako pohádkového příběhu a jako postavy, diplomová práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2017

Klinderová, Iva a Odolen Klindera. Vietnamské pohádky. Praha: Odeon, 1974. Lidové umění slovesné (Odeon).

Lišková, L.: Francouzské pohádky a jejich didaktické využití v hodinách francouzského jazyka, Západočeská univerzita v Plzni, fakulta pedagogická, 2014

Machková, E. (1998). Úvod do studia dramatické výchovy. Praha: NIPOS

Machková, E. (2007). Jak se učí dramatická výchova: Didaktika dramatické výchovy. Praha: AMU.

Machková, Eva. Nevyptávejte se, jak to mohlo být, stačí, že je o tom pohádka. Tvořivá dramatika. 2011, roč. XXII, č. 1. ISSN 1211-8001.

MAREK, Jiří. Nejkrásnější zahrada: indické pohádky. Přeložil Odolen SMÉKAL, ilustroval Miloslav TROUP. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1967. Pohádky národů (SNDK).

MARUŠÁK, Radek. Literatura v akci: metody dramatické výchovy při práci s uměleckou literaturou. V Praze: Akademie múzických umění, 2010. ISBN 978-80-7331-172-8.

MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef et al. Encyklopedie literárních žánrů. 1. vydání. Praha: Paseka, 2004. 699 s. ISBN 80-7185-669.

Propp, V. J.: Morfologie pohádky a jiné studie. Jinočany: H&H, 1999

ŠMAHELOVÁ, Hana. Návraty a proměny: literární adaptace lidových pohádek. Praha: Albatros, 1989.

Šmahelová, H.: Návraty a proměny: literární adaptace lidových pohádek. Praha: Albatros, 1989.

VALENTA, Josef. Metody a techniky dramatické výchovy. Vyd. 2., rozšířené. Praha: Agentura Strom, 1998. ISBN 8086106020.

Vlašín, Š. a kol.: Slovník literární teorie. Praha: Československý spisovatel, 1984.

Přílohy

Obrázek č. 1 – papírové vyprávění O perníkové chaloupce

Obrázek č. 2 – pohádkový brainstorming

Orázek č. 3 a 4 - pentatonika

Obrázek č. 5. – práce s vietnamskými hůlkami

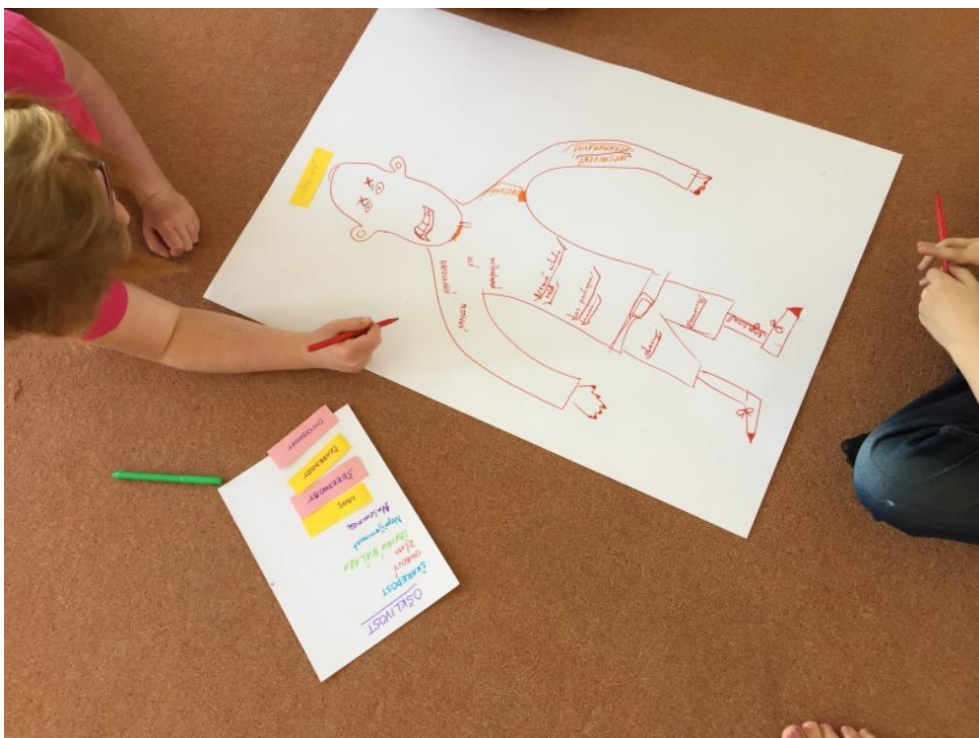
Obrázek č. 6 – řazení příběhu podle logičnosti

Obrázek č. 7 – vlastnosti Krásný člověk

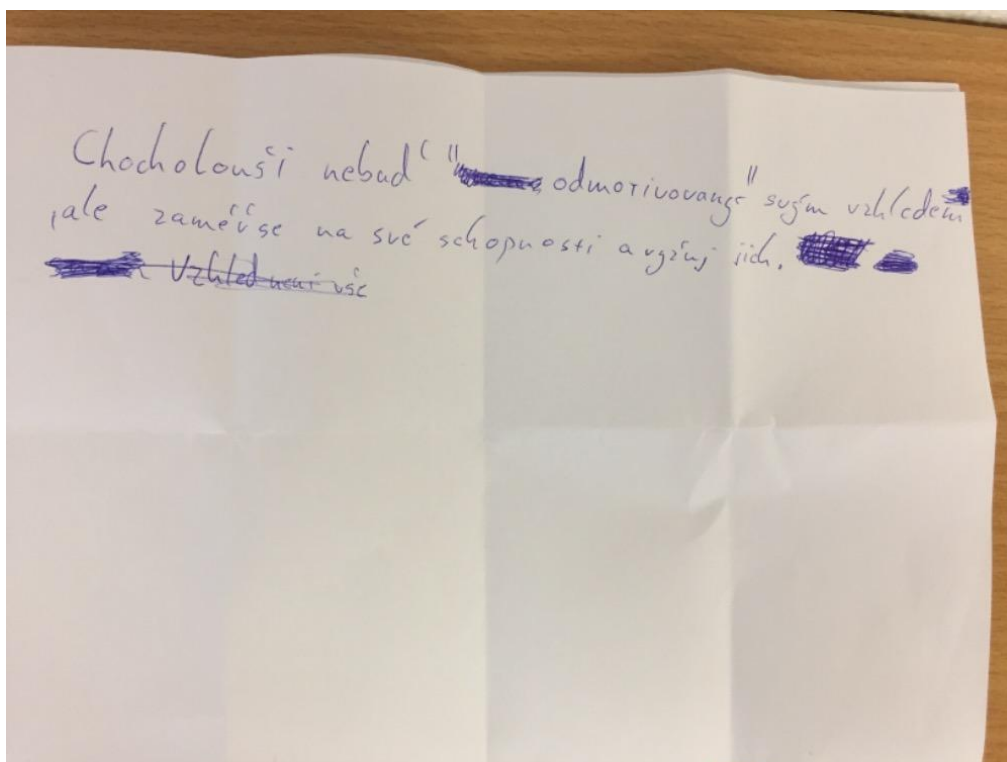

Obrázek č. 8 - vlastnosti Ošklivý člověk

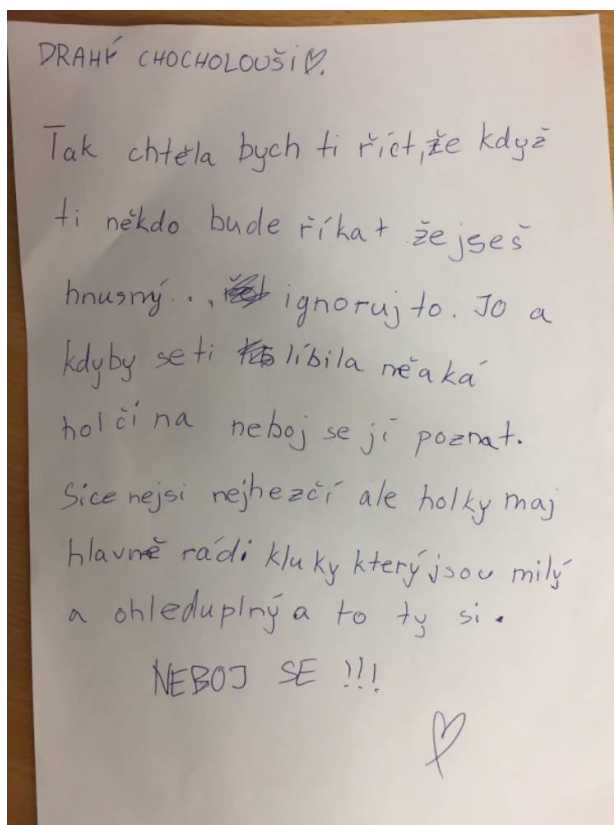

Obrázky 9 - 13 - Dopisy pro Chocholouše

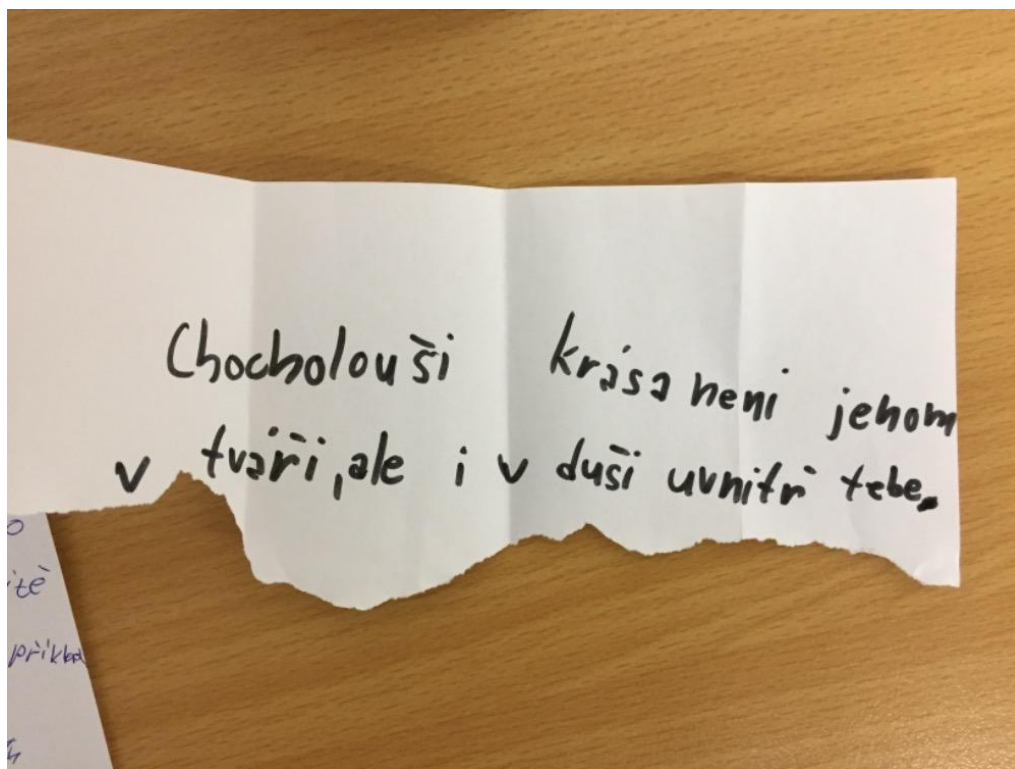
Obrázek č. 9

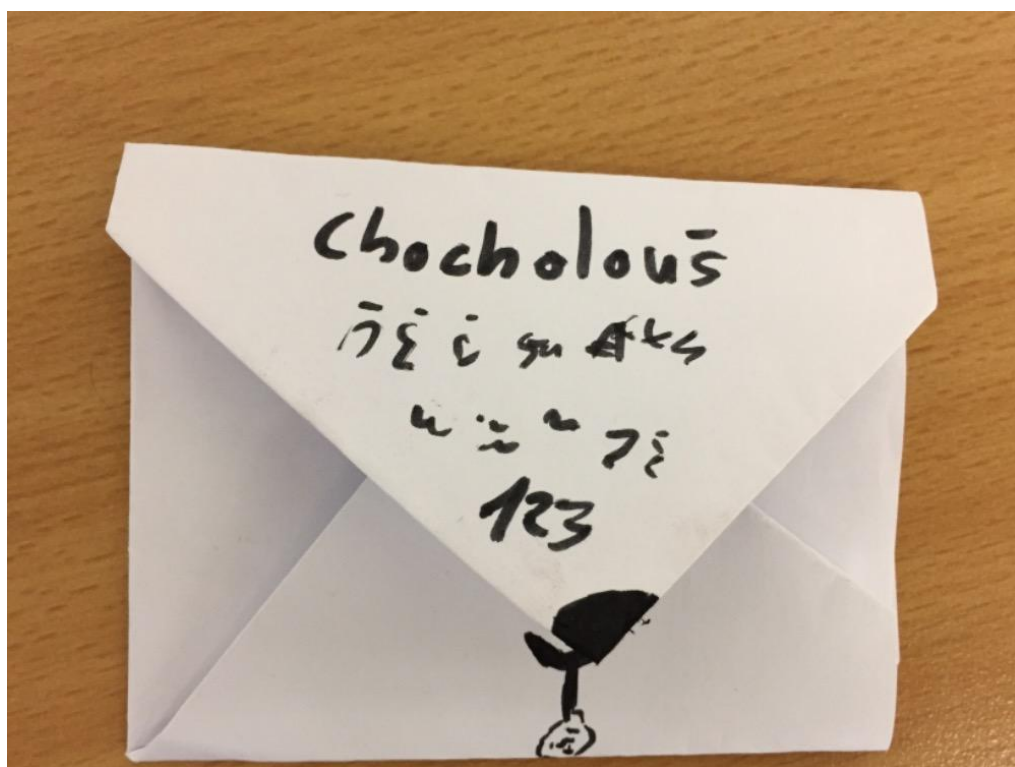
Obrázek č. 10

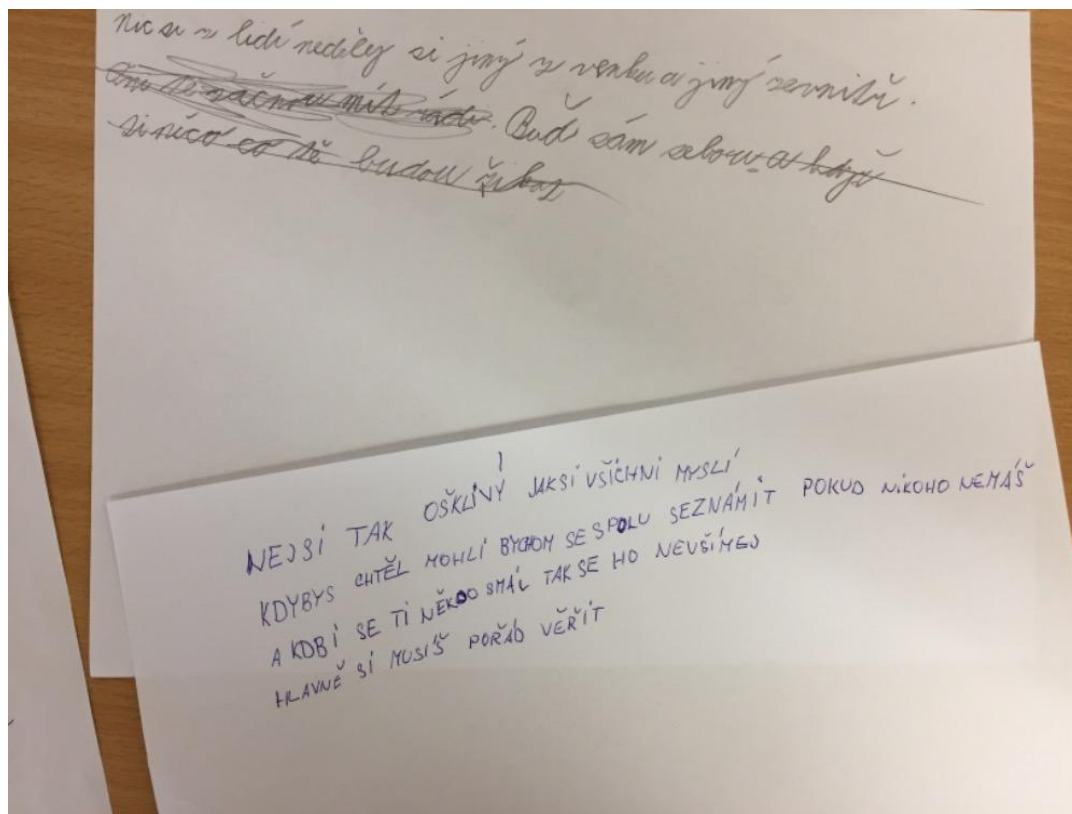
Obrázek č. 11

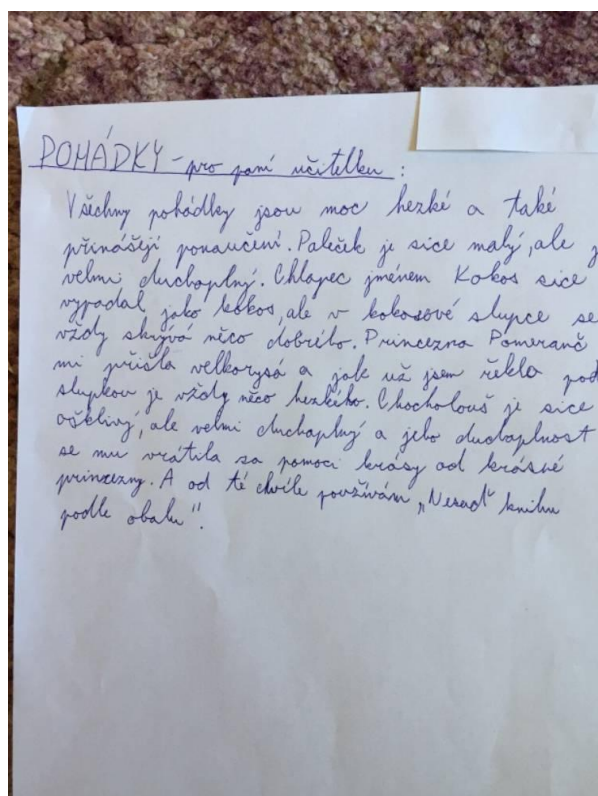
Obrázek č. 12

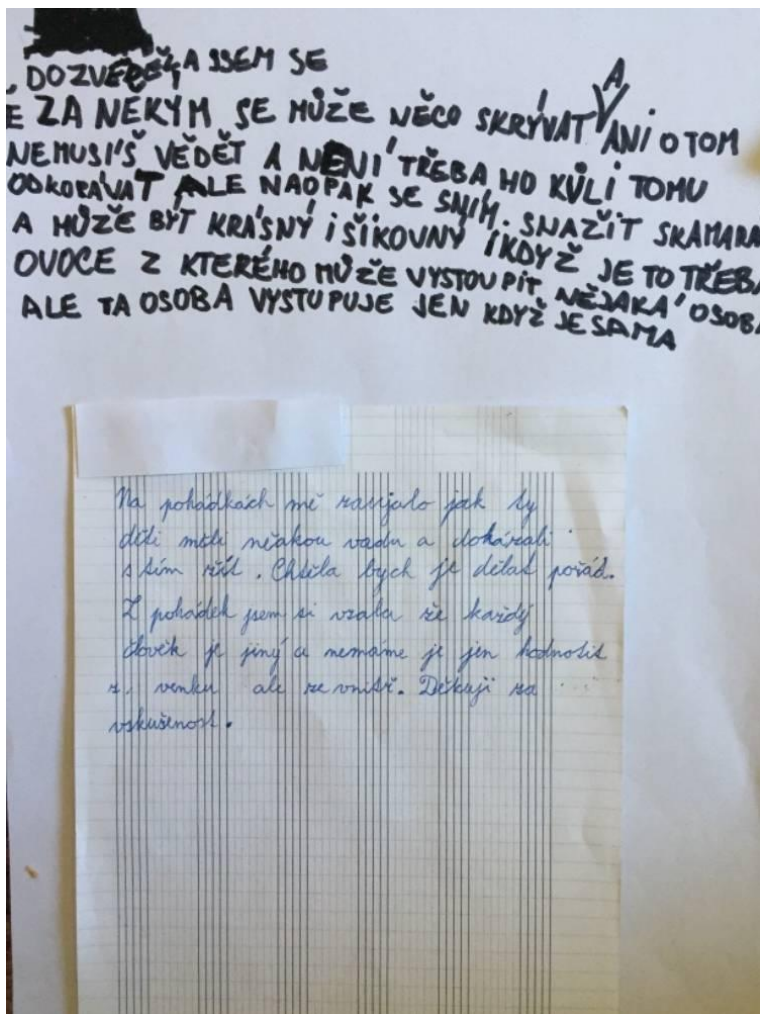
Obrázek č. 13

Reflexe žáky – Obrázek č. 14

Obrázek č. 15

Obrázek č. 16

